

diyanet

Aylık Dergi | Temmuz 2018 | Sayı: 331

İSTİKAMET ÜZERE OLMAK

DİRİLİŞİN AYDINLIĞI BİR İSTİKAMETSİZLİK
15 TEMMUZ ÖRNEĞİ: FETÖ

BİR KUR'AN İFADESİ
OLARAK SIRAT-I
MÜSTAKİM

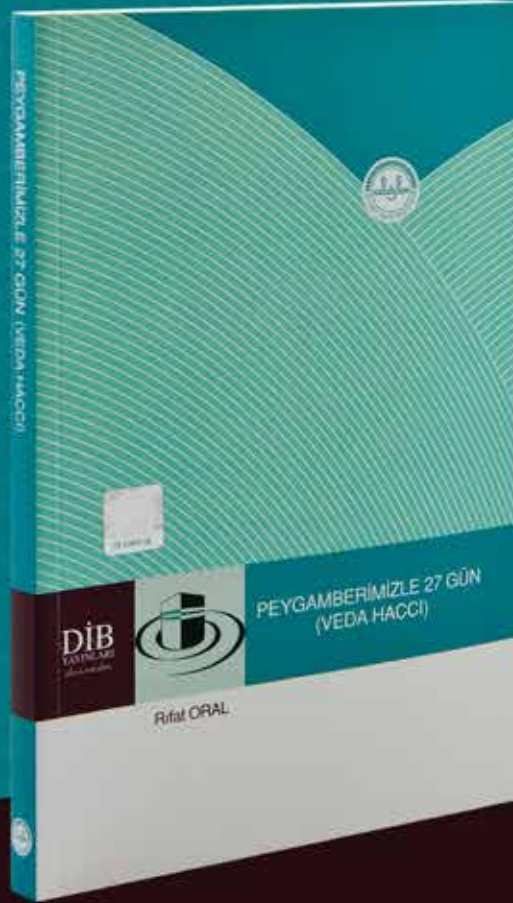
İTİKAT, AMEL VE
AHLAKTA İSTİKAMET
ÜZERE OLMAK

TEVHİTTEN VAHDETE
İSTİKAMET

{ PEYGAMBERİMİZLE 27 GÜN (VEDA HACCI) }

Rıfat ORAL

Eser, sevgili
Peygamberimizin
veda haccını, veda
haccı esnasında neler
yaşadığını ve nasıl
hac yaptığını günlük
olarak teferruatlı
anlatan ve konusunda
ilk olma niteliği
taşıyan bir eserdir.

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış
yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve
Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

İnsan, imtihan vesilesiyle geldiği dünyada yaratılış gayesine uygun bir yürüyüşle mükellef tutulmuştur. Bireyin hayatını beşikten mezara kadar bir bütün olarak düzenleyen ve fitratına en uygun davranış kalıplarıyla donatan İslam, inancın davranışa yansımaları hâlinde asıl anlamını bulacağını vazeder. Müberra kitabımız Kur'an-ı Kerim'de, "İman edip salih amel işleyenler" birbirinden ayrı tutulmamış, aksine kalp ve davranış tutarlılığının, kurtuluşa ermenin yegâne yolu olduğu beyan edilmiştir.

İstikamet kalbe tevhit, davranışlara ise salih amel olarak yansır. Sadece yılın belli bir bölümünde ya da ayın belli günlerinde değil, ömrün tamamında tecelli eder. Nitekim insan fani bir varlık olarak her an ölümle burun buruna yaşar. Büyük muhasebe gününün kendisi için ne zaman başlayacağını bilemez.

Sırat-ı müstakim, şirkten, küfürden, nifaktan ve ikiyüzlülüğten sürekli kaçınmak, hakka ve adalete tabi olmak, gelip geçici dünya hayatının cazibesi karşısında sarsılmamak, nefsin tuzaklarından kaçınmak ve süreklilik arz eden bir kulluk şuuru kuşanmak anlamına gelir.

Kur'an, sırat-ı müstakim üzere olmayı, Allah'a layıkıyla kulluk yapmakla temellendirir: "Şüphesiz Allah, benim de Rabb'im, sizin de Rabb'inizdir. Öyleyse ona hakkıyla kulluk edin. İşte bu, dosdoğru yoldur." (Âl-i İmran, 3/51.)

Öte yandan amelde, itikatta ve ahlakta istikamet sahibi olmak, modern dünyanın göreceli değerlerini tamir ve terbiye etmek, hakikatle aşlamak noktasında toplumsal bir sorumluluğa da tekabül eder. İslam medeniyeti bir imar ve istikamet medeniyetidir. Tarih boyunca fert ve cemiyet planında ortaya konulan birikim, her dönem gönüllerde başlanan imarın, istikamet sayesinde toplumsal refaha ve uzlaşıya dönüşmesine vesile olur.

Bu ay dosyamızın konusu; "İstikamet Üzere Olmak." Doç. Dr. Şahin Güven, "Bir Kur'an İfadesi Olarak Sırat-ı Müstakim" başlıklı yazısında, istikamet ve sırat-ı müstakim kavramlarının kökenine dikkat çekti. Doç. Dr. Zeki Koçak, "İtikat, Amel ve Ahlakta İstikamet Üzere Olmak" başlığı altında, istikamet in itikatta, amelde nasıl tezahür etmesi gerektiğini ele aldı. Dr. Zehra Gözütok Tamdoğan, "Tevhitten Vahdete İstikamet" yazısında istikamet ile vahdetin ortak noktalarına mercek tuttu. Elif Erdem, bizleri "Kalbin Serüveni"-ne götürdü ve onun salih amellerle nasıl canlı tutulacağına işaret etti. Hüseyin Arı, "Bir İstikametsizlik Örneği: FETÖ" yazısında, inancı istismar eden terör örgütünün temel sapkınlıklarını hülâsa etti. Prof. Dr. Çağfer Karadaş, "Âlim Kimliğinin İstismarı ve Dinî Kavramların Tahrifi" başlıklı yazısında, kendinden menkul dindarlık algılarının meydana getirdiği tahrifatı masaya yatırdı. Dr. Muzaffer Üzümcü, "İstikamet Neresi?" diye sorarak, istikameti koruyabilmenin kullara minnetten kurtulmaktan geçtiğini hatırlattı.

Bu ay söyleşi bölümümüzde 15 Temmuz destanını yâd ederek şehit yakınlarını ve gazileri sayfalarımıza konuk ettik. Tarihimizin en ağır ihanet teşebbüslerinden biri olan 15 Temmuz, aynı zamanda milletin en büyük direniş destanlarından biri olmuştur. Dinî değerleri tahrifi ve istismarı bir yol olarak belirleyen FETÖ, kolektif istikametsizliğin ve dalaletin ibretlik bir numunesi olarak belleklerimizdeki yerini korumaktadır.

İstikamet üzere bir yaşam sürmek ve hayat emanetimizi bize yaraşır şekilde sahibine teslim etmek duasıyla...

Bir sonraki sayımızda görüşmek üzere. İyi okumalar...

DİN DÜŞÜNCE YORUM

İstikamet Neresi?

31

GÜNDEM

Bir Kur'an İfadesi Olarak Sırat-ı Müstakim

6

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

Gecenin Nakaratı

54

2018 TEMMUZ

GÜNDEM

- 6 Bir Kur'an İfadesi Olarak Sırat-ı Müstakim
Doç. Dr. Şahin GÜVEN
- 10 İtikat, Amel ve Ahlakta İstikamet Üzere Olmak
Doç. Dr. Zeki KOÇAK
- 14 Tevhitten Vahdete İstikamet
Dr. Zehra GÖZÜTOK TAMDOĞAN
- 18 Kalbin Serüveni
Elif ERDEM
- 21 Bir İstikametsizlik Örneği: FETÖ
Hüseyin ARI

SÖYLEŞİ

- 24 Dirilişin Aydınlığı 15 Temmuz
Mahir KILINÇ

DİN DÜŞÜNCE YORUM

- 28 Âlim Kimliğinin İstismarı ve Dinî Kavramların Tahrifi
Prof. Dr. Çağfer KARADAŞ
- 31 İstikamet Neresi?
Dr. Muzaffer ÜZÜMCÜ

VAHYİN AYDINLIĞINDA

- 34 Dinî Hayatımızda İstikametin Yeri
Dr. Abdülkadir ERKUT

HADİSLERİN IŞIĞINDA

- 36 Gıybet ve İftira
Prof. Dr. Zekeriya GÜLER

EN GÜZEL İSİMLER

- 38 Her İş Övgüye Layık: Hamîd
Fatma BAYRAM

BÜYÜTEÇ

- 40 Yeni Nesil Dinler
Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

İZ BIRAKANLAR

- 42 İslami Türk Edebiyatını Dokuyan Zarif Hanımeli: Neclâ PEKOLCAY
F. Hilâl FERŞATOĞLU

BUNU KONUŞALIM

- 45 Kara Kitanın Kara Talihine Uzanan İyiliksever Bir El:
Sevde Sevan Usak
Sema BAYAR

DÜNYA MÜSLÜMANLARI

- 48 Gözyaşının Vatanı: Doğu Türkistan
Nermin TAYLAN

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Fatih KURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Elif ARSLAN

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Bünyamin KAHRAMAN

Yayın Kurulu
Dr. Fatih KURT
Dr. Elif ARSLAN
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ
Abdülbaki İŞCAN
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Yayın Koordinatörleri
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Mustafa BEKTAŞOĞLU
Emin GÜRDAMUR
Mahir KILINÇ
Mustafa BERK

Dijital Medya
Muhammed Kâmil YAYKAN
Ömer GÜÇLÜ

Tashihi
Mustafa BEKTAŞOĞLU

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım
EVEN Medya

2177. Sk. No:10/B Kat:20 Via Twins
Çankaya / Ankara Tel: 0312 985 03 17
www.evenmedya.com iletisim@evenmedya.com

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97

Faks : 0312 285 18 54

e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

online abonelik: yayinsatis.diyanet.gov.tr

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara

Tel : 0312 295 86 61 - 62

Faks: 0312 295 61 92

www.diyanetdergi.com

diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurtiçi yıllık: 84.00 TL

Yurtdışı yıllık: ABD: 30 ABD Doları

AB Ülkeleri: 30 Euro

Avustralya: 50 Avustralya Doları

İsveç ve Danimarka: 250 Kron

İsviçre: 45 Frank

Baskı

Çağlayan A.Ş.

Tel: 0232 274 22 15

Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Basım Tarihi: 02/07/2018 ISSN-1300-8471

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Ankara Kamu Girişimci Şubesi IBAN: TR08 0001 0025 3305 9943 0850 19 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğüne gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler; Yurtiçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri - Yurtdışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

GEZİ-YORUM Maveraünnehir Notları

76

SÖYLEŞİ Dirilişin Aydınlığı 15 Temmuz

24

DİN VE HAYAT Ümit ve Korku Dengesi

68

HATIRA DEFTERİ

- 52 Bir Varmış, Bir Yokmuş
Esra BERTAN

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

- 54 Gecenin Nakaratı
Fatma Nur ÜNLÜ SÜRER

- 57 Beyazıt'ta Yanan Kandil:
Marmara Kiraathanesi
Mustafa Mirza DEMİR

DIYANET ARŞİVİ

- 60 Başkanlığın Bilinmeyen Bir Süreli
Yayını Yeni Köy Hocası / Köy
Hocaları İçin Belleten
Dr. Mehmet BULUT

GEÇMİŞ ZAMANIN İZİNDE

- 64 İlla Bir Bildiri mi Yazmalı?
Koray ŞERBETÇİ

DİN VE HAYAT

- 68 Ümit ve Korku Dengesi
Dr. Ahmet ÖZVARİNLİ

- 70 Kelimelerin Aydınlığında
Ayşe Bayraktar BARIŞ

- 72 Konuşabilmek ya da
Konuşmayı Bilmek
Zeynep DEMİR

- 74 Zaman Hırsız: İnternet ve
Bilgisayar Oyunları
Zehra YURTSEVER

GEZİ-YORUM

- 76 Maveraünnehir Notları
Dr. Muammer ULUTÜRK

KİTAPLIK

- 80 Kur'an'da Salâh Meselesi
Mehmet DERE

Prof. Dr. Ali ERBAŞ
Diyanet İşleri Başkanı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

İSTİKAMET

Istikamet; söz, düşünce ve davranışlarımızın karar/istikrar boyutunu ifade eden ve bir müminin hayat serüveni içinde en hassas çizgisini ortaya koyan bir kavramdır. İstikamet, Kur'an ve sünnet ilkeleri ile yaşanan bir hayatın neticesinde asil bir duruşun tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu neticenin arka planında ise istikamet rotasını tayin eden iman, ibadet ve güzel ahlak gibi önemli yapıtaşları vardır. Dolayısıyla istikamet, anılan üç esasın kulluk yolculuğundaki izdüşümüdür. Bu bağlamda istikameti anlamlı kılan esas unsur, Cenab-ı Hakk'ın bizlerden ne istediğini bilme ve onu davranışlara dönüştürme gayretidir. Bu çaba bilgi, varlık ve eylem boyutuyla istikamet ne denli zor ve meşakkatli bir yolculuk olduğunu gözler önüne sermektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in (s.a.s.); "Hud suresi beni ihtiyarlattı." (Tirmizi, Tefsir, 56.) sözüne kaynak teşkil eden; "Öyle ise emrolunduğun gibi dosdoğru ol..." (Hud, 11/112.) ayeti, bu gerçeği bütün yönleriyle önümüze koyan ilahî bir fermandır.

Bu noktadan hareketle ifade edelim ki, yaşadığımız dünyayı ve insan için asıl yurt olan ahireti anlamlandırmada en önemli kazanım, sahip olduğumuz imanımızdır. Zira insanın kendisini, dış dünyayı ve son tahlilde Yaratıcıyı mutlak manada tanımasıyla tahkiki boyuta taşınan bir inanış, onu istikamet üzere kılıp ebedî mutluluğa ulaştıracak yegâne hazinedir. Nitekim hayat kaynağımız Kur'an-ı Kerim'deki; "Şüphesiz Rabbimiz Allah'tır." deyip sonra da dosdoğru olanlara hiçbir korku yoktur, onlar üzülmeyecekler de. Onlar cennetliklerdir. Yapmakta olduklarına karşılık, orada sürekli kalacaklardır." (Ahkâf, 46/13-14.) ayeti, hem bu hakikati hem de büyük bir müjdeyi aynı anda beyan etmektedir. Diğer taraftan biz Müslümanlara, hayata dair her konuda rehberlik eden sevgili

Peygamberimiz, kulluk ve güzel ahlak üzere bir yaşayışı; "Allah'a iman ettim de ve dosdoğru ol!" (Müslim, İman, 38.) sözüyle özetleyerek, dünya ve ahiret saadetine biricik reçetesi olan İslam dinini, iman-istikamet ilişkisi bağlamında ana hatlarıyla bizlere tanıtmıştır. Böylelikle Allah Rasülü, bütün niyet ve eylemlerin merkezi olan kalbe ve onun dış dünyaya dair en önemli yansıması olan istikamete yaptığı vurguyla, dinimizin en doğru şekilde anlaşılıp yaşanmasındaki iki mühim esasa dikkat çekmiştir. Öte yandan, "Eğri cetvelden doğru çizgi çıkmaz." prensibinden hareketle, kişinin kulluk ve ahlak yolculuğunda savrulmalar yaşamaması için iman tahkiki boyuta taşınması büyük önem arz etmektedir. Bu noktada, imanın en önemli ilkesi olan tevhidi önceleyip ona hanel getirecek her türlü yaklaşımdan uzak durmak, sözü edilen istikamet nirengi noktasını oluşturmaktadır.

İstikamet tahkim edilmesindeki imandan sonraki en önemli boyut, bizleri Rabbimize yaklaştıran ibadetler ve onun pratik neticesi olarak ifade edebileceğimiz iyilik ve doğruluk merkezli güzel ahlaklardır. Kişinin en hayati organı olan kalbi besleyen ana damarlar mesabesindeki bu iki değer, istikamet yolu üzerindeki tehlikeleri bertaraf ederek huzurlu bir gidişatın güvenilir yön işaretlerini bizlere sunmaktadır. Bu açıdan, kulluğun en özel boyutu olan ibadet ve onun bariz tezahürü güzel ahlak olmaksızın zihin ve gönül istikametinden bahsetmek mümkün değildir. Çünkü bizler inananlar olarak nasıl ibadetlerle Allah'a gereği gibi kul olma yolunda bir irade ve gayret ortaya koyuyorsak, güzel ahlakla da dış dünyamızdaki can taşıyan her varlığa aynı bilinç ve hassasiyetle yaklaşmaktayız.

Bu yaklaşım, aynı zamanda istikamet hassas niteliklerinden birinin denge olduğunu da açıkça ortaya koymak-

Dış dünyayı gözlemlediğimizde, âlemdeki her şeyin kendi yörüngesinde akıp gitmesi, eşrefü'l-mahlukat olan insanoğlunun bu dünya üzerinde istikamet sahibi olması gerektiğinin zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Başiboş yaratılmayan insanın bu dünyadaki nihai amacı ise kendisini yoktan var eden Rabbine karşı kulluk vazifesini eksiksiz yerine getirip O'nun hoşnutluğunu kazanmaktır. Zikredilen bu ana gaye de kulun tüm eylemlerinde istikameti merkeze almasını gerekli kılmaktadır.

tadır. Zira hayat rehberimiz Kur'an'ın dünya ve ahiret dengesi adına beyan ettiği fermanlara bakıldığında, insana yeryüzü serüveninde istikamet çizen, aşırılıklardan uzak makul bir mizanın varlığı açıkça görülmektedir. Bu husus varlık alanı bulamadığında ise dinin ve aklın belirlediği ölçülerin dışına çıkıldığı ve hedeflenen isabet alanından uzaklaşılarak hataya düşüldüğü müşahade edilmektedir.

Dış dünyayı gözlemlediğimizde, âlemdeki her şeyin kendi yörüngesinde akıp gitmesi, eşrefü'l-mahlukat olan insanoğlunun bu dünya üzerinde istikamet sahibi olması gerektiğinin zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Başiboş yaratılmayan insanın bu dünyadaki nihai amacı ise kendisini yoktan var eden Rabbine karşı kulluk vazifesini eksiksiz yerine getirip O'nun hoşnutluğunu kazanmaktır. Zikredilen bu ana gaye de kulun tüm eylemlerinde istikameti merkeze almasını gerekli kılmaktadır.

Bu meyanda, bahse konu ideali temin edip muhafaza edecek en önemli yaklaşım muhasebedir. Akli ve tefekkürü söz ve davranışlara hâkim kılma şeklinde ifade edebileceğimiz muhasebe, kulluk düzlemindeki mühim alanlardan birisidir. Dolayısıyla bu yolculukta bizleri diri tutup olası ihlallerden koruyan söz konusu boyut, istikametimizin önemli vazgeçilmezlerindendir. Zira iyilik, doğruluk, hak ve hakikat idealinde yol almaya çalıştığımız dünya hayatındaki bu çizgimizle kulluk haritasındaki konumumuz tebarüz etmektedir. Bu yönüyle her daim dinamik, kararlı ve istikrarlı bir mümin portresini gözden geçirmemize imkân sağlayan muhasebe, Yüce Allah'ın rızasına dönük dosdoğru şekilde mesafe kat etmedeki en sadık yardımcımızdır.

Kişiye istikamete taşıyan süreçler ne kadar meşakkatli

olursa olsun, esasen bundan daha zor olanı, istikameti kontrol altında tutmak yani istikamet üzere kalabilmektir. Çünkü bizlerden sadır olan söz ve fiillerin anlam dünyasında yer edip tutunabilmesi için aslanan husus, sürekliliktir. Bu sürekliliğin akamete uğraması, Müslümanca düşünüp yaşama noktasında tahrifat ve yozlaşmalara, bazı eksen kaymalarına sebebiyet verebilmekte; neticede insanın nefisle ve kötülüklerle olan ezeli mücadelesinde onu mağlubiyete sürüklemektedir.

Bugün yaşadığımız dünyanın maddeyi aşırı yücelten ve yegâne hedef kılan bir yaklaşım üzerinden bizlere sunduğu tablo ve bunun sonucunda ortaya çıkan aşırı bireyselliğin ve bencilliğin, insanlığı sürüklediği sonu gelmez arzu, istek ve ihtiraslar, istikameti örseleyen derin kriz ve çıkmazlardan biridir. Bu açıdan muhkem bir duruş ve istikamet için kuşanmamız gereken tavır, nefsin ve hayatın zikredilen telkin ve tekliflerine bariyerler çekerek Cenab-ı Hak'la doğrudan ve güvenli bir bağlılığı her daim diri tutmaktır. Nitekim bizleri aşama aşama kemale ulaştıran Rabbimizle kurduğumuz en önemli irtibat olan namazın her rekâtında okuduğumuz; "Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil." (Fatiha, 1/6-7.) ayetinde geçen hidayet talebi; peygamberler, sıddıklar, şehitler ve Allah'ın salih kullarının rehberliğinde, Mevla'mızın hidayet iklimiyle hemhal olmuş sabitkadem bir duruşu ifade etmektedir.

Bu itibarla, iyilik ve doğruluk yolunda yaşadığımız bir hayatın ahiretimizi mamur etmesi temennisiyle, bizleri sırat-ı müstakim çizgisi üzerinde sabit kılmasını ve kulluk yolculuğumuzda her daim rahmet ve inayetini bizlerden esirgememesini Yüce Rabbimden niyaz ediyorum.

BİR KUR'AN İFADESİ OLARAK SIRAT-I MÜSTAKİM

Doç. Dr. Şahin GÜVEN | Kayseri Müftüsü

Sırat-ı müstakim ifadesi, sözlükte “yolcuların sürekli gidip geldikleri işlek yol; dosdoğru ve apaçık yol” anlamındaki sırat ile “doğru, düzgün, mutedil ve dengeli” manalarına gelen müstakim kelimelerinden oluşan bir terktir. (Lisâ-nü'l-Arab, “srt” ve “kvm” md.) Buna göre sırat-ı müstakim, “her türlü aşırıktan uzak, dengeli, apaçık, dosdoğru ve hak yol” anlamlarına gelmektedir.

Burada dosdoğru ve apaçık yolu ifade eden “sırat” kelimesinin bir de “istikamet” ile nitelendirilmesi, birbirini tamamlayan şu iki sebepten dolayıdır: Birincisi, İbn Cerir et-Taberi'nin ifadesiyle bu yol, kendisinde hiçbir hata ve yanlışlık barındırmayan dosdoğru bir yoldur. (Câmiu'l-Beyân, 1/76.) İkincisi ise Râgıb el-İsfehâni'nin ifadesiyle istikamet, hiçbir eğriliği ve sapması olmayan düz çizgi üzerindeki yol demektir. (el-Müfredât, “kvm” md.) Düz çizgi ise, iki mesafe arasındaki en yakın ve en kısa yolu ifade eder. Dolayısıyla düz çizgi tektir ve değişmez. Bunun dışındaki diğer bütün yamuk çizgiler, hem hedefe ulaştırmaz hem de yolu uzatır. (Râzî, et-Tefsîru'l-Kebîr, 1/258.)

Sırat-ı müstakim tabirinin tam olarak neyi ifade ettiğini en iyi şekilde Allah Rasûlü'nün (s.a.s.) anlatımından öğrenmekteyiz. Nitekim ilk iman edenlerden ve Kûfe Tefsir Ekolü'nün de kurucusu olan sahabe Abdullah b. Mes'ud'un (r.a.) anlattığına göre Hz. Peygamber (s.a.s.) bir gün yere düz bir çizgi çizdi ve etrafında toplanan sahabeye şöyle dedi: “İşte bu Allah'ın (c.c.) dosdoğru yoludur.” Sonra da bu düz çizginin sağ ve sol taraflarına başka çizgiler çizerek, “Bunlar

da diğer yollardır ki her birinin başında bir şeytan bulunmakta ve kendi yollarına çağırmaktadır.” dedi ve “İşte bu, benim dosdoğru yolum. Artık ona uyun. Başka yollara uymayın. Yoksa o yollar sizi parça parça edip O'nun yolundan ayırır.” (En'am, 6/153.), ayetini okudu. (Darimi, Mukaddime, 23; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/435.)

Sırat-ı müstakim, bütün peygamberlerin yürüdükleri ve insanları da kendileriyle birlikte yürümeye davet ettikleri yolun adıdır. Sırat-ı müstakim, Rableri tarafından kendilerine nimet verilen kimselerin yoludur. Bu yol, özü sözü bir olan siddikların, hak ve hakikat uğruna hayatlarını ortaya koyan şehitlerin ve devamlı iyi işler yapan salihlerin yoludur.

Yukarıda anlatılanlardan hareketle diyebiliriz ki sırat-ı müstakim, kendisinde hiçbir hata ve yanlışlık barındırmayan ve yolcusunu güvenli bir şekilde hak ve hakikate ulaştıran en kısa yolun adıdır.

Sırat-ı müstakim ifadesi Kur'an-ı Kerim'de toplam otuz üç ayette yer almaktadır. Ayrıca sırat kelimesi

iki ayette “müstakim” manasındaki “seviy” ve yine aynı anlamdaki “seva” (sevâü's-sebîl) kelimesiyle birlikte kullanılmıştır. (DİA İslam Ansiklopedisi, “sırat-ı müstakim” md.)

Gerek nüzul tertibi açısından gerekse Mushaf'taki sırası göz önünde bulundurulduğunda sırat-ı müstakim ifadesinin Kur'an'da ilk olarak geçtiği yer Fatiha suresinin şu ayetleridir: “Bizi dosdoğru yola; kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet. Gazaba uğrayanların ve sapıklarınkine değil.” Burada sırat-ı müstakim, kendilerine nimet verilenlerin yolu olarak nitelendirilmektedir. Kendilerine nimet verilenlerin kimler olduğunu da yine Yüce Rabbimiz insanlık tarihine atıf yaparak bizlere bildirmektedir: “Kim Allah'a ve peygambere itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, siddiklarla, şehitlerle ve iyi kimselerle birlikte dirler. Bunlar ne güzel arkadaşlardır.” (Nisa, 4/69.)

“İmamü'l-müfessirin” diye anılan İbn Cerir et-Taberi, Fatiha suresindeki bu ayetlerin tefsirini yaparken şöyle demektedir: “(Ey Allah'ım!) beni hem razı olduğun şeye, hem de kendilerine nimet vererek muvaffak kıldığın kullarının söz ve fiillerini yapmaya muvaffak kıl. İşte sırat-ı müstakim budur. Çünkü kendilerine nimet verilen peygamberler, siddiklar, şehitler ve salihlerin muvaffak kıldıkları şeye muvaffak olmak, bir bütün olarak İslam'a muvaffak olmaktır, bütün peygamberlerin mesajlarını tasdik etmektir, Allah'ın kitabına sınıksız tutunmaktır, O'nun emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınmaktır, Peygamberimizin yoluna, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer başta olmak üzere bütün salih kul-

ların yoluna tabi olmaktır ki bütün bunların hepsi sırat-ı müstakimdir.” (Taberî, Câmiu'l-Beyân, I/75-76.)

Namazını hakkıyla eda eden bir mümin her gün farz namazlarda on yedi, sünnetlerle birlikte ise toplam kırk defa Fatiha suresini okuyarak sürekli sırat-ı müstakim üzere olmayı Rabbinden istemektedir. Aslında Rabbimizin bizlere öğrettiği bu dua O'nun kullarına bir irşat ve uyarısıdır. “Eğer insan kendi kendisine yeterli olsaydı, doğru yolu görmesi ve bulması için bir başkasına ihtiyacı olmazdı. Allah Teala bu talimatı verdiği göre kula düşen, ilahî irşada kulak vermek, insani bilgi ve kabiliyetlerini bu irşat doğrultusunda kullanarak her adımını doğru atması için O'nun tarafından sağlanan imkânları gerektiği gibi kullanmaktır.” (Karaman vd., Kur'ân Yolu, I/63.)

Sırat-ı müstakim ile ilgili hem Fatiha suresindeki bu ayetleri hem de diğer ayetleri bir bütün olarak ele alıp değerlendirdiğimizde insanları doğru yola ileten ve hak yol üzere sebat etmelerini sağlayan yalnızca Rabbimiz olduğu açıkça görülmektedir. Çünkü O (c.c.), bizzat kendisinin dilediği/layık gördüğü kimseleri dosdoğru yola ileteceğini ve sırat-ı müstakim üzere sabit kılacağını bildirmektedir. (Bakara, 2/142 ve 213; En'am, 6/39; Yunus, 10/25.) Yine O (c.c.), peygamberleri ve kendisine hakkıyla iman edenleri dosdoğru yola kesinlikle ulaştıracağını haber vermektedir. (Nisa, 4/68 ve 175; En'am, 6/87 ve 161; Nahl, 16/121; Hac, 22/54; Saffat, 37/118.)

Diğer taraftan kimi ayetlerde Hz. Peygamber'in (s.a.s.) insanları

doğru yola (sırat-ı müstakim) davet ettiği ifade edilirken (En'am, 6/153; Mü'minun, 23/73; Şurâ, 42/52.) kimilerinde de Allah kelamı olan Kur'an'ın insanları dosdoğru yola sevk ettiği bildirilmektedir. (Maide, 5/16.) Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.s.) ve Kur'an'ın insanları sırat-ı müstakime ulaştırması, Allah Teala'nın izni ve iradesiyle gerçekleşir. (Kasas, 28/56.)

Kur'an'a göre sırat-ı müstakim üzere olmak demek, Allah'a hakkıyla kulluk yapmak demektir. “Şüphesiz Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse ona hakkıyla kulluk edin. İşte bu, dosdoğru yoldur.” (Âl-i İmran, 3/51; Mer-yem, 19/36; Zuhuf, 43/64.) Yine Hz. Peygamber'e tabi olmak, sahibini sırat-ı müstakim üzere sabit kılar. (Zuhuf, 43/61.)

Allah Teala, En'am suresinde müminlere şöyle hitap etmektedir: “İşte bu, benim dosdoğru yolum. Artık ona uyun. Başka yollara uymayın. Yoksa o yollar sizi parça parça edip O'nun yolundan ayırır. İşte size bunları Allah sakınasınız diye emretti.” (En'am, 6/153.) Rabbimizin, ‘Benim gösterdiğim dosdoğru yol işte budur; size düşen de bu yolda yürümektir.’ dediği bu dosdoğru yolun belli başlı dinî ve ahlaki ilkeleri aynı sure bağlamında şu şekilde sıralanmaktadır: Hiçbir şeyi Allah'a şirk koşturmak, anne-babaya iyi davranmak, fakirlik endişesiyle çocukları öldürmemek, zina vb. çirkinlikleri açık ya da gizli işlemekten uzak durmak, haksız yere bir cana kıymamak, yetimin malını haksız yere yememek, ölçü ve tartıda dürüst olmak, yakın akrabaya karşı bile olsa adil olmak ve verilen sözde durmak. (En'am, 6/151-152.) Kısacası

Allah'ın bütün emirlerine uyup yasaklarından sakınmak, sırat-ı müstakim üzere olmanın ta kendisidir.

Bir de hak ve hakikate ulaştıran dosdoğru yolun dışındaki yollar vardır ki onların hepsi de eğridir, yamuktur ve yolcusunu arzulanan hedefe ulaştırmaz. Ana yol olan sırat-ı müstakimin dışındaki bütün yollar, Allah (c.c.) tarafından gazaba uğratılanların ve sapkınların yoludur. Bir anlamı da “hak yol” olan sırat-ı müstakimin dışındaki bütün bu yollar, batıldır ve Allah Rasulü'nün ifadesiyle “şeytan'ın yolu”dur. Bu yolların her birisinin başında bir şeytan bulunmakta ve kendi batıl yoluna çağırılmaktadır. Hatta Kur'an'da, şeytanların insanları dosdoğru yoldan saptırmak için bizzat sırat-ı müstakim üzerinde pusu kurup bekleyeceği ve dört bir yandan onlara saldıracağına dikkat çekilmektedir. (A'râf, 7/16.) Nitekim Allah Rasulü (s.a.s.), Allah Teala'nın sırat-ı müstakimi şöyle bir misalle tarif ettiğini bizlere haber vermektedir: “Sırat-ı müstakim dosdoğru bir yoldur. Yolun iki tarafında iki duvar, duvarlarda açılmış perdeli kapılar ve yolun başında da bir davetçi var. O davetçi, ‘Ey insanlar! Hepiniz dosdoğru yola giriniz, dağılıp parçalanmayınız.’ diye sesleniyor. Birisi perdeli kapılardan birisine girmek istediğinde yukarıdan bir başka davetçi şöyle diyor: Sakın o perdeyi kaldırma! Şayet kaldırırsan oradan girer gidersin.” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV/182-183; Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, I/20.)

Hadiste ifade edilen bu örnekteki dosdoğru yol İslam'dır, duvarlar Allah'ın koyduğu sınırlardır (hududullah), duvarlardaki perdeli kapılar haramlardır, yolun başındaki

Bir de hak ve hakikate ulaştıran dosdoğru yolun dışındaki yollar vardır ki onların hepsi de eğridir, yamuktur ve yolcusunu arzulanan hedefe ulaştırmaz. Ana yol olan sırat-ı müstakimin dışındaki bütün yollar, Allah (c.c.) tarafından gazaba uğratılanların ve sapkınların yoludur. Bir anlamı da “hak yol” olan sırat-ı müstakimin dışındaki bütün bu yollar, batıldır ve Allah Rasülü’nün ifadesiyle “şeytan’ın yolu”dur.

davetçi Allah’ın kitabıdır, yukarıdaki davetçi ise her Müslüman’ın içindeki vicdanıdır. (Karaman, Kur’ân Yolu, 1/63.)

Neticede sırat-ı müstakim, sınırlarını bizzat Allah Teala’nın çizdiği dinin adı olan İslam’dır.

Sırat-ı müstakim, bütün peygamberlerin yürüdükleri ve insanları da kendileriyle birlikte yürümeye davet ettikleri yolun adıdır.

Sırat-ı müstakim, Rableri tarafından kendilerine nimet verilen kimselerin yoludur. Bu yol, özü sözü bir olan sıddıkların, hak ve hakikat uğruna hayatlarını ortaya koyan şehitlerin ve devamlı iyi işler yapan salihlerin yoludur.

Sırat-ı müstakim, kendisinde hiçbir hata ve yanlışın olmadığı, pürüzsüz ve dosdoğru yoldur.

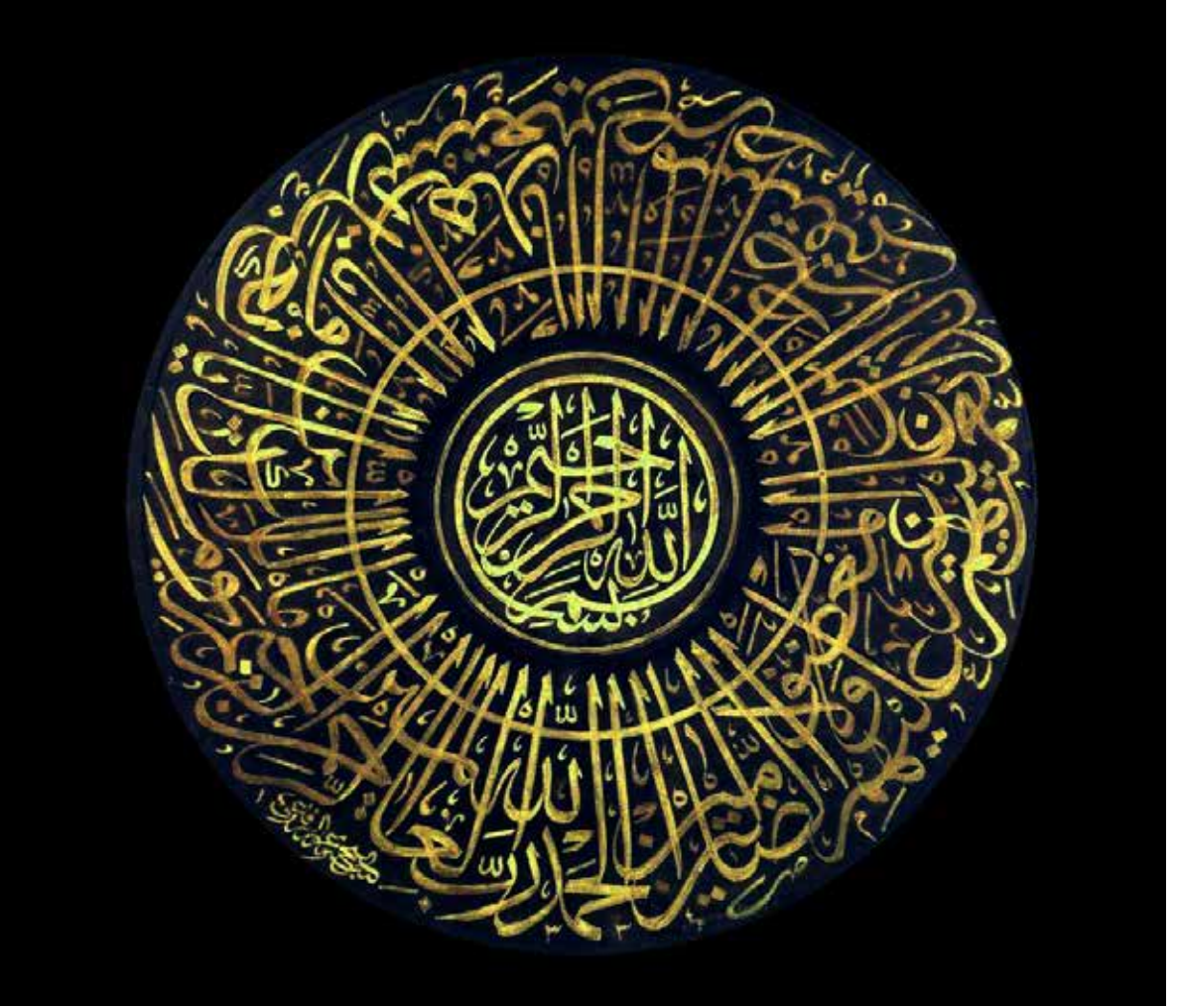
Sırat-ı müstakim, iki nokta arasın-

daki en kısa yoldur ve yolcusunu güvenli bir şekilde hak ve hakikate ulaştırır.

Evet, istikamet üzere olmak, her türlü aşırılıktan uzak, dengeli, kararlı ve hak yol üzere istikrarlı bir hayat yaşamamanın adıdır.

“Rabbimiz Allah’tır” deyip sonra da istikamet üzere olan, Allah’a itaatten hiç şaşmayan kimseler geleceklelerinden korku duymaz ve geride bıraktıklarına da üzülmezler. Yalnızca bunlar melekler tarafından cennetle müjdelendir ve onların dostu olabilirler.” (Fussilet, 41/30.)

İşte bütün mesele bu! ■

İTİKAT, AMEL VE AHLAKTA İSTİKAMET ÜZERE OLMAK

Doç. Dr. Zeki KOÇAK | Erzurum Ömer Nasuhi Bilmen Dini Yüksek İhtisas Merkezi Müdürü

Seran ve örfen istikamet, müminin yaratıldığı İslam fitratı üzere evamir-i ilahîye imtisal edip nevahi-i ilahîden içtinap ederek hayatını şer'i şerife mutabık olarak idame ettir-

mesidir. İnsanın maddi-manevi, müspet-menfi pek çok şeyle kuşatılmışlığı ile beraber her daim istikamette olması kolay değildir. Hele hele Allah'ın emrettiği gibi dosdoğru olmak (Hud, 11/12.) insanı iyice düşünmeye sevk et-

mektedir. Zaten Rasulü Allah (s.a.s.) da Hud süresindeki mezkûr ayet nazil olunca "Hud suresi ve kardeşleri (benzerleri) beni ihtiyarlattı/belimi bükte." buyurmuştur. (Osmanî, Şibbir Ahmet, Fethü'l-Mülhim, Dimeşk 2006, I.413.)

Acaba, Rasulüallah'ı (s.a.s.) bu kadar endişelendiren şey nedir? Elmalılı, ayeti, başındaki "fa" harfinin makabli ile mecazen tertip ifade ettiğinden hareketle şu şekilde tefsir etmiştir: "Sen her hususta istikamete memursun ve senin her işte sırat-ı müstakim üzere gidip Kur'an'da emrolunduğun umumi ve hususi bütün vazifelerini emrolunduğun gibi tam bir istikamette yapman gerekir. Bu surette vahyi hakka tamamen ittiba edip Kur'an'daki ahkâm ve ahlaka bilfiil bir numune-i istikamet olmandır ki hakkında hiçbir şüpheye mahal bırakmayasın. Sen muhaliflerin lafına bakma, onları Allah'a bırak da gerek sair müminlerle müşterek olan akait ve amale müteallik ve zaif-i âmmende ve gerek bilhassa vezaif-i nübüvvetten olmak hasebiyle münhasıran sana teveccüh eden vezaif-i mahsusanda emrolunduğun gibi kemal ile bir istikamet yap." (Elmalılı, M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Neşriyat 1979, IV. 2829-2830.)

Elmalılı'nın bu güzel tefsirinde dikkat çeken husus, vahyin sorumluluğuna ilaveten Hz. Rasulüallah'ın (s.a.s.) ve onunla beraber olan müminlerin istikamet üzere olmalarını temennidir. Zira ayetin ikinci kısmı "seninle beraber tövbe edenler" de her hususta müstakim olmalıdırlar şeklindedir. Zaten Rasulüallah'ın (s.a.s.) istikametten inhiraf etmediği malumdur. Belki de onu endişeye sevk eden esas konu, müminlerin her daim istikamet üzere olması ve hududullahı muhafaza etmeleridir. Çünkü "ve azmayın" buyrularak Allah'ın emrettiği şekilde her hususta müstakim olup yanlış yönle sapmadan hayatı sürdürmek, Müslümanlardan

istenilen en önemli vazifedir. Netice itibarıyla Allah bütün amelleri gördüğüne göre insanın, itikadi, ameli ve ahlaki bütün görevleri bihakkin yerine getirmesi gerekmektedir.

Hud süresindeki mezkûr ayetin delaletine usul-i fıkıh açısından baktığımızda Kur'an'da emredilen ve nehyedilen şeylerin genelde üç esasa irca edildiğini görüyoruz. Bunlar itikadi, ameli ve ahlaki vazifelerden ibarettir. (Hallah, Abdulvehhab, İlmü Usûlü'l-Fıkıh, İstanbul 1984, s. 33.) Şimdi bunları tertip üzere zikredebiliriz.

1. İtikatta istikamet

Müslümanın bu âlemde ilk muhatap olduğu emir, yaratanına iman edip tevhit etmesidir. İmam Maturidi mezkûr ayetteki istikametten maksadın tevhit olduğunu belirtirken Allah'ın huzuruna varıncaya kadar bu itikatta olmanın ehemmiyetine şu ayetle istiştah etmiştir. (Maturidî, Ebu Mansur, Te'vilatu Ehli's-Sünne, thk. Fatıma Yusuf el-Haymi, Beyrut 2004, II. 556.) "Şüphesiz rabbimiz Allah'tır deyip de sonra dosdoğru olanlar var ya, onların üzerine akın akın melekler iner ve derler ki: "Korkmayın, üzülmeyin, size (dünyada iken) vaat edilmekte olan cennetle sevinin," (Fussilet, 41/30.) İmam Maturidi, bu ayetin istikameti tazammun ettiğini nakletmiştir. Sonra bu ikrar ile rububiyetin ve uluhiyetin bütün emirlerinin yerine getirilmesi gereğini belirtmiş, devamında emredilenlerin yapılması vacip, nehyedilenlerin de terk edilmesinin vacip olduğunu, dolayısıyla onun bütün emir ve nehiyelerinin gereğine tabi olmanın vücubiyetine işaret etmiştir. (Maturidi, II, 557.)

Fahreddin er-Razi ise ayette geçen kelimenin akaide, amele ve kulluğa (ubudiyete) dair her şeyi kuşattığını beyan ettikten sonra gerçekte sapmadan istikamet üzere olmanın çok zor olduğuna değinmiştir. Bu zorluğu ifade etmek için güneş ile gölgenin kesiştiği yerdeki çizginin her iki taraftan bakıldığında tespitinin imkânsız olduğunu, nazire olarak getirip istikamette devam etmenin ne kadar çetin ve çetrefilli olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. (Razî, Fahreddin, Tefsiru'l-Kebir, Beyrut 1990, XVIII, 72.) Hatta Razi, istikamet üzere olmanın zorluğunu, istikamet bilinişi, devam ettirilmesi ve amel edilmesi şeklinde üç esasa bağlayarak konunun ehemmiyetine vurgu yapmıştır. İbn Abbas (r.a.), bu ayetin Rasulüallah'a (s.a.s.) ağır gelmesinin gerekçesini bu üç esasa bina ederek nakletmiş, yukarıda geçen "Beni, Hud suresi ve emsali ihtiyarlatı." hadisini de akabinde zikretmiştir. (Razî, XVIII, 72.)

İslam düşüncesinde istikamet denildiğinde, öncelikle doğru ve sağlam bir itikada sahip olmak anlaşılır. Bu hususta adeta âlimler ittifak etmişlerdir. İtikadi konular ise ilahiyat, nübüvvet ve ahiret olmak üzere genelde üçe ayrılmıştır. Bunlarla ilgili detaylı bilgi için ke-lam eserlerine bakılabilir.

2. Amelde istikamet

Müslümanların istikamet üzere olması gereken en önemli hususlardan birisi, hiç kuşkusuz muamelattır. Fahreddin er-Razi ayetin tefsirini yaparken Kur'an'da amelle ilgili emirlerin "emredildiği gibi yapılmasının" ehemmiyetine "kıyas ile nassın tahsis edilemeyeceği" ana kuralını hatırlatmıştır. Çün-

kü nass umumi olarak bir hükme delalet ediyorsa onun muktezasıyla amel etmek vaciptir. Böylesi hâllerde kıyasla amel nassın umumundan inhiraf olur. (Razî, XVIII, 73.) Özellikle ibadetler hususunda naslara azami dikkat gerekir. Çünkü ibadetlerde taabbudilik esastır, illeti bilinemez, lihikmetin emrolunduğu gibi yapılır. Bu sebeple normal hâllerde ibadetlerin şekil ve mahiyetinde herhangi bir tercih ve tahsis söz konusu değildir.

İslam dünyasında yapılan çalışmalar genelde anlamaya yönelik olduğundan amelden çok insanlar anlama odaklı meşgul olmuşlardır. Oysa Rasulüllah'ın (s.a.s.) dönemine baktığımızda sahabeler ne öğrenmişlerse hemen onun tatbikini yapmışlardır. Esas itibariyle insanımız kendisine gerekli olan helalleri ve haramları bilmektedir. Ancak dinin toplumda muamelat boyutuyla yansımalarında ameli açıdan noksanlık olduğu bir gerçektir. Mesela alım-satımda hile yapmanın haramlığı (Müslim, İman, 164; Fiten, 16.), borcu mazeretsiz geciktirmenin zulüm olduğu (Buhari, İstikraz, 3.), içkinin, kumarın (Maide, 5/90.), zinanın, (İsra, 17/32, Nur, 23/2.) öldürmenin (İsra, 17/35.), iftiranın (Nur, 23/5-6.), devlete bağlı olmanın (Maide, 5/33, 34.) haramlığı ve akıbetleri bilindiği hâlde istikametten ayrılma nasıl izah edilebilir. Oysa İslam tarihinde Müslümanlar insanlarla olan ikili muamelelerine o kadar ehemmiyet vermişlerdir ki "Din muamelattır." sözü darb-ı mesel olmuştur. Kısaca ibadetler, muamelat ve ukûbat alanında insanımızın asgari derecede bilmesi gereken hususları herkesin bildiği malumdur. Kaldı ki yaşadığımız ortamda cehalet mazeret de değildir.

Dolayısıyla ameldeki istikametden sapmaların en önemli sebebi yine ameli eksikliğimiz ve ahlaki zafiyetlerimizdir.

Amelde istikamet üzere olmanın en zor tarafı insanın ihtiyaçları, hırsları, çevrenin ve toplumun yaptırımlarıdır. Bunlara ilaveten bir de istikamet üzere ameli devam ettirmek insanı bir hayli zorlamaktadır. Onun için olsa ki İmam-ı Muhammed'e her konuda kitap yazdığı hâlde züht ile alakalı neden kitap yazmadığı sorulunca, Kitabü'l-Büyu'u (Alışverişler Kitabı) yazdığını söylemesi manidardır. (İbn Hümam, Kemalüddin, Şerhu Fethi'l-Kadir, Beyrut tsz. VII, 3.)

3- Ahlakta istikamet

Ahlak, nefiste sabit ve sakin melekât olarak tarif edilmiştir ki ahlaklı kişiden salih ameller düşünmeksizin sühuletle sadır olur. İslam ahlakı, itikat ve amelden mülhem olduğu için her üçü birbirinin mütemmim cüzü gibidir. Dolayısıyla ahlakı, itikat ve muamelelattan ayırmak mümkün değildir. Hatta ibadet, muamelat ve ukûbatı cem eden fıkıh ilmi, İslam ahlakına giydirilen müeyyideden ibaret kabul edilmiştir. (Dağcı, Şamil, "İslam Düşüncesinin Kurucu Unsuru Olarak Usul-i Kelam, İslam Felsefesi ve Tasavvuf İlişkisi" isimli tebliğin müzakeresi. İslam Düşüncesinin Kurucu Unsurları İstanbul 2016, s.310.) İşte bu yönüyle İslam ahlakı itikat ve amelin aynası mesabesindedir.

İstikamette olma konusu sahabe-i kiramı da düşündürmüştür. Mesela Sahih-i Müslim'de geçen bir rivayette sahabeden Süfyan b. Abdullah, Rasulüllah'a (s.a.s.) gelerek, "Ya Rasulallah (s.a.s.) bana İslam'la

ilgili öyle bir şey söyle ki bundan sonra senden başka hiç kimseye bir şey sormayayım." dedi. Rasulüllah (s.a.s.), "Allah'a iman ettim de, sonra dosdoğru ol." buyurdu. (Müslim, İman, 38.) Bu konu, Müslim'in şerhlerinde "İslam'ın vasıflarının toplandığı bab" başlığı altında verilmiştir. (Nevevi, Muhyiddin, el-Minhac Şerhu Sahih-i Müslim b. el-Haccac, thk. Halil Me'mun Şiha, Beyrut 1998, II, 199; Osmani, I, 413.) Osmanî, mezkûr hadisin cevamiül-kelim olduğunu, İslam'ın usulü olan tevhit ve taati kapsadığını; tevhidin "amentü billahî" ile taatin bütün nevilerinin ise "sonra dosdoğru ol" ifadesiyle zikredildiğini belirtmiştir. Ona göre emirlere intisabın, mahzurlardan da içtinabın istenmesi bu hadisin kalbi ve bedeni bütün amelleri kuşattığının delilidir. Bu da iman, İslam ve ihsan ile gerçekleşir. Çünkü istikamet eğrilikle gerçekleşmez. Mutasavvıfların "İstikamet bin kerametden üstündür" (Osmani, I, 413.) sözü de konunun ehemmiyetini göstermiştir. Allame Taftazani ise "amentü billahî" ifadesinin itikadi, ameli ve ahlaki hükümleri içerdiğini açıklamış, sonra ruhun istikametini hakta sebat etmek, sırrın istikametini de hakikatte sebat etmek olarak belirttik (Taftazani, Allame Sa'duddin, Şerhu Hadisi'l-Erbain li'n-Nevevi, İstanbul 1316, s. 71.) deruni bir yorum ve bakış açısı sunmuştur.

Yukarıda zikri geçen hadis ile ilgili Ahmet b. Hanbel'in Müsned'indeki rivayette soruyu soran sahabe "Ya Rasulallah (s.a.s.) hangi şeyden sakınlım/korkalım!" diye tekrar sorunca, Rasulüllah (s.a.s.) eliyle dilini işaret etmiştir. (İbn Hanbel, Ahmed, Müsned, thk. Şuayb el-Arnaut, Beyrut 2010, XXIV, 142,143, Hadis

No:15416,17,18.) Bursevi, mezkûr hadisteki atıf harfinin hem tertip hem de terahi/erteleme manası ifade ettiğine dikkat çekerek iman ettikten sonra amellere devamın ilâ nihaye maksut olduğunu söylemiştir. (Bursevi, İsmail Hakki, Hadis-i Erba'in Tercemesi(Nevevi), İstanbul 1318, s. 167.) Gazali, istikamet'in ehemmiyetinden dolayı her durumda ona ihtiyacın olduğunu, bu yüzden de Allah Teala'nın beş vakit namazda Fatiha'nın okunmasını vucuben emrettiğini belirtmiştir. (Aliyyü'l-Kâfî, Molla, Mirkatü'l-Mefatih Şerhu Miskatî'l-Mesabih, thk. Cernal Aytan, Beyrut tsz. I, 280.) Nese'î ise Fatiha'da geçen "ihdina" fiilinin "sebbitna" bizi sabit kıl anlamında olduğuna dikkat çekmiştir. (Nese'î, Ebu'l-Berekat, Medarikü't-Tenzil ve Hakaikü't-Te'vil, Beyrut 2017, I, 32.) Bu da her durumda istikamette olmanın, ideal anlamda İslam dininin müntesiplerinden beklediği bir erdemlik olduğuna delildir diyebiliriz.

Sonuç yerine

Müslümanın itikadi, ameli, ahlaki konularda istikamet üzere olması İslam'ın ana hedefidir. Dünya hayatının sıkıntı ve nimetleri yanında insanın zayıf bir yaratılıştan (Nisa, 4/27-28.) olduğunu da dikkate alırsak istikamet üzere devam etmenin ne kadar zor olduğu kendiliğinden anlaşılacaktır.

Genel olarak Müslümanların itikadi sağlam olsa da itikatta istikameti bozan bazı hususlar söz konusu olabilmektedir. Mesela çağımızda insanların yanlış söylemlere inanıp meyletmesi bunlardan biridir. Şöyle ki gaybı bilemeyen bir kişinin söylem ve eylemlerinde hikmet aranması kişinin istikametine hâle getirir. Çünkü hikmetin Allah'a

ait bir metih ve kemal sıfatı olduğu mütekellimince malumdur. (Sâbunî, Nureddin, el-Kifaye fi'l-Hidaye, thk. Muhammed Arutşî, Beyrut 2014, s. 241.) Ayrıca usul-i fıkıhta müsellem'dir ki kulun fiillerinde illet şarinin fiillerinde hikmet esastır. Çünkü insani eylemler genelde bir sebebe ve illete binaen sadır olur. Onun için fıkıh ilminde hükümler hikmete değil illete bina edilir. (Hallaf, s.72-73.)

Genel olarak Müslümanların itikadi sağlam olsa da itikatta istikameti bozan bazı hususlar söz konusu olabilmektedir. Mesela çağımızda insanların yanlış söylemlere inanıp meyletmesi bunlardan biridir. Şöyle ki gaybı bilemeyen bir kişinin söylem ve eylemlerinde hikmet aranması kişinin istikametine hâle getirir.

Ameli vazifelerdeki istikametten sapmaların sebebinde ise dünyevileşmenin etkisi büyüktür. Bu ayrı bir çalışma konusu olmalıdır. Şu kadarını söyleyelim ki insanın günlük hayatındaki geçimini temin vazifesinden tutun, yaptığı her işte istikamet üzere olmasının ve hududullahı aşmadan adalet ve hakkaniyet üzere devam etmesinin

zorlukları ferdi ve toplumsal hayatımızda kendini göstermektedir.

Ahlaki vazifelerde istikamet'in zorluğu ise insandaki nefsi istekler ve şeytani vesveselerdendir. Sahih tasavvuf geleneğimizde "nefsi arıtma ve donatma" diye ifadesini bulan insan-ı kâmil mertebesini yakalama gayreti önemli bir hedeftir.

Netice itibarıyla Müslüman olmakla işin bitmediği tam aksine itikat, ibadet, muamelat ve ahlaka dair vazifelerin başladığını ve bunların istikamet üzere devamının sağlanmasının vucubiyeti anlaşılmıştır. İdeal anlamda istikameti sağlamak çok zor olsa da reel anlamda insanın gücü nispetinde gayret etmesi ayrı bir vecibedir. Zira "Bir şey tamamen yapılamıyorsa tamamen terk edilemez." müsellem olan usul kuralı da yukardaki hükme uygundur.

Kişiyi farz-ı ayn olan bilginin "ilmihâl bilgisi" olduğunu beyan eden İslam âlimlerinin haklılığı gün geçtikçe kendini iyice hissettirmektedir. Hatta istikamette olmanın en güzel ifadesi kadim geleneğimizdeki şu kelam-ı kibardır: "İlmin en hayırlısı ilmihâl, amelin en hayırlısı muhafaza-i hâldir." Bazen çok ideal şeylerle meşgul olurken en basit ilmihâl bilgilerinden (itikad, ibadet, muamelat ve ahlak) mahrumiyetin ne gibi hataları tevhit ettiğine şahit olunca, insan kendisini merhum Necip Fazıl'ın şu mısralarını terennüm etmekten alıkoyamıyor:

Yandı kitap dağlarım, ne garip bir hâl oldu!

Sonunda bana kalan, yalnız ilmihâl oldu! ■

TEVHİTTEN VAHDETE İSTİKAMET

Dr. Zehra GÖZÜTOK TAMDOĞAN | Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Bir rivayette, Rasulüallah ile birlikte Huneyn'e (veya Hayber) doğru yola çıkan Müslümanlar, heybetli bir ağaca rastladıklarında Rasulüallah'tan bu ağacı kendileri için "zâtü envât" (uğurlu askı) tayin etmesini istemişlerdi. Müşriklerin her yıl yanına gelip kurban kestikleri büyük, yeşil bir sedir ağacı idi bu ağaç. Müşrikler, silahlarını

bu ağacın üzerine asarak bir gün boyunca ibadet amacıyla orada kalırlardı. Rasulüallah'a eşlik eden Müslümanlar, eski alışkanlıklarının etkisiyle böyle bir ricada bulunmuş, bunun bir putperest âdeti olup İslam inancıyla bağdaşamaya çağını düşünememişlerdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber "Sübhanallah! Yemin ederim ki İsrailoğullarının Hz. Musa'ya: 'Ey Musa!

Bunların taptıkları gibi bize de bir tanrı yap.' demelerinin aynını diyorsunuz. Sizden önceki (kavimlerin) yolundan yürüyeceksiniz." (Tirmizi, Fiten, 18; Hadislerle İslâm III, 646.) cevabını vermiştir.

Bu örnek uluhiyet ve rububiyet hakkının insanlara değil, Allah'a ait olduğunu hatırlatmak için gelen diğer rasuller gibi Hz. Peygam-

ber'in de bu görevi yerine getirmek ve cahiliye toplumunun itikadi sapmalarını düzelterek onlara istikamet kazandırmaya çalıştığını (Altıntaş, s. 254.) açıklamak adına önemlidir. Öyle ki En'am suresi 151-152. ayet-i kerimelerde de özetlenen sırat-ı müstakim başlıkları arasında ilk sırada Allah'a şirk koşturma yer almaktadır. Hz. Peygamber'in "doğru yol" (es-sırat-ül-müstakim) ifadesini sahabeye açıklamasını Cabir b. Abdullah şu şekilde rivayet ediyor: "Rasulullah'ın yanında idik. O, yere bir çizgi çizdi. Bu çizginin sağına iki, soluna da iki paralel çizgi daha çizdi. Sonra elini ortadaki çizginin üzerine koydu ve dedi ki: "Bu, Allah'ın yoludur." Sonra şu ayeti okudu: "Bu benim dosdoğru yolumdur, ona uyunuz; başka yollara uymayınız ki, onlar sizi Allah'ın yolundan ayırır." (En'am, 6/153.) Müfessirler buradaki istikamet kavramı hakkında, "İslam dışı her türlü inançtan ve sünnete aykırı düşünce ve davranışlardan, bidat ve hurafelerden uzak durarak Kur'an ve sünnet hükümlerine göre yaşamak" anlamına gelecek şekilde açıklamalar yapmıştır. (Çağrıci, İstikamet, DİA, XXIII, 349.)

Cahiliye dönemi insanının tanrı tasavvuru şirk esası üzerine inşa edilmiş idi. O dönem tevhit inancı öylesine bozulmuştu ki dönemin itikadi sapmalarını düzeltirken ve toplumu şirkten tevhide davet ederken Hz. Peygamber'in yaşadıklarını, söylediği şu ifadeyle anlamaktayız: "Bana Allah yolunda hiç kimsenin yaşamadığı kadar büyük bir korku yaşatıldı. Yine bana Allah yolunda hiç kimsenin çekmediği kadar eziyet çektiler." (Tirmizi, Sıfat-ül-kıyâme, 34.) Tevhit esasına dayalı muvahhit toplumu oluştu-

rukken Hz. Peygamber'in kendisini yaşlandırıldığını belirttiği ağır yükümlülüklerden biri de "Sana emredildiği şekilde dosdoğru ol!" (Hud, 11/112.) buyruğu olmuştur. Allah'ın en sevdiği kulundan istediği yol da, ayetin başında yer alan "senin yanında hak yola dönenlerle birlikte" ifadesinden de anlaşıldığı üzere onunla beraber bulunanlardan beklediği yol da budur.

İnançta istikamet

İstikamet öncelikle tevhit inancımızda olması gerektiğine Rasulullah'ın peygamberliğinin ilk yıllarında yaşadığı şu örnekte de açıkça şahit olmaktayız. Tevhit yolunda sadece Allah'a güvenen Peygamberimiz sevgili amcasına şu tarihî cevabı verdi: "Ey amca! Allah'a yemin ederim ki bu dini terk etmem için sağ elime güneşi, sol elime ayı verseler, Allah onu üstün kılan ya da ben bu uğurda helak olana kadar bu dinden vazgeçmem." (İbn Hişam, Sîret, II, 101.) demıştır. Allah Rasulullah'nun yegâne hedefi önce Allah ile kulları arasında tevhibi yerleştirmek, sonra da inananlar arasında vahdeti yani birliği gerçekleştirmektir. Bunun için de çevresindekileri şirk, küfür ve cahiliye zihniyetinden kurtarması gerekmektedir. Yol artık ataların âdet ve gelenek yolu değil tevhit esaslı (Erul, Bün-yamin, Hz. Peygamber Tevhid ve Vahdet, Ankara DİB Yay., 2016, s. 33-47.) "Bizleri doğru yola, istikamet üzere ilet." (Fatiha, 1/6.) duasındaki amaçla kişiye bilişsel tutarlılık denilen bir yetenek kazandıran istikamet yolu idi. Bu yol kişinin inançları, tercihleri, tutumları vb. arasında tutarlılık, denge, istikamet sağlayan; hayat tarzına ve tercihlerine uyum ve istikrar veren (Sayın, Esmâ, Tasavvuf ve Psikoloji Açısından Duanın

Terapik Etkileri, Batman University Journal of Life Sciences, Volume 1, Number 1, (2012), s. 423-431.), kişiyi nifaktan kurtarıp doğru mümin hâline getiren bir yoldur.

İbadetlerde istikamet

"Doğruluk, dürüstlük, adâlet, itidal, itaat, sadakat ve dürüstçe yaşama" manalarında kullanılan istikamet kelimesiyle ilgili "dinî ve ahlaki hükümlere uygun bir hayat sürme, her türlü aşırılıklardan sakınma, Allah'a itaat edip Hz. Muhammed'in sünnetine uyma, samimi ve kararlı bir imanla, hak ve hayır yolunda istikrarlı, dengeli bir hayat sürdürme" şeklinde açıklamalar da bulunmaktadır. (Çağrıci, Mustafa, İstikamet, DİA, 2001, XXIII, s. 348.) İstikamet bu anlamları göz önünde bulundurularak Hz. Peygamber'in sünnetine baktığımızda ibadetlerden yeme içmeye, giyim kuşama vb. ihtiyaçlara kadar hayatın her alanında dengeli, ölçülü olmaya önem verilmiş, genel olarak duyguların, tutum ve davranışların normal ve dengeli olması istenmiştir. Mesela aşırı sevginin gözü kör, kulağı sağır edebileceği uyarısında bulunulmakta, insanlar sevdiklerini ölçülü sevmeye çağrılmakta; dinde aşırılık yasaklanırken bunun eski toplumların yıkımını hazırlayan kötü bir huy olduğu belirtilmektedir; aşırı dünyevileşme reddedildiği gibi din ve ibadet adına dahi olsa bütünüyle dünya işlerinden kopacak kadar aşırılığa sapmak da yasaklanmaktadır.

Tevhit inancında istikamet, ibadeti Allah'a özgü kılmak esastır. İnanişta istikametten ayrılma şirkle, ibadetteki istikametten ayrılma ise şeytanın insanı çeşitli bahanelerle

ibadeti terk ettirmeye çalışması, terk ettiremediği takdirde aşırıya kaçmasını teşvik ederek onu ibadetin özünden uzaklaştırmaya, böylece ibadetin içini boşaltmaya çalışması ile olur. O hâlde ibadette vasat hâl, orta yol, istikamet Yüce Allah'ın farz kıldığı ve Rasulüllah'ın sünnet olarak tavsiye ettiği miktardır. Bu noktada ifrata kaçma arzusunun örneklerini bizzat asr-ı saadette görmekteyiz. Sahabeden üç kişilik bir grubun birinin bütün geceleri namazla geçireceğini, diğerinin sürekli oruç tutacağına, sonuncusunun da kadınlara hiç yaklaşmayacağına dair haberlerini alan Rasulüllah onlara, "Siz; şöyle böyle diyorsunuz ama Allah'tan en fazla korkmanız ve O'ndan en fazla sakınmanız benim. Bununla beraber, ben geceleri namaz kılar, uyur ve eşlerimle beraber de olurum; bazen nafile oruç da tutar, bazen de iftar ederim (bazen de dinlenirim). İşte bu benim sünnetimdir; o hâlde kim benim sünnetimden ayrılırsa, benden değildir." buyurdu. Görüldüğü gibi Rasulüllah, bu uyarısıyla ibadette de ümmetini ifrat ve tefritten kaçındırıp, vasat noktaya, dengeye, istikamete dikkat çekmiştir. (Şahinalp, Mehmet Vehbi, Vasat Ümmet Örneği, HÜİFD, yıl 19, sy. 31, Ocak-Haziran 2014, s. 207.) Ayrıca ibadetlerdeki istikameti, dengeyi, müstakim yolu Hz. Peygamber'in "Şüphesiz Allah'a göre amellerin en sevimli olanı az olsa bile devamlı olanıdır." (Buhari, Libas, 43.) mealindeki açıklamada da bulabiliriz.

Hz. Peygamberle vahdette istikamet

"Ebu Zer bir gün kızgınlıkla Bilal'e "Kara kadının oğlu!" demiş, Rasulüllah bunu duyunca "Ey Eba Zer, sende cahiliye kokusu var." (Buhari,

İman, 22.) diyerek bunun İslam'a aykırılığını ifade etmiştir.

Tevhit ve vahdetin önündeki tüm engellerin kaldırılması, ırkçılık, kabilecilik, soy-sop renk vb. ayrımcılığın reddedilmesi, kadın-erkek, hür-köle zengin-fakir ayrımına girmeden, ilişkilerde takvaya dayalı bir değer ölçüsüne geçilmesi (Hucurat, 49/13.), sevgiye, saygı ve samimiyete dayalı beşerî ilişkiler, iman kardeşliği, vefakârlığa, diğerkâmlığa, ihsan ve îsara dayalı ahlak anlayışı, tefrika yerine vahdetin, taassup yerine insaf ve itidalin tercih edilmesi (Erul, s. 41-44.) hususunda Hz. Muhammed yine sırat-ı müstakim üzere istikamet kurmuş ve müminlere de bu yol üzere müstakim olmalarını tavsiye etmiştir

Yukarıda verilen örnekte yer alan cahiliye taassubunun temel karakteri olan ırkçılığa karşı Veda Hutbesi ile son noktayı koyan Hz. Peygamber, bu mesele ile ilgili gerekli tedbirleri sürekli almış ve uyarılarda bulunmuştur. Yaşam tarzları asabiye/ırkçılık üzerine kurulmuş bir toplumda bu cahiliye taassubunun yerine iman ve takvanın yerleşmesi çok kolay olamazdı. Hz. Peygamber "emrolunduğu gibi istikamet üzere "hareket ederek (Hud, 11/112.), İslam dininin, tevhit inancının, vahdet şuurunun toplumun işlemesi ve orada istikamet bulması için gerekli bütün adımları atmıştır. Cahiliyenin kaba, zorba, bencil toplumu "sağlam örülmüş bir duvar gibi kenetlenmiş saflar" (Saff, 61/4.) hâline dönüşerek vahdet toplumunu oluşturmuş oldu.

Vahdet toplumunun oluşmasında takip edilen istikamet En'am sure-

sinde 151-152. ayetlerde özetlenen sırat-ı müstakim başlıkları arasında yer almakta olan "anne-babaya iyilik, açık gizli her türlü kötülükten uzak durma, yetimlerin, yakınlarımızın yaratılanların hakkını koruma, ölçü ve tartıya riayet ederek tüketicinin korunması, nefsin dokunulmazlığı, hukukun üstünlüğü, ahde vefa" konularına özen gösterilmiştir. Ki müfessirlerin buradaki istikamet kavramı hakkında, "İslam dışı her türlü inançtan ve sünnete aykırı düşünce ve davranışlardan, bidat ve hurafelerden uzak durarak Kur'an ve sünnet hükümlerine göre yaşamak" anlamına gelecek şekilde açıklamalar yaptıklarını (Çağrı, DİA, s. 349.) daha önce de ifade etmiştik. Hz. Peygamber'in yukarıda sayılan başlıklar da dâhil olmak üzere toplumdaki herkesin yarasını saracak şekilde söz, fiil ve takrirleri olmuştur. Bunlar arasından birkaç örnek vermeyi uygun bulmaktayız.

Hiz. Peygamber hem Mekke'de hem Medine'deki yaşamında tabii ve mütevazı, kibirden uzak duruşunu sürdürmüş; ziyaretine gelip konuşurken heyecanlanan ve titreyen kişiye "Korkma! Ben bir kral değilim. Ben de kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum!" (İbn Mace, Et'ime, 30.) diyerek rahatlatmıştır. Cahiliyenin kibirli, hoyrat, vahşi, bildiği hâlde inkâr eden bencilliğinden, vahdete geçiş ve İslam ahlakı konusunda istikrar için kılavuzluk yapan Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde fiili olarak başlattığı muahatla ensarı muhacire kardeş yapmış, bu kardeşlik desteği ile muhacir, sosyo-ekonomik ve psikolojik anlamda güçlenmiş; "Varlığım elinde olan Allah'a yemin olsun ki, iman etmedikçe cennet giremezsiniz. Birbirinizi sevmedik-

çe de (gerçek manada) iman etmiş olmazsınız.” (Ebu Davud, Edeb, 130.) mealindeki ifadesiyle de vahdet toplumunun istikametini belirlemiştir.

Toplumun bu hâle dönüşebilmesinde Hz. Peygamber’in komşulukla ilgili ifadeleri de oldukça önemlidir. Geçmişlerinde açlık sorunu yüzünden açlık ve ilgisizlikten dolayı itifat denilen bir intihar geleneği âdetini yaşayacak kadar benlik çukuruna gömülmüş olan bu insanlara, kardeşlikte son nokta olan îsar hediye edilmiştir. (Çağrı, ‘Ben’likten ‘Biz’e, s. 83.) Bu noktada Rasulüallah’ın “Ya Eba Zer! Çorba pişirdiğin vakit suyunu biraz fazla koy, sonra komşularına bak, uygun bir şekilde çorbandan onlara da ikram et.” (Müslim, Birr, 143.) açıklaması komşuluktaki istikametimiz için oldukça yol göstericidir.

Kadın hususunda istikamet

Cahiliye dönemi toplumunun en çok zulüm gören, hakkı hukuku yok sayılan bireyi (!) olan kadınlar hakkında, Kur’an ve Hz. Muhammed kılavuzluğunun sağladığı istikamet de çok önemli ve değerlidir. Toplumun ve kadının vahdet ve muvahhide dönüşümüne birkaç örnek vermek yerinde olacaktır.

Kabalık, sert ve hoyrat olmak gibi kelime anlamlarına da sahip olan cahiliye kelimesi Kur’an’da kâfirlerin küfrünün temelini oluşturan, din ve toplum hayatının bazı sakat âdet ve geleneklerini ifade eder (Kazancı, s. 103-110.) ki bu sakat âdet ve geleneklerin en çok yaraladığı kadına bakış açısının istikamet bulabilmesi için Kur’an’ın onun varlığına ve değerine vurgusu, Hz. Peygamber’in de uygulamaları bu konuda muhkem kılavuzlar olmuştur.

Öyle ki hem Mekke hem de Medine döneminde kadınların çeşitli müşküllerini halletmek için, soru sormak üzere Hz. Peygamber’e başvurdukları örnekleri mevcuttur. İçlerinde öyle bir örnek vardır ki, cahili bakıştan tevhidi istikamete geçişin, kadın özelinde geldiği yeri görmek açısından oldukça dikkate değerdir. Bu örnekte Hz. Peygamber’e gelen kadın elçi olarak düşünülebilecek olan Kayle yer almaktadır. Temim kabilesine mensup Kayle, eşi vefat edince üç kızıyla kalır, eşinin kardeşi kızları hakkında karar verme yetkisinin olduğunu söyleyerek kızlarını alıp evlendirmek isteyince, Kayle, bu zulmü engellemesi için Hz. Peygamber’den yardım istemeye karar verir. H. VIII. yılda Medine’ye iki gecelik mesafedeki Rebeze’den gelmiştir. Yapılan görüşme sonunda Hz. Peygamber, Kayle ve kızları için kırmızı bir deri üzerine şu yazıyı yazdırmış ve Kayle’ye vermiştir: “Bu yazı Kayle’ye ve onun kızlarına yazılmıştır: Bunlardan hiçbirisi, sahip oldukları haklardan mahrum edilemez; Ve zor kullanılarak hiçbirisi ile nikâhlanamaz; İnanan ve Müslüman olan herkes bu kadınlara muhakkak yardımcı olacaklardır; Ey Kayle ve kızları! Siz de iyi davranan ve kötü hareketlerden sakınan kadınlardan olunuz.” (Savaş, Rıza, Hz. Peygamberin Bir Kadın Konuşu: Kayle bnt. Mahrama, D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, s. XII, İzmir 1999, s. 39-45.)

Hz. Peygamber, “Kadın-erkek herkese farz olan ilim” için, eğitimin bir parçası olarak kadınlara özel zaman ayırmıştır. Hz. Peygamber’e rahatça sıkıntılarını anlatır hale gelen kadınlar “Ey Allah’ın Rasulü! Erkekler senin sözlerini rahatça dinliyor. Bize de bir gün ayır, o gün sana gelelim; Allah’ın sana

öğrettiklerinden bize öğretirsin.” dedi. Rasulüallah (s.a.s.), “Şu gün toplanın.” buyurdu. Bunun üzerine kadınlar toplandılar. Rasulüallah (s.a.s.) onların yanına gelerek Allah’ın kendisine öğrettiklerinden onlara öğretti.” (Müslim, Birr, 152; Buhari, İlim, 35.) Ayrıca kadınların ibadet ve ilim meclislerine katılabilmeleri için de “Allah’ın kadın kullarının Allah’ın mescitlerine gelmelerine engel olmayın.” (Müslim, Salât, 136.) buyurarak yol gösterici olmuştur.

Görüldüğü gibi. Hz. Peygamber kadına kişilik sahibi bir insan olarak yaklaşmış, hatta o kişiliği ona bizzat kendisi kazandırmıştır. Onun döneminde kadınlar hayatın içinde yer almışlar, bazen kendisiyle sohbet etmişler, bazen görüşlerini ifade etmişler, kimi zaman da kabiliyetli oldukları meslekleri icra etmişler, toplumsal hayatın ayrılmaz iki unsurundan biri olmuşlardır. İstikamet kelimesinin yukarıda bahsedilen anlamlarına uygun olarak kadın hususunda Allah’ın emirlerine uygun bir istikamet çizilmiş ve bunlar uygulanarak sırat-ı müstakim hâline getirilmiştir.

Sonuç

“Size iki şey bırakıyorum. Onlara sınıksız sarıldığınız sürece kesinlikle yolunuzu şaşırmayacaksınız: Allah’ın Kitabı ve peygamberinin sünneti.” (Muvatta’, Kader, 3.)

Rabb’inin çizdiği istikamet ve kendisine verdiği merhametle, Kur’an’ın ve sünnetin tevhit ve vahdet istikametinde yürüyerek sırat-ı müstakime ulaştıracak yollarını sözlü ve fiili olarak bizlere sunan Hz. Muhammed’in bu vasiyeti bizlere sırat-ı müstakimi gösterici olacaktır. ■

Elif ERDEM | Diyanet İşleri Uzmanı

KALBİN SERÜVENİ

Bir kalp atışıyla başlar insanın dünya serüveni. İnsan kalbiyle yaşar ve yaşamın tadını kalbinde duyar. Üzüldüğünde kırılan kalbi sevindiğinde hızla çarpmaya başlar. Korkular, kaygılar, bitmek bilmeyen acılar bu latif varlığı yorarken zarafet, letafet ve muhabbet ona ferahlık ve dinginlik verir. Kin ve nefretin karanlığında katılaştan kalp, sevgiyle yumuşar, inşirah bulur. Sevgilinin dilinden dökülen bir

acı söz, hançer gibi saplanır da bağrına, samimiyetle sarf edilmiş bir güzel kelimeler yaralı kalbe deva olur. Velhasıl bu fani hayatta ne yaşarsa insan, kalbinde onun bir yansıması duyulur ve gönlünde neyin sevgisi varsa hayatı onunla anlam bulur. Kalp feraha ermezse eğer, bütün dünya nimetleri serilse önüne, gözünde bir hiç olur. İşte bu yüzden dünya serüveni bir anlamda kalbin serüvenidir.

İnsanı tertemiz bir fitratla yaratan Rabbimiz, ondan aklını kullanıp tefekkür etmesini ve yeryüzünün en şerefli varlığı olarak özüne yaraşır şekilde hayat sürmesini ister. Ancak kalbini hem iyiliğe hem de kötülüğe meyyal kıldığı bu aciz kulun hatadan masun olamayacağı aşikârdır. Tarih boyu nice topluluklar iyiliği düstur edinip, hatalarını telafi yoluna gitmişken nicesi de kötülükte ısrar ederek kendilerine yazık etmiştir. Bu süreçte

Yüce Allah, onlara daima rehberlik etmiş, ışığını kaybeden kalpleri aydınlığa kavuşturmak için kutlu elçilerini ve vahyini göndermiştir. Ne var ki O'nun gönderdiği hidayete yalnızca kalbiyle kulak verenler uymuş, kalben ölü olanlar ise bu hak çağrıya kayıtsız kalmışlardır. (En'am, 6/36.) "Allah'ın benimle gönderdiği hidayet ve ilim, (farklı yapılardaki) topraklara düşen bol yağmura benzer." diye söze başlayan Peygamber Efendimiz, ilahî vahye muhatap olanların bu durumunu farklı özellikleri haiz toprakların yağmurla olan ilişkisine benzetmiştir. Buna göre bazı topraklar tertemizdir, suyu içine alır ve bol bitki yetiştirir. Gönlünü hidayete açan kimseler bu temiz topraklar gibi kendilerini vahye açar ve ondan istifade ederler. Aynı zamanda öğrendiklerini başkalarına da aktararak onlara da faydalı olurlar. Bazı topraklar ise kuraktır, suyu içine çeker, tıpkı ilahî vahiyle beslendiği hâlde başkalarına faydası olmayan insanlar gibi. Vahye kulaklarını tıkayan, kalplerini kapatan insanlar ise yağmurdan faydalanamayan dümdüz, kaypak toprak misali hidayetden mahrum kalır, dolayısıyla başkalarına da bu konuda bir fayda sağlayamaz. (Buhari, İlim, 20.)

İlahî davete kulak verip iman eden ve bu imanı kalbine yerleştiren kimseler, artık Rahman'ın gösterdiği dosdoğru yolda yürümeye aday olmuşlardır. Onun emirlerini baş tacı ederlerken yasaklarından da ateşe girmekten kaçınırcasına uzak dururlar. Kalplerinde O'nun sevgisi kök saldıkça masivadan uzaklaşır, ancak O'nun zikriyle huzur bulurlar. İman nuruyla aydınlanan kalpleri, onlara hakikati gösteren ve doğruyu yanıltan, hakkı batıldan ayırt etmelerini sağlayan

birer kandil olur. Bu kalpler selim kalplerdir ve sahipleri selamette olduğunda huzurla dolar, doğru yoldan saptığında ise rahatsızlık duyarlar. Şeytanın güzel, süslü gösterdiği amellere kanmayıp Hakk'ın sağlam kulpuna yapışmayı telkin ederler daima.

İkilemde kalırsız ya bazen, yapacağı-mız işin doğru olup olmayacağına bir türlü karar veremeyiz. Bir çıkış yolu arar, güvendiğimiz kişilerden tavsiye isteriz. Selim bir kalbimiz varsa doğruyu bulmak çok zor değildir aslında. İyilikle kötülüğü nasıl ayırt edeceğini soran Vâbisa b. Ma'bed el-Esedî'ye Tabîbü'l-kulûb (Kalplerin Tabibi) olan Efendimiz (s.a.s.) şu cevabı vermiştir: "Kendine/kalbine danış ey Vâbisa! İyilik, gönlünün huzur bulduğu ve içine sinen şeydir; kötülük ise insanlar ona onay verseler bile gönlünü huzursuz eden ve içinde bir kuşku bırakan şeydir." (İbn Hanbel, IV, 227.) Ve mümini "bir iyilik yaptığında sevinen, bir kötülük yaptığında ise üzülen kimse" olarak tanımlamıştır. (İbn Hanbel, IV, 399.)

Belki gurur belki önyargıyla belki de dinî sorumlulukları üstlenmekten kaçındıkları için Rahman'dan gelen hidayet çağrısına iltifat etmeyenler, vahyin aydınlığından hissedar olamazlar. İlahî davete alıcılarını kapatan bu kimseler inkârcılıkta ısrar ettikleri için Allah da onların tıkalı kulaklarına ve kapalı kalplerine mühür basmış, gerçeği görmek istemeyen gözlerine perde indirmiştir. (Bakara, 2/6-7.) Ne kadar uyarıcı gelse de hakkı duyamaz, anlayamaz ve göremezler. Kaskatı kesilmiş olan kalpleri karanlıklar içerisinde kalmıştır; dış dünyaya kayıtsız ve hastalıklıdır. Bu yüzden sahiplerine de yol gös-

teremez, doğru rehberlik edemezler. Ta ki inatlarından dönünceye kadar.

Hidayete eren selim kalp hastalanmaz mı peki, ışığı hiç sönmez mi acaba? Dünya, imtihan dünyasıysa bu pek de mümkün görünmüyor. İlahî keliminde "İman edip sonra küfre düşenler, sonra tekrar iman edip yeniden inkâr edenler"den bahseder Rabbimiz. (Nisa, 4/137.) Değişkendir kalp, dönüşendir, ismini de bu özelliğinden almıştır zaten. Bencil tutkuların istilasına açıktır ve tabii şeytanın telkinlerine de. Bazen kıskançlık bazen kibir bazen korku yerleşir kalbe de bizi doğru olanı yapmaktan alıkoyar. Bir günah işleriz, bir günah daha. İşlediğimiz her günah kalbimizi karartan bir leke olur. Dünyevi sevgiler ve gereksiz meşguliyetler de yük olur üstüne. Güçsüz düşer kalp. Ne kadar kararır ne kadar ağırlaşırsa Rahman'dan o kadar uzaklaşır ve O'ndan aldığı nur azaldıkça azalır. Sesi kısılır sonunda, duyulmaz olur. Küfür ya da nifak hastalığına düşer olması da muhtemeldir zamanla. Rasul-i Ekrem'in "Dikkat edin! Bedende bir et parçası vardır. O sağlam olursa bütün beden sağlam olur, ama bozuk olursa bütün beden bozulur. Dikkat edin! O et parçası, kalptir!" (Müslim, Müsâkât, 107.) sözleriyle bildirdiği üzere kalbin bozulması vücudun da bozulması demektir. Zira kalp, sağlığına kavuşunca azalar da selamet bulur. Güzel ahlakla bezenir kişi; yüreğinin güzelliği yüzüne yansır, dili doğruyu söyler, elleri ayakları salih ameller işler. Özü sözü bir olunca kalp daha da aydınlanır ve Hakk'ın tecellilerine açık bir ayna hâline gelir. Fakat kalp safiyetini kaybederse azaların da hâli bozulur. Dil yalana alışır,

Bir yandan nefsimiz, bir yandan da şeytan bizi günaha götüren yolları süslemekteyken kapılıp gitmemiz her daim muhtemeldir. “Nerede olursan ol, Allah’a karşı sorumluluğunun bilincinde ol! Kötülüğün peşinden bir iyilik yap ki onu yok etsin.” diyen Rasul-i Ekrem, doğru yoldan ayrıldığımızda nasıl davranmamız gerektiğini öğretir bize.

eller ayaklar harama uzanır. Niyetler bozulunca amellerin de anlamı kalmaz. Kılınan namazlar hayâsızlıktan alıkoyamaz kişiyi, tutulan oruçlar kötülüğe kalkan olamaz. Ve kalp, Hakk’tan uzaklaşır gider, kararmaya mahkûm olur.

Bir yandan nefsimiz, bir yandan da şeytan bizi günaha götüren yolları süslemekteyken kapılıp gitmemiz her daim muhtemeldir. “Nerede olursan ol, Allah’a karşı sorumluluğunun bilincinde ol! Kötülüğün peşinden bir iyilik yap ki onu yok etsin.” (Tirmizi, Birr, 55.) diyen Rasul-i Ekrem, doğru yoldan ayrıldığımızda nasıl davranmamız gerektiğini öğretir bize. Günahı ısrar etmektir önemli olan. Bizden beklenen, günaha sürüklendiğimizde de

Rabbimizin Allah olduğunu unutmamak, yine O’na dayanıp af dilemek, hatamızdan dönmemiz için O’nun yardımını dilemektir. Her durumda Rabbimize sığınmak, inancımızı diri tutmaktır. Kalplerimizi günah kirlerinden tövbeyle, dua ve zikirle arındırmak; iyilik ve güzelliklere, salih amellere sarılarak ona yeniden saflığını, parlaklığını kazandırmaktır. Başımıza gelen sıkıntılarda da durum böyledir. Bazen korku, bazen açlık, bazen yoklukla bazen de sevdiklerimizle sınılandığımız bu hayatta doğruyu bilsek bile yapmakta zorlandığımız zamanlar olur. Sorumluluklarımızı ihmal eder ve hatta başımıza gelen birtakım hadiseleri kabullenmekte zorlanır, isyana meylederiz. Böyle

zamanlarda da sığınmalıyız Rabbi-mize, O’ndan gelen kuvvetle içine düştüğümüz güç durumlardan sıyrılmalıyız. Çünkü Rasulüallah’ın ifadesiyle, “Mümin, yeşil ekine benzer. Rüzgârla eğilir (fakat yıkılmaz). Rüzgâr sakinleştiğinde yine doğrulur. İşte mümin de böyledir; o da bela ve musibetler sebebiyle eğilir (fakat yıkılmaz).” (Buhari, Tevhid, 31.) Böylece kalbimizi selamete kılmalı, mümin kalmalıyız.

Ahirete uzanan zorlu yolda adım adım ilerlerken hâlden hâle giren kalbimizin selamette kalması için çabalamak en büyük cihadımız olmalıdır. Bu büyük mücadelede Rasulüallah’ın dilinden düşürmediği şu dua bizlerin de en büyük yardımcısı olacaktır: “Ey kalpleri bir hâlden bir hâle çeviren Rabbim, benim kalbimi dinin üzere sabit kıl.” (Tirmizi, Deavat, 89). Zira “O gün, ne mal fayda verir ne de evlat. Ancak, Allah’a kalbiselim ile gelenler müstesna!” (Şuara, 26/88-89.) ■

BİR İSTİKAMETSİZLİK ÖRNEĞİ: FETÖ

Hüseyin ARI | DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Sözlükte “doğruluk, dürüstlük, adalet, itidal, itaat, sadakat ve dürüstçe yaşama” anlamları verilen istikamet kelimesi, kaynaklarımızda genellikle “dinî ve ahlaki hükümlere uygun bir hayat sürme, her türlü aşırılıktan sakınma, Allah’a itaat edip Hz. Muhammed’in sünnetine uyma” şeklinde özetlenir.

Kur’an-ı Kerim’de farklı formlarda sıkça geçen bir kelime olarak istikamet, genellikle sözlük anlamlarında kullanılmıştır. “Rabbimiz Allah’tır.” deyip istikamet sahibi olanları öven iki ayette (Fussilet, 41/30; Ahkâf, 46/13.) istikamet kelimesi, “samimi ve kararlı bir imanla hak ve hayır yolunda istikrarlı, dengeli bir hayat sürme” şeklinde açıklanmaktadır.

İstikamet mastarından türeyen müstakim kelimesi ise Kur’an-ı Kerim’de 32 ayette “sırat” (yol) kelimesinin sıfatı olarak geçer. Bir sıfat tamlaması olarak sırat-ı müstakim, “hak yol” ve “İslam dini” anlamlarına gelir. Bu ayetlerin bir çoğunda Allah Teala, inanan ve rızasına uygun yaşayan kullarını bu dosdoğru yola ileteceğini müjdelir.

İstikametle ilgili Kur’an-ı Kerim’deki en dikkat çekici ayet, Hud suresinin 112. ayetidir. Yüce Allah bu ayette Rasul-i Ekrem’e hitaben “Sana emredildiği gibi istikamet üzere ol. Seninle beraber tövbe etmiş kimseler de öyle olsunlar.”

buyurarak Efendimizin şahsında bütün Müslümanlara istikamet sahibi olmalarını emretmektedir.

Ömer Nasuhi Bilmen bu ayeti söz konusu emrin, “Meşru ve normal şeylerden ayrılarak ifrat ve tefrite düşmeyin, helal olan bir şeyi haram veya haram olan bir şeyi helal görmek suretiyle ilahî hükümlere, Kur’an’ın açık hükümlerine muhalefette bulunmayın.” şeklinde tefsir eder.

Kur’an-ı Kerim’deki eksen kavramlardan biri olan “istikamet”, hadis-i şeriflerde de ayrı bir yer tutar. Allah Rasulü belki de yukarıdaki ayeti ölçü alarak sahabeden birinin nasihat talebine karşılık “Allah’a iman ettim dedikten sonra dosdoğru (istikamet sahibi) ol!” buyurmuştur. (Müsned, III, 413; IV, 385; Müslim, Îmân, 62.) Bir başka hadiste de Hz. Peygamber (s.a.s.), istikametın önemini ashabına, toprağın üzerine çizdiği çizgilerle anlatır: O, önce toprağa düz bir çizgi çizer ve “Bu, Allah’ın yoludur.” buyurur. Ardından bunun sağından solundan bazı çizgiler çizer ve “Bunlar da birtakım yollardır. Her yolun başında, ona çağırın bir şeytan vardır.” buyurduktan sonra En’am suresinin 153. ayetini okur: “Şüphesiz ki bu, benim dosdoğru yolumdur. O hâlde ona uyun. Başka yollara tâbi olmayın. Sonra sizi onun (Allah’ın) yolundan ayırır.” (Dârimî, Mukaddime, 23.) Aslında bu hadis-i şerif, şeytanın insana

karşı ezeli ve ebedî düşmanlığını resmeden ayetlerin de bir tefsiri mahiyetindedir. Araf suresinin ilgili ayetlerinde şeytan, kendini daha hayırlı görerek Âdem’e (a.s.) secde etmemesi ve bundan dolayı bulunduğu konumdan kovulması üzerine insana olan düşmanlığını şu ifadelerle dile getirir: “Beni azdırmama karşılık yemin ederim ki ben de onları saptırmak için senin doğru yoluna (sırat-ı müstakim) oturacağım. Sonra, elbette onlara, önlerinden, arkalarından, sağlarından veollarından geleceğim ve onların çoğunu şükredenlerden bulmayacaksınız.” (Araf, 7/16-17.)

Yukarıdaki ayet ve hadislere baktığımızda her hâl ve şartta istikamet üzere olmak bir Müslüman için en büyük hedef, şeytanın her türlü desiselerine aldanarak istikametten sapmak ise en büyük tehlikedir.

İstikameti kaybetme şahıs düzeyinde olabileceği gibi grup veya topluluk planında da olabilir. Grup veya toplulukların istikametten sapmaları, dinî bilgisini kötüye kullanan kişiliklerin, kendisine körü körüne inananları saptırmalarıyla olmaktadır. İslam tarihinde her ikisinin de örnekleri vardır. Fakat tarihteki bu sapma örnekleri, İslam’ın ana yolunun aydınlığı ve İslam ümmetinin ortak aklı sayesinde yok olup gitmişlerdir. Bununla birlikte tarihin akışı içerisinde İslam’ın ana yolundan ayrılan, istikametten sapan ve farklı

amaçlara hizmet eden yeni dinî akımlar da çıkabilmektedir. Bu bağlamda son yıllarda ülkemizin gördüğü en büyük istikametsizlik örneği FETÖ'dür. İlk bakışta Allah'ın dinine hizmet ettiği düşünülen bu hareketin zaman içerisinde farklı amaçlar için çalıştığı ve sinsi emellerinin olduğu acı tecrübelerle müşahade edilmiştir. Bu acı tecrübelerden sonra FETÖ hakkında yapılan derinlemesine araştırmalar, FETÖ'nün nasıl bir sapkınlık içinde olduğunu net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu araştırmalarda söz konusu yapının istikametsizliklerinin temelde üç alanda olduğu tespit edilmiştir. Bunlar; inanç, amel ve ahlak alanlarıdır.

İnanç alanındaki istikametsizlikleri

İnanç alanı, bir dinin esasını teşkil eder. Bu alana dair yanlış inanışlar, kişinin imanını tehlikeye atar. Bu nedenle inanç alanı dinimizde çok sağlam temeller üzerine bina edilmiştir. Ne yazık ki FETÖ, en büyük tahribatı inanç alanında yapmıştır. Bu tahribatın başında FETÖ lideri Gülén'in, kendisini Yüce Allah ve Hz. Peygamber (s.a.s.) ile doğrudan görüşen ve Yüce Allah ve Hz. Peygamber'den (s.a.s.) aldığı talimatları müntesiplerine ulaştıran bir konumda göstermesidir. Dinimize göre böyle bir iddianın, tam bir sapkınlık olduğu izahtan varestedir.

Bu hezeyanlarına rağmen Gülén, kendisine inanan müntesiplerinin gözünde masum ve hatalardan münezzehe yüce bir şahsiyettir. Bu düşünce, itikadi alandaki en büyük istikamet sapmalarından biridir. Zira bu düşünceye sahip birisine göre artık Gülén'in her söylediği vahiy, her yaptığı da sünnet hükmünde olur ve dahası onun

yaptığı/söylediği şeyler Kur'an ve sünnete muarız olsa da ona itiraz edilmez ve sonuç itibarıyla sırat-ı müstakim çizgisinden sapılmış olur. Hâlbuki dinimizde peygamberlerden başkasının yanılmazlık/masumiyet özelliği yoktur. Peygamberlerin masumiyeti de vahyi taşıma görevlerinden ötürüdür.

FETÖ liderinin bu alandaki sapmalarına verebileceğimiz bir diğer örnek de onun gaybı bildiği iddiasıdır. Gülén, Allah ile bağını güçlü tutan kimselerin, gayb âlemine dair bilgi sahibi olabileceğini, meleklerle ve cinlerle görüşebile-

Dinimizde amacın meşru olması ne kadar zaruri ise araçların da meşru olması o kadar zaruridir. İslam dini, bir müminin hayatının her aşamasında; niyetinde, davranışında, hedefinde istikamet ve meşruyet çerçevesi içinde olmasını bekler.

ceğini ileri sürmektedir. Bu absürs iddialar, Yüce Kitabımız Kur'an'ın bize öğrettiği ilkelere aykırıdır. Ayetlerde Yüce Rabbimiz, gaybı bilen yalnızca kendisi olduğunu, (Haşr, 59/22; Sebe, 34/48.) gaybın anahtarlarının kendi yanında bulunduğunu (En'am, 6/59.) bildirmektedir. Yine Kur'an-ı Kerim'de Hz. Muhammed'in (s.a.s.) de "De ki: Ben size, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size, ben bir meleşim de demiyorum. Ben, sadece

bana vahyolunana uyarım." (En'am, 6/50.) demesi emredilmektedir. Bu ayetlerden anlaşılacağı üzere Peygamberlerin gaybı bilmesi bile Allah'ın bildirmesiyle sınırlıdır. (Âl-i İmran, 3/179; Cin, 72/26-28.) Gayb konusunda genel ilke böyle olmasına rağmen Gülén'in mutlak gayba ulaşılabilirliği iddiası, söylediği her şeyin zorunlu dinî bilgi olarak kabul edilmesine yönelik bir çabadır. Netice itibarıyla Hz. Peygamber, kendisinin yarın ne olacağını bildiğini söyleyen bir kişiyi, bizzat ikaz etmişken (Buhari, Megâzi, 12.) Allah'ın bildirmediği gaybî hususları, muttali olunabilecek bir alan gibi sunmak İslam'ın itikat esaslarına açıkça aykırıdır.

Bu başlık altında değineceğimiz diğer bir husus da FETÖ'nün "dinler arası diyalog" faaliyetleri ve Hristiyanlığı sevimli gösteren yayınlarıyla Hristiyanlık ile İslam'ı birleştirerek karma bir teoloji oluşturma çabalarıdır. Gülén örgütü, dergilerinde Hristiyanlığa ait figürlere çokça yer vererek ve kelime-i tevhidin "Muhammedun Rasulüllah" kısmının cenneti kazanma için zorunlu olmadığını savunarak bağlıklarını Hristiyan kültürüne yaklaştırmış ve böylece İslam'ın son hak din olduğu gerçeğini bulandırmaya çalışmıştır.

Amel alanındaki istikametsizlikleri

FETÖ'nün amel alanındaki istikametsizlikleri, en az inanç alanında ki sapkınlıkları kadar tehlikelidir. Örgüt lideri, yıkıcı gizli hedeflerini gerçekleştirmek için batıl fetvalar ve sahte rüyalarla, İslam'ın tesettür emrini askıya alabilmiş, namaz ibadetini mazeretsiz bir şekilde kazaya bırakılabilmiş, hac ve umre ibadetinin ertelenmesi gerektiğini söyleyebilmiş, zekât, kurban

gibi malî değeri olan ibadetleri de örgütün çıkarları için kullanabilmiştir. Onun bu konudaki sapkın görüşlerinin en vahimi de güya halkın saadeti için şahsi ibadetlerin feda edilmesi düşüncesidir. Ona göre âlemi mesut etmek için veli olmayı bir kenara bırakmak gerekmektedir. Hâlbuki kişi en başta kendinden mesuldür ve kendini düzeltmekle yükümlüdür ve kendisini düzeltmeyen bir insanın başkasını düzeltmesi mümkün değildir. Aslında o, “halkın saadeti” ve “âlemi mesut etmek” türünden ifadeler kullanırken kendisine mutlak olarak itaat edilmesi gerektiğini, örgütün çıkarları söz konusu olduğunda namaz, oruç, hac gibi farzların ihmal edilebileceğini ve haramların irtikap edilebileceğini kastetmektedir. Oysa bu konudaki ölçü, Hz. Peygamber’in (s.a.s.) yaştanısında mevcuttur. O, hayatının hiçbir anında hangi gaye ve hedef için olursa olsun İslam’ın emir ve yasaklarından taviz vermemiştir. Efendimize tabi olan sahabe de İslam’ı yaşama ve yaşatma konusunda tavizsiz bir hayat sürmüşlerdir.

Ahlak alanındaki istikametsizlikleri

İslam’daki bütün ahlaki vecibelerin temelinde, “Allah’ın emrine saygı” (et-ta’zîm li-emrillâh) ve “Allah’ın yarattıklarına şefkat” (eş-şefakâtü alâ-halkillâh) düşüncesi vardır. Adalet, dürüstlük, merhamet, iffet, şecaat, hürmet gibi bütün ahlaki değerler, bu iki başlıktan birinin altına girer. Bu iki temel düşünce, FETÖ’de “lidere saygı ve mutlak bağlılık” ve “yapının içinde veya ona müzahir olanlara şefkat” şekline dönüştürülmüştür. Bu yapıda Allah’ın emir ve yasakları, örgüt liderinin talimatları arasında yer aldığında yürürlük kazanır. Bu açıdan bakıldığında Allah’a karşı

olması gereken sadakat ve teslimiyet bu anlayışta örgüt liderine yönelmiştir. Bu yapının lideri, müntesiplerinden beklediği sadakatle bağlılığı şöyle ifade etmektedir: “Sadakat maddi-manevi füyuzat hislerinden fedakârlıkta bulunmak demektir. Bu da “neden, niçin?” demeden gösterilen hedefe yürümeyi gerektirir. “Neden?” diye sormak sadakat ruhunu zedeler. Bu çerçevede sadık iseniz: 1. Arzunuz ve görüşünüz sorulursa, anlatırsınız. Yoksa teslim olursunuz. 2. Hedefe yürürken, cenneti gösterip de “İşte cennet, girin” deseler, “Hayır, görüşmem lazım” demelisiniz. 3. “Şu noktaya gelersen cehennemden kurtulacaksın” dediklerinde de “cehennemden kurtulmak büyük bir şeydir ama yine görüşmem lazım” karşılığını vermelisiniz.” (Gülen, Fasıldan Fasıla 1, Nil Yayınları, İzmir 1995, s. 180.) Bu türden ifadelerle Anadolu’nun genç dimağlarını kendisine bağlayan örgüt lideri, bu sadakatle kendisine bağlı olmayanları “şefkat tokadı” ile korkutmuş ve bu yapının tekerine çomak sokanları da türlü desiselerle etkisiz hâle getirmeye çalışmıştır.

Örgütün sıklıkla başvurduğu temel taktiklerden biri de tedbir adı altında takiyye yapmaktır. FETÖ, ancak kişinin canına yönelik bir tehlike karşısında kullanılması caiz olan bu yöntemi, yapı adına vehmettikleri her türlü tehlike anında veya İslam’ın emir ve yasaklarını askıya almak için kullanmaktan çekinmemiştir. Bu yöntemin, yapının maslahatı adına dinin emir ve yasaklarının çiğnenmesi noktasında bir meşruiyet aracı olarak kullanıldığını göstermesi açısından da önemlidir.

FETÖ’nün ahlaki alandaki en büyük istikametsizliklerinden biri de sözümona ulvi hedeflere ulaşmak

için meşru veya gayrimeşru her türlü yolu ve yöntemi kullanmaktan geri durmamalarıdır. Hâlbuki İslam’ın güçlenmesini sağlamak gibi çok ulvi hedefler için bile olsa gayrimeşru yollara tevessül edilemez. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) ve sahabenin uygulamalarında böyle bir yöneme asla başvurulmamıştır. Bir farzın edası için haramlar irtikap edilemez. Bir sünnetin uygulanması için mekruhlar işlenemez.

Dinimizde amacın meşru olması ne kadar zaruri ise araçların da meşru olması o kadar zaruridir. İslam dini, bir müminin hayatının her aşamasında; niyetinde, davranışında, hedefinde istikamet ve meşruiyet çerçevesi içinde olmasını bekler. Buna göre müminin yapacağı her işte hareket noktası, yolu ve varacağı hedeflerin tamamının meşru ve müstakim olması gerekir.

Sonuç olarak Allah bizden sırat-ı müstakimden sapmadan dosdoğru bir hayat yaşamamızı emrediyor. Böyle bir hayatı yaşayabilmemiz için en önemli görevimiz İslam’ı sahih kaynaklardan öğrenmektir. İslam’ı sahih kaynaklardan ve gerçek âlimlerden değil de güvenilir olmayan kaynaklardan ve ilmini kötüye kullanan kişilerden öğrendiğimiz takdirde istikametten sapma kaçınılmaz olacaktır.

Sait Paşa’nın şu kıtası konumuza ışık tutması bakımından çok manidardır:

Halkı tahrib eyleyip de kendin âbâd eyleme
Bu cihanda ev yapıp ukbayı berbad eyleme
Nef’in için zâlim-i bî rahme imdad eyleme
Âlemi tenfir eden ahvali mutâd eyleme
Müstakim ol Hz. Allah utandırmaz seni ■

DİRİLİŞİN AYDINLIĞI

15 TEMMUZ

Türkiye düşmanları, vatan topraklarımızda demokrasinin, ekonomik refahın ve huzurun arttığı her dönemde ortaya çıkmışlar ya da kendi yetiştirdikleri ve bizden gibi görünen avanelerini ihanete memur etmişlerdir. Tarihimize bakıldığında güzel vatanımızda darbeler, müdahaleler ve iç karışıklığa sebebiyet verecek olaylar hiç eksik olmamış; ülkemizin gelişimini, yükselişini inkıtaya uğratma girişimleri olagelmıştır. Bu girişimlerde düşman, ülkemizin dışından ve içinden kendisine yardımcı bulmakta hiç zorlanmamıştır. Yapılan müdahalelere ise “kaybolan düzenin ve adaletin tesisi, milletin ve devletin bekasını devam ettirmek, barış, istikrar ve huzurun temini” yalanlarından oluşan kılıflar uydurulmuştur. 15 Temmuz darbe girişimi de bunlardan biri olarak ülke tarihinde silinmeyecek yerini almıştır.

15 Temmuz, şer odaklarının arka odalarında tezgâhlanan, bizdenmiş gibi davranıp bizim değerlerimizle bizi aldatan haince bir planın tezahürüyü. Bu planı hayata geçirmeye çalışan ise kırk senedir bu ülkenin ekmeğinden yiyen suyundan içen, din ve hoşgörü kisvesiyle bu aziz milletin dini hassasiyetini sömüren, dışarıdaki şer güçlerin boyunduruğu altına giren FETÖ’yü. Suret-i haktan görünerek hareket eden, kendi gizli emel ve gayeleri adına bu ülke evlatlarının

kanını dökmekten geri durmayan bu terör örgütü, ülkemizde ve barındıkları her yerde ne denli tehlike oluşturduğunu ispatlamıştı. Kendi bekaları için mukaddes dinimize ve medeniyetimize ait kavramları kullanarak içini boşaltmış ve tüm değerlerimizi hain emelleri uğruna yerle yeksan etmekten hiç çekinmemişti. Aklını, idrakini, vicdanını, şerefini bu aziz vatanın düşmanlarına onlardan bir paye umarak kiralaayan bu haşhaşi ruh, iki yüzlülüğü, tedbir diyerek kendini gizlemeyi, dini kendi çıkarları doğrultusunda evirip çevirmeyi kendine şiar edecek kadar da izandand çıkmıştı.

Bu eli kanlı örgütün üyeleri ne zaman ki saklandıkları ve yuvalandıkları inlere girilmeye başlandı işte o zaman kendilerini yavaş yavaş ifşa etmeye başladılar. Kendilerini aklama adına yaptıkları her hamlede daha da çirkinleştiler ve gerçek yüzlerini ortaya koymaya başladılar. Halk nezdinde de günbegün itibarını kaybetmesiyle saldırgan yönünü ortaya koyan örgüt, hoşgörü güvercini görünümündeyken bir anda yırtıcı bir kuşa dönüştü. Kim ki ona ve onun hain emellerine karşı koymaya çalıştı ise o da onun kanını dökmekten geri durmadı. Kendilerini yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak yerine bilakis ıslah edici olmakla tanımlayan bu haşhaşiler, ne kadar gözü dön-

müş bir canavar olduklarını 15 Temmuz hain darbe girişimiyle ispatlamış oldular.

15 Temmuz gecesi... O katrandan daha da kara gece... İhanetin, kana susamışlığın daha da kararttığı gece... Bir hainin emri doğrultusunda teröristlerin bizlere ateş ettiği o gece... Kırk yıldır sinsice hazırlanan hain projenin son hamlesi. Fakat işler hiç de hesap ettikleri gibi gitmedi. Karşılarında darbelerden sinmiş ve evine kapanan bir millet beklerken darbecilerin üstüne giden bir millet buldular. Millet sokaktaydı o gece. Kimse evine kapanmamış, herkes sokağa çıkmıştı. Hainlerin, “Evinize gidin, ihtilal oldu.” sözlerine hiç de aldırış etmeden sokaktaydı millet. Dini, vatani, onuru ve evlatlarının geleceği için sokaktaydı.

Pensilvanya kumandasındaki hainler, milletin sokağa döküleceğini hiç düşünemediler. Mukaddes emanetleri sinesinde barındıran bu necip milletin mazinin köklerine hâlâ sımsıkı bağlı olduğunu da tahmin edemediler. Silahla, tankla, uçakla bu milleti korkutmaya çalıştılar. Abdestini alıp sokağa çıkmış, imanını sırtlanmış bu insanları ölümle korkutacaklarını sandılar. Ne kadar ateş ettilerse de milletimizi bitiremediler, kendilerini bitirdiler. Canlarını millet yolunda gözlemini kırpmadan feda eden yiğitler, serdengeçtiler hiç bitmedi bu ülkede ve bitmezdi de. 15 Temmuz da aziz milletimizin kanıyla canıyla yazdığı yeni bir destan olarak kayda geçmişti artık. İslam coğrafyasından mazlumların kabul olunmuş bir duası olup çıkmıştı. Türkiye, Allah'ın inayeti, milletimizin cesareti ve idarecilerimizin dirayetiyle mazlum İslam coğrafyasının umudu olmaya devam edecekti.

İstiklal Harbi ve Çanakkale Savaşı'nda olduğu gibi nice destansı hikâyelerin yaşandığı 15 Temmuz Destanı da unutulmamalı ve unutturulmamalı. Bunca şehit, gazi ve kahramanımızın ortaya koyduğu her bir destansı hikâye anlatılmalı ve yazılmalı. Çünkü her bir hikâye bizim özümüzde saklı dirilişin emarelerini taşımakta. Bizi özümüzdeki dirilişe, medeniyete götürecek her bir hikâyenin peşine düşmeli ve hikâyelerdeki gizleri hayatımıza taşımamız. Bunun dinî, millî, vatani anlamda bir şuur oluşturmada önemli payeye sahip olduğunu unutmamalıyız. İşte o zaman medeniyetimize, tarihimize ait değerler dal budak salıp dirilişimize vesile olacaktır. 15 Temmuz günü şehit ve gazi olan, bu yüce makamları arzulayarak sokağa çıkan her bir fert bu şuuru hâlâ taşıdığını göstermekteydi.

Ayşe Aykaç

Şehit Ayşe Aykaç: “Allah bize de şehit olmayı nasip eder mi?”

Şehit Aykaç Hanım da böyle şuur abidesi bir insandı. Ayşe Aykaç, Kastamonuluydu, 44 yaşındaydı, dört çocuk annesiydi. Sokaktaki toplumsal herhangi bir olayda dışarı çıkmaya imtina eden Ayşe Hanım, hainlerin yurdun dört bir köşesinde pusuya yattığı o gece, darbe kalkışmasını öğrenir öğrenmez eşi Mustafa Aykaç ile hemen abdest aldı, namazını kıldı ve şehadete koşar adım gitti. Ayşe Hanım, eşi Mustafa Bey ile eski adı Boğaziçi Köprüsü yeni adıyla 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nde ön saftaydı. Güneydoğu'daki şehit haberlerini izlerken “Allah bize de şehit olmayı nasip eder mi?” diye hüzünlenen Ayşe Hanım, gözünü kan bürümüş katiller tarafından tanklardan açılan ateşle göğsünden vurularak yaralandı ve şehit oldu. Şehadeti esnasında dilinden berrak bir şekilde dökülen kelime-i şehadet ise âdeta duasının kabul olduğunun ispatıydı.

İstiklal Harbi'nin kadın kahramanı Şerife Bacı'nın torunu Ayşe Hanım, kahramanlığıyla yeni bir Şerife Bacı oluyordu. Biz geride kalanlara kendi hikâyesiyle nice dersler vererek ayrılıyordu. Onun hayat arkadaşı ve darbeye karşı direnen dava arkadaşı Mustafa Aykaç Bey'e soruyoruz 15 Temmuz'u:

“15 Temmuz bizler için büyük bir acı ve bu yaşananlarda canlarımızı kaybettik ama karşılığında bir vatan kazandık. Dolayısıyla milletimizin millet olduğu ve

İbrahim Yılmaz

onun iradesinin önünde hiçbir şeyin duramayacağını bir ifadesiydi bu yaşananlar. Sanırım "Söz konusu vatansa gerisi teferruattır." sözünün yaşandığı bir destandı. Böylesi şanlı bir destanın en ağır tarafını yaşayan aileler olarak acımız çok büyük. Ama bir gün bana eşimin vefatıyla gurur duyacağımı söyleseler inanmazdım. Fakat şimdi bunu yaşayan biri olarak ben ve ailem, eşimle ve tüm şehitlerle gurur duyuyoruz. Dolayısıyla vatanımız uğruna verilen bu bedeller bizim için yıllarca taşıyacağımız ve unutmayacağımız bir onurdur. Düşmanlara karşı dik duralım ve en ufak tehlikede bir olalım. Siyasi görüşlerimiz, dini inançlarımız ve memleketlerimiz ne kadar farklı olursa olsun bu ülke için bu bayrağın altında aynı amaçla toplanalım. Çocuklarımıza vatan sevgisini ve aile bağlarını çok güzel bir şekilde aşılayalım ki bu sıkıntıları bir daha yaşamayalım."

Şehit İbrahim Yılmaz: "İnşallah ben de şehitliğe defnedilirim."

Türkiye için ağır bir imtihandı 15 Temmuz. Bu imtihani en güzel şekilde verenler güzel atlara binip şehadet makamına uçtular. Bu atlara binip gidenlerden biri de İbrahim Yılmaz'dı. 1991 yılında Yozgat'ta doğan İbrahim Yılmaz, kurra hafızdı. 2015 senesinde de icazet alarak Erzurum'un Karaçoban beldesinde göreve başladı. Bayram tatili için İstanbul'a geldiği sırada 15 Temmuz hain darbe girişimine karşı durmak için İstanbul Sarıyer'e gitti ve orada dilinden hiç düşürmediği "Allah" zikriyle şehit oldu. Edirnekapı şehitliğine ziyaret için gittiğinde "İnşallah ben de şehitliğe defnedilirim." diye ettiği dua kabul oldu ve şehitliğe defnedildi. İbrahim Yılmaz, darbeci hainlere

karşı çok cesur bir yiğit ve kahraman; ailesine karşı kalbi sevgiyle çarpan bir eş; "Babasının lokumu!" diye sevdiği kızı Hatice için merhamet yüklü, müşfik bir babaydı. 15 Temmuz ve onun getirdiği imtihani en derin şekilde yaşayanlardan biri olan eşi Esmâ Hanım'a soruyoruz ve ondan dinliyoruz 15 Temmuz'dan hangi çıkarımlarda bulunmamız gerektiğini.

"15 Temmuz'un faili FETÖ bir cemaat değil, eli kanlı bir terör örgütüdür. Bu terör örgütü ehli-sünnet çizgisinde olan Kur'an ve sünnete bağlı, devletine isyancı olmayan bin yıllık tarikat ve cemaatler ile asla bir görülmemelidir.

Dolayısıyla bizi hep dinî değerlerimizden vuran FETÖ'den ötürü tüm tarikat ve cemaatlerin aynı kefeye konulmaması ve tahkir edilmemesi gerekir. Dinimiz ve askerlerimiz Türk halkının vazgeçilmez göz nurudur. Nasıl ki ben darbeci asker kıyafetine bürünmüş hainler tarafından eşi şehit edilmiş bir kişi olarak askerime karşı en ufak bir olumsuz duygu beslemiyorsam ve bunun ayrımını da yapabiliyorsam milletimiz de din adı altına saklanıp dinimizi istismar eden hainlerle Kur'an ve sünnet çizgisinden ayrılmayan devletine bağlı grupların ayrımını yapabilmelidir."

Safiye Bayat

Safiye Bayat: "Onların gözlerinde katil ruhlarını gördüm."

Ülkemizin zor zamanlarında ortaya çıkan ve karşı konulamaz reaksiyonun derinliklerine baktığımızda her ne kadar da uzak gibi görünse de bizden hiç de uzak düşmeyen bir iman vardır. İmanın gücüyle ha-

reket eden kahramanlarımızdan biri de Safiye Bayat. 34 kişinin şehit düştüğü 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'ndeki direnişi başlatan, kendisine doğrultulan tank ve tüfek namlularına karşı duran kadın kahraman. O gece askerlerine dönüp "Sizi analarınız bugünler için doğurdu." diye ateş ettiren baş hain tarafından bileği bükülen Safiye Hanım, hainin darbına ve ölümle tehdidinde aldırış etmeyen, cesaretine, imanına hayran olunası bir kahraman. Etraftan kendisine "Vurulacaksınız abla, gel buraya!" sözlerine aldırış etmeden cuntacıların karşısına tek başına çıkan, "Sizin amacınız ne?" diye yüzlerine haykıran kahraman. Kendisi gibi cesur bir kadın kahramana yardım ederken hainler tarafından açılan ateş sonucu bacağından yaralanarak gazi olan Nene Hatun cesaretinin günümüzdeki tezahürü bir kadın kahraman. Safiye Bayat, 1982 İstanbul doğumlu, iki çocuk annesi bir ev hanımı. 15 Temmuz gecesi darbe girişimini televizyon seyredirken alt yazıdan öğrendi. Askerlerin köprü ve yolları kapattığını okuyunca köprüye gitmeye karar veren ve çocuklarını kayıncılarına bırakıp sargı bezi, yara bandı, powerbank ve şarj aletini koyduğu sırt çantasını alarak yola koyulan kahraman. İmanı olanın vatan sevgisi olduğuna inanan ve bunun gereğini yapan bir vatansever. Böyle bir şuurda nelerin etkili olduğunu dinliyoruz Safiye Bayat'tan.

"Ülkemizi savunduğumuz o gece bize bu cesareti veren damarlarımızda akan ve savaş durumunda ortaya çıkan işte o deli kandır. O kan ki bayrağın üstünde ayla yıldızla sarılıdır. Allah, o gece olduğu gibi zor zamanlarda hep inananlarla beraberdir. Biz Allah'a inandık, iman ettik; vatanımızı, milletimizi, bayrağımızı çok sevdik ve korkmadık; yapacağımız hareketi Allah için yaptık. Allah bizim, masumların sesini duydu ve bize yardım etti. Dolayısıyla Allah'a iman ve O'na tam anlamıyla bir teslimiyet hakiki bir şuurun oluşmasında etkiliydi."

İlhami Çil: "Gidenler vuruluyor ama kimse geri gitmiyordu."

Allah'a tam teslimiyet ve tevekkül olunca kolay olmayan ve hallolmayan bir iş olmazdı. 15 Temmuz önce teslimiyet sonra tevekkülle gelen zaferin kendisiydi. Böyle bir zafer içerisinde olmak herkese nasip olmazdı elbet. Bu zaferden nasibini alanlardan biriydi İlhami Çil.

1977 İstanbul doğumlu olan İlhami Çil, evli ve üç çocuk babası. Ticaretle uğraşan İlhami Çil, 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nde ellerindeki dev Türk bayrağıyla tankların üzerine yürüyen kahramanlarımızdan biri.

Gözü dönmüş canilerin Çamlıca Camii'ne doğru açtıkları ateş üzerine vurulan gazilerimizden. Darbeci askerlerin açtığı ateş sonucunda yaralanan kahraman, yaralandığı esnada "Üzüldüğümünden ve korktuğumdan ağlamıyorum, halkımızın durmadan o yürüyüşü benim aklımdan çıkmıyor. 'Böyle bir şey olsa kaç kişi sokağa çıkar?' diye düşünüyorduk. Elhamdülillah, çok babayığit ve helal süt emmiş vatan evladı varmış." diyerek yaralandığına üzülme yerine insanların coşkusuna sevinen bir kahraman. Böylesi nice sahnelerin yaşandığı bu gecenin unutulmaması, unutturulmaması gerektiğine dair sözlerini dinliyoruz.

"Bana göre 15 Temmuz dünya tarihinin en büyük direnişi ve milletimizin eşsiz karşı duruşuyla bir gecede başarılan en büyük halk hareketidir. Böyle bir canlı duruş asla unutulmamalı ve unutturulmamalıdır. Bu direniş yeni gelen nesle aktarılmalı müfredatta çeşitli vesilelerle anlatılmalıdır. Senede birkaç kez geniş kitlelere içine alan medyanın öncülük edeceği programlar tertip edilmeli, olayı bizzat yaşayanların konuştu- rulması sağlanmalıdır. 15 Temmuz ruhunu yaşatmak ve geleceğe taşımak için kitaplar yazılmalı, filmler çekilmeli; genç kuşakların bu şuurunu öğrenmesi desteklenmelidir."

15 Temmuz, milletin özünde nakşolmuş imanın, kahramanlığın tezahürüydü. Güzel vatanımız için 15 Temmuz hain darbe girişimi ne ilk ihanet ne de bu terör örgütü FETÖ de ilk haindi elbet. Böylesi bir ihanete karşı her zaman dikkatli ve uyanık olmamız gerektiğine dair tarihe düşülmesi gereken önemli bir nottu 15 Temmuz.

ÂLİM KİMLİĞİNİN İSTİSMARI VE DİNÎ KAVRAMLARIN TAHRİFİ

Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ | DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Tarihî çerçeve

Tek başına insan kalbi, gaflet uykusundan kurtulamaz. Gaflet uykusuna dalan da hataya düşmekten kurtulamaz. Bu tür olumsuzluklardan sıyrılabilenler ancak peygamberlerdir. Onlar da ancak ilahî vahiy ve destekle güvenli sahile erebilirler. Peygamberler, yüklendikleri görev gereği hatadan, dalaletten ve kötü eğilimlerden korunurlar. Âdeta onların kalbinden gaflet uykusu ebediyen uçup gider.

İşte bu özelliklere sahip Peygamberimizin (s.a.s.) elinde İslam güçlenmiş, kıvamına ermiş ve hak nuru ile dünya aydınlanmıştır. Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde dinin dört temel unsuru ve dayanağı bulunmaktaydı; vahyin peygamberdeki tezahürü kesin bilgi, ilimle amel, gerçeğe uygun söz ve herkes için bağlayıcı olan adil otorite. O dönemde din kemâl düzeyde uygulanmakta ve temsil edilmekteydi.

Hz. Peygamber'den sonra din, onun

sohbetinde yetişen ve dostları diye nitelenen sahabilerine intikal etmiştir. Vahyin eseri olan kesin bilgi (yakın ilim), Hz. Peygamber'in irtihali ile sona erdiğinden geriye diğer üç unsur olan amel, söz ve otorite kalmıştır. Bu dönemde otorite, Hz. Peygamber'in ilminden istifade etmiş olan sahabenin elindeydi.

Sahabenin ardından din, onları takip eden tabiine intikal etmiştir. Bu intikal sırasında otorite sadece emirlik vasfına sahip kişilere intikal

ettiğinden tabiinin elinde dört unsurdan sadece ilimle amel ve gerçeğe uygun söz kalmıştır. Onlar bu imkânı ihlas ile yani sadece Allah'ın rızasını gözeterek kullanmışlar ve bu sayede gerçeğe uygun ve doğru hükümler ortaya koymuşlardır. Onların amellerinde ve sözlerinde asla bir gevşeklik, esneklik ve yöneticileri memnun etme gibi olumsuzluklar söz konusu olmamıştır.

Tabiinin ardından din, dördüncü nesil olan salihlere intikal etmiştir. Ancak bu dönemde selef-i salihinin ahlak ve amel güzelliği bir ölçüde kaybolmuştur. Kişisel bazda bazı olumlu durumlar ortaya çıksa da, eskilerin özellikleri ve güzellikleri tam olarak yansıtılamaz olmuştur. Salih kulların elinde bu dönemde çeşitli mezheplerin ortaya çıkmasıyla birlikte sadece söz kalmıştır. Söz, Kur'an, hadis ve ilk iki nesilden gelen haberlerdir. Bu dönemde anılan salih insanların inançları bir hüccete dayanıyor ve hükümlerine ilim kaynaklık ediyordu. İlmi ilim yapan, âlimlerin samimiyeti ve ilim çatısını teşkil eden kavramlarının çerçevesinin korunmasıydı. Âlimin samimiyetini yitirmesi ve çatıyı teşkil eden kavramların tahrif edilmesi, her ikisinin de itibarının aşınmasını beraberinde getirmesi kaçınılmazdı. Öyleyse günümüzdeki ilme ve âlime karşı olumsuz bakışı meydana getiren birinci olarak dinî kavramların tahrifi, ikinci olarak da âlim kimliğinin istismar edilmesidir.

Dinî kavramların tahrifi

Kur'an'da geçmiş milletlere yöneltilen en büyük eleştirilerden biri, onların dinî kavramları tahrif etmiş olmalarıdır. Bu tahrif, ya kavramların içinin boşaltılması ya anlam kaymalarına uğratılması ya da an-

lam çerçevesinin aşırı daraltılması veya esnetilmesi ile ortaya çıkar. Sözelimi Yahudiler Kur'an'da kınanırken en çok kelime ve kavramları anlamlarından veya kullanım maksatlarından saptırmaları örnek olarak verilir. (Nisa, 4/46; Maide, 5/13, 41.) Bugünlerde yaşadığımız olayların akışı içinde dinin ve dinî değerlerin nasıl aşındırıldığı gözlerden kaçmamaktadır. Günümüzde dinî alanda ortaya çıkan kaostan, değerlere zarar verdiği aşıkârdır. Nitekim çatışma ve çekişme toz duman hâli içinde kullanılan İslam, cemaat, ehlisünnet, bidat, iman, küfür, imam, dua-beddua, dinin usulü-furuu, va'z, vaiz, iffet, namus, hak ve adalet gibi dinî terimlerin ve değerlerin ya içi boşaltılmakta ya sağa sola çekştirilmekte ya da alay konusu yapılmasına izin verilmektedir. Öte yandan dinî kavramların rastgele ve yanlış yorumlara açık hâle getirilerek düşüncesizce kullanılmasının, toplumun dinî duyarlılığına ciddi anlamda zarar verdiği de aşıkârdır. Hele bir de bu kavramların dünyevi menfaat elde etme, devleti ele geçirme ve ticari rant aracı olarak kullanılması tuzun koktuğu sınır aşımını göstermektedir.

Âlim kimliğinin istismarı ya da dinde otorite karmaşası

Günümüzde en önemli hususlardan biri de dinde otorite yani hüküm koyma yetkisi konusunda ortaya çıkmış olan kafa karışıklığıdır. Bu kafa karışıklığı bir takım odaklar veya kişiler tarafından kullanılmakta ve Müslümanların zihinlerini bulandırılmaktadırlar. Bir şahsın âlim vasfı yüklenerek çevresi tarafından otorite sayılması ve adeta ilahi irade tarafından korunmuş (masun ve mahfuz) görülmesi veya öyle bir algı oluşturulması, geçmişte ve gü-

nümüzde en yaygın istismar türlerindendir. Özellikle cemaat tipi yapılanmalarda, liderlerin dinî otorite gibi görülmesi ve her söylediğinin dinin aslından zannedilmesi, kavramların ve değerlerin tahrif tehlikesini beraberinde getirmektedir. Bunun önüne geçmek için dinde otoritenin kim olduğunun açıklığa kavuşturulması ve bu hususta toplumun genelinde bir bilinç oluşturulması önem arz etmektedir.

İslam açısından dinde yegâne otorite Allah'tır. Hz. Peygamber dahi Allah'ın kendisine sağladığı ilahî korunmuşluk anlamına gelen ismet sıfatı ile dini tebliğ etmekle ve uygulamakla görevlidir. Onun dinî uygulaması anlamındaki sünneti, sadece peygamberlere has kılınmış olan ismet sıfatı gereği Allah'ın kontrolü altında gerçekleştiğinden bağlayıcılık özelliği taşır. Bunun dışındaki müctehit, âlim, veli veya mürşit gibi şahıs veya bunların çevresinde oluşmuş grupların dinde otorite sayılması söz konusu değildir. Bu sıfatlara sahip olan kişilerin kendilerine dinî otorite rolü biçmeleri veya bu algıya izin vermeleri öncelikle dine aykırıdır. Bu kişilerin söyledikleri veya yaptıkları ancak, içtihat veya yorum olarak değerlendirilebilir. İctihat ve yorum zan ifade ettiği yani dinde kesin bilgi ifade etmediği için bir inanç esası gibi görülmesi veya mutlak bağlayıcı sayılması söz konusu değildir. Bu yüzdendir ki bir Müslüman eğer içtihat yetkisi ve yeterliliğine sahipse bizzat kendisi içtihatla bulunabilir; bu yetki ve yeterliliğe sahip değilse tercih ettiği bir müctehidin içtihadına tabi olabilir. Bu kişi diğer müctehitlerin içtihatlarına tabi olmadığı için de dinen sorumlu veya günahkâr sayılmaz.

Kendinden menkul dindarlık tanımı

Günümüzdeki gelişmelere bakıldığında sanki İslam, sırf dünyevi menfaatlerin talep edilmesi, kollanması ve kovalanması için gelmiş bir din görüntüsü içine sokulmaya başlanmıştır. Kapitalist dünyanın büyümesine kapılmış bazı din simsarları devlet kurmak, devleti ele geçirmek, siyasal veya ekonomik alanda söz veya pay sahibi olmak için dinî kimliğini kullanmaktan çekinmemektedir. Bunun benzeri tarihte Batıniler/Haşhaşiler tarafından denenmiş ve başarısız olmuştur. Devlete ve Müslüman kitleye verdikleri zarar dolayısıyla İslam toplumu nezdinde böylesi kişi ve gruplar kalıcı bir itibar görmemişler, tarih sahnesinden silinip gitmişlerdir.

İslam açısından hiç kimse, kendisini daha iyi Müslüman, daha dindar, daha samimi ve daha dürüst olarak tanımlama; başkalarını ise eksik veya daha az Müslüman olarak tanıtmaya yetkisine sahip değildir. Bu eskilerin tabiriyle kerameti kendinden menkul bir kafa yapısına veya bugünün deyimiyle toplum mühendisliğine işaret eder. Aslında tarih boyunca din üzerinden menfaat devşirmeye kalkanlar, dine en büyük zararı vermiş olanlardır. Bu yüzden samimi âlimler, her dönemde bu türden zararlı olan fikirleri şiddetle dışlamış ve onlarla mücadele etmişlerdir.

Menfaati için dindar görünme

Öte yandan tarihte dünyevi menfaatler uğruna dindar görünme davranışı en çok münafıklarda görülmektedir. Diğer bir deyişle bu davranış biçimi aslında münafığın temel özelliğidir. Bu yüzdendir ki, Kur'an'da şiddetle eleştirilen ve taviz verilmeyen husus nifak yani

münafıklıktır. Bakara suresinin başında müminler beş ayet, kâfirler iki ayet ile anılırken münafıklar on üç ayet ile anlatılmakta ve münafıklık küfürden daha tehlikeli sayılmaktadır. Özellikle münafıkların dünyevi menfaatleri için gizli planlar yapmaları ve Müslümanların arkasından iş çevirmeleri şiddetle eleştirilmiştir. Bir fitne unsuru olarak yaptıkları paralel mescit (mescid-i dırrar) Yüce Allah'ın emri ile bizzat Hz. Peygamber tarafından yıktırılmıştır.

Burada anlatılmak istenen münafıkların özellikleridir. Çünkü münafıkların kim olduğunu tam olarak bilme imkânımız yoktur. Çünkü münafıklık kalpteki bir kin ve nefrettir. Kalpleri bilen sadece Allah olduğu için münafıkların kim olduğunu da ancak O bilir. Bu yüzden Kur'an'da münafıkların kimlikleri değil, özellikleri ve davranışları ifade edilmiştir. Bu özelliklerin samimi inananlar üzerinde bulunmaması için uyarılar yapılmıştır. Nitekim onların en çok eleştirilen özelliklerinden biri de, onlara “Yeryüzünde bozgunculuk çıkartmayın, denildiğinde onlar, aksine biz ıslah edicileriz derler.” Yüce Allah onların bu yalanlarını “Dikkat ediniz! Onlar bozgunculuk çıkartanların ta kendileridir.” diyerek yüzlerine vurmuştur. (Bakara, 2/11-12.)

Çare

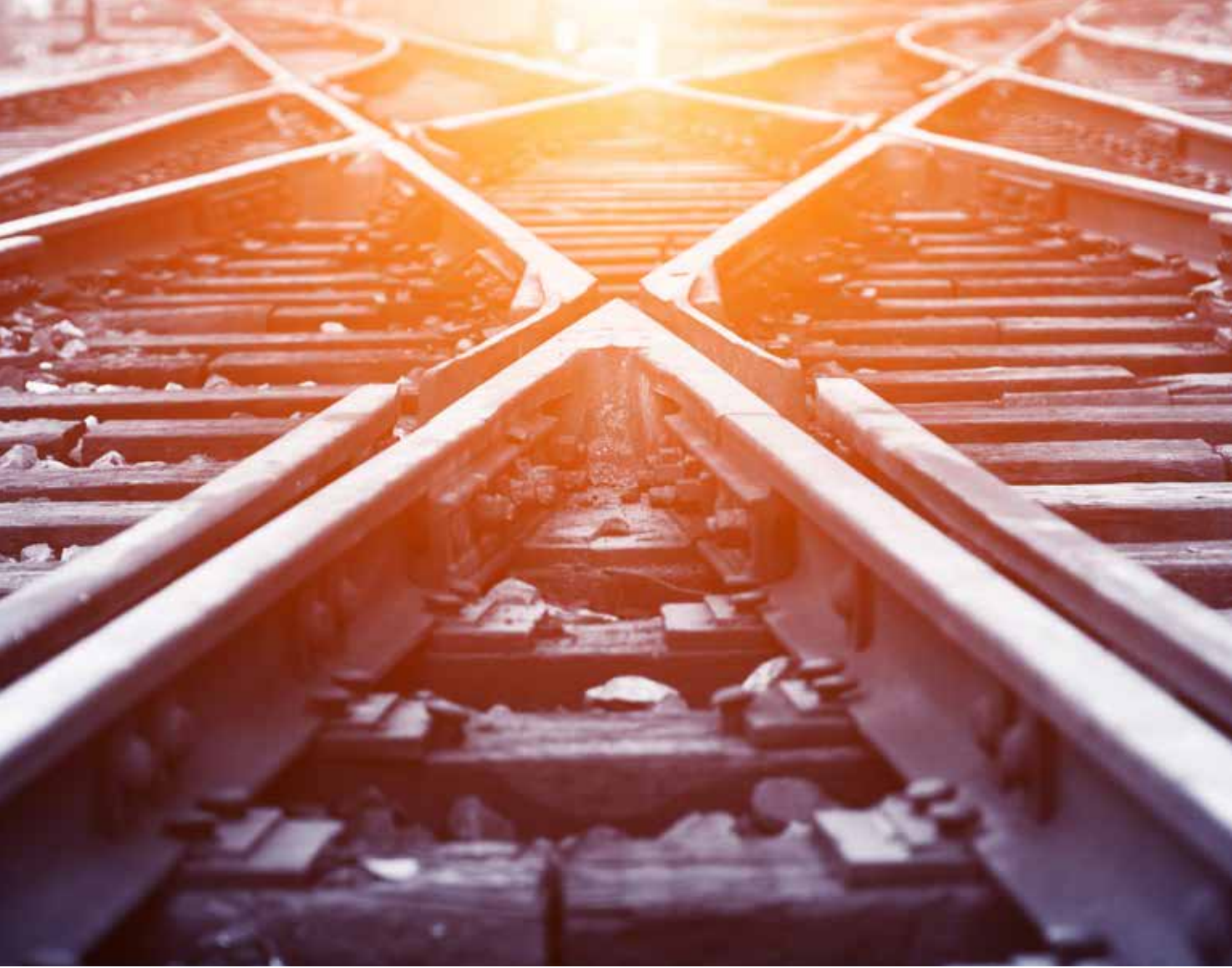
Çare, dinî kavramlarımıza ve âlim kimliğine sahip çıkmaktır. Çünkü dinî değerlerin ve kavramların tahriki yani aşındırılması, âlim kimliğinin değerini düşürür. Âlimin değerinin düşürülmesi, temsil ettiği dinî değerlerin ve kavramların da itibarsızlaşmasını beraberinde getirir. Demek ki, dinin anlam çerçevesinin korunması her iki hususun korunmasına bağlıdır. Bu korunma

olmadığı takdirde din, cahil, kaba softaların elinde kalmaya mahkûm hâle gelir. Hâlbuki din ciddiyettir ve aynı zamanda inceliklidir. Bunu en iyi temsil edecek ihlas sahibi samimi âlimlerdir. Bu yüzdendir ki “Âlimin ölümü âlemin ölümüdür.” denilmiştir. Yine Hz. Peygamber'in “Âlimler peygamberlerin vârisleridir.” (Tirmizi, İlim 19.) sözü hem âlime, yüklenen yükün ağırlığını hatırlatır hem de topluma anılan âlimin değerini koruma mesajı verir. Bu durumda eğer dinimizi korumak istiyorsak topyekûn iki şeyin muhafaza edilmesine özen göstermeliyiz: Birincisi âlimin samimiyeti ve ihlası, ikincisi ise dinî kavramların sahih çerçevesi. İlim sahiplerinden olağanüstü isteklerde bulunmak, garip beklentilere girmek, onları aşırı tutum ve davranışlara zorlamak samimiyet ve ihlasın zedelenmesinin yolunu açar. “Şeyh uçmaz, mürit uçar.” sözü tam da bunu ifade etmektedir. Âlimin samimiyet ve ihlasının bozulması ise kavramların çerçevelerinin esnemesini veya daralmasını beraberinde getirir. Bu da sonuçta dosdoğru ve orta yol olan dinin içinde sapmaların ve kaymaların meydana gelmesine veya dar dehlizlerin oluşmasına yol açar.

Bütün bu olumsuzlukların üstesinden gelecek olan ihlas ve samimiyet sahibi âlimdir. Çünkü ihlas sahibi samimi âlim, kalbi hak, akli halk ile olandır. Allah'a kalpten bağlı olduğu hâlde halka makul çözümler üretendir. Niyetinde ihlas, işinde feraset sahibidir. O, gelenek ile gelecek arasında köprü, geçmişin tecrübesini geleceğe taşıyan şimdinin vicdanıdır. Ne geçmişe takılıp kalır ne de gelecek gözünü korkutur; geçmişin birikimi ile şimdiki imar eder, geleceği tasarlar. Ne ham hayal peşinde koşar ne de toplumu ütopyalara sürükler. ■

İSTİKAMET NERESİ?

Dr. Muzaffer ÜZÜMCÜ | Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

“Mutluluk için istikamet, istikamet için iki dünya merkezli olmak gerekir.”

insan istikametiz olabilir mi? Olamaz cevabını verdiğinizi duyuyor gibiyim. İstikameti belirli bir yöne gitmek gibi basit bir anlamda kullansak dahi bu soruya yine aynı cevabı

veririz. Aslında herkesin yürüdüğü bir yol, ulaşmak istediği bir hedef var elbette. Ancak yürünen yolun istikamet olabilmesi için meşru olması gerekir. Yol hayırlıysa istikamet olur hidayet ve saadete götürür. Yol şerliyse tedenni olur

dalalet ve şekavete götürür.

Eğer ulaşmak istediğiniz hedef sizi başkalarının minneti altında bırakıyorsa bilin ki bu istikamet değildir. Çünkü istikamet sahibi olan Allah'tan başka kimseye minnet

etmez. Hâl ve harekâtında sadece Allah'ı dikkate alır.

İstikametın nefsin istediklerini yapmamak; istemediklerini yapmakla doğrudan bir alakası yoktur. İstikamet, Allah'ın emrettiklerini yapmak, yasaklarından kaçınmakla ilgilidir. Nitekim emredilen şeylerden nefsimizin hoşuna gideni olduğu gibi yasaklanan şeylerden zaten uzak durduğumuz da vardır. Bu çerçevede istikamet için nefsi değil, emir ve yasakları merkeze almak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

İstikamet öyle bir hâldir ki hayatın her parçası onunla ilişkilidir. Öyle bir kelimedir ki bütün kavramlar onunla bağlantılıdır. İstikamet sabır ister, ceht ister, azim ister, doğruluk ister, adalet ister, merhamet ister, anlayış ister, kâfirlere karşı bir tavır ister. İstikamet bedel ister. Rahatını kaybetmeyi göze alamayan istikamet sahibi olamaz. Kurulu düzeninin bozulmasını istemeyen istikametini nasıl koruyabilir?

Zor olan istikameti bilmek değil, istikamette gitmek. İstikamette gitmek için yolcu olmak, yolcu olduğunun farkında olmak gerekir. Rahatını düşünürsen istikameti bilsen de takatin yetmez yürüme-ye. Yürümeyince de rahat edemezsin, vicdanın rahat bırakmaz seni. Bu ikilik (yürümen gerektiğini bildiğin hâlde rahatından vazgeçmemek) batır kalbine, huzursuz eder seni. Sonunda "Yeter artık!" diyerek dizginleri nefsinin elinden alıp koyulursun yola insan isen. Kaybettiğin zamanı da telâfi etmek için başlarsın dört nala sürmeye.

Kolay değildir bu yolculuk. Kolay olsa günde en az kırk defa dua eder

misin Rabbine "Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil." diye? Ancak bu yolculuğun tadına varınca rahatın zahmette olduğunu anlarsın. Üzüntüler, korkular uzaktır sana. Öyle seçkin bir gruba dahil olursun ki peygamberler arkadaşın

İstikametın en büyük düşmanlarından biri tembellik ve atalettir. Müslümanların insanlık için örnek bir ümmet olamaması büyük ölçüde tembelliğimizden kaynaklanmıyor mu? Tembelliğimiz ve rahatımıza düşkünlüğümüz bildiklerimizi uygulamamıza engel olmuyor mu? Dünyanın rahatlık yeri olmadığına iman ediyoruz ancak rahatımızın peşinden koşup duruyoruz!

olur. Allah'ı tanıyan ve onun sevgisini kazanmaya çalışan kişinin artık sen sadece, başka sığata ihtiyaç duymazsın. Allah'a olan intisabın diğer bütün vasıflarını görünmez hâle getirir.

İkiliğin birlik için olduğunu görmek istikamet üzere olmayı ge-

rektirir. İstikametle ilgili olmayan, istikametın birleyici kudretinden kaçabilen ne bir mevcut ne de bir kavram vardır. İki göz, iki kulak, iki el, iki ayak, ruh, ceset, arş, felek, insan, peri, cin, melek... Bütün bunlar birlik içindir. Ne güzel demiş Şehbenderzade Filibeli Ahmet Hilmi:

"Hep ikilik birlik için,
Bak iki göz bir görüyor.
Birlik ise dirlik için,
Bak iki göz bir görüyor."

Peki günlük yaşantımızda nasıl görünürlük kazanır istikamet? Evvela şunu söyleyelim: İnsan düşündüğünden ibarettir. Düşündüklerimiz ne söyleyeceğimizi ve yapacağımızı belirler. Söylediklerimiz ve yaptıklarımız da istikametimizi gösterir. İstikamet ise anda yaşar. Geçmişin elemünde geleceğin endişesini yaşayanlar anı yani istikameti yakalayamaz. Ancak anı yaşamak da istikamet için yeterli değildir. Çünkü an, heva ve hevese tabi olunarak da yaşanabilir. Şu hâlde istikamet anı tek sermaye bilmek ve sermayeyi Allah'ı gözeterek harcamaktan ibarettir.

Şair Nesimi istikamet sahibi olmanın omurgalı, sağlam bir duruş olduğunu, istikametın insanı başkalarına minnet etmekten, gelecek endişesinden ve fani otoritelerin korkusundan kurtardığını şiirinde şöyle dile getiriyor:

"Hâr içinde biten gonca güle minnet eylemem
Arabi Farisi bilmem, dile minnet eylemem
Sırat-i müstakim üze gözetirim râhımı (yolumu)
İblisin talim ettiği yola minnet eylemem

Bir acayip derde düştüm herkes gi-
der kârına
Bugün buldum bugün yerim, Hak
kerimdir yarına
Zerrece tamahım yoktur şu dünya-
nın varına
Rızkımı veren Huda'dır kula min-
net eylemem."

Nesimi istikamet sahibi olmanın
akademik başarının çok ötesinde
olduğunu, yaşadığı dönemin en
önemli dillerini bilmemenin dahi
istikamete nazaran önemli bir ek-
siklik olmadığını veciz bir şekilde
ifade ediyor.

Nesimi'nin "asıl yükümlülüğüm
olan istikamet üzere bir hayat
sürmem beni tatmin ediyor, diğer
konulardaki yetersizliklerim çok
önemli değil." şeklindeki ruh hâ-
line ne kadar da ihtiyacımız var.
Çünkü bu ruh hâli gereksiz yere
sırtımıza yüklediğimiz ve altında
ezildiğimiz ağırlıklardan bizi kur-
tarıyor. Şüphesiz dünya hayatın-

daki mutluluk dahi istikametle
doğru orantılıdır. Ancak istikamet
sahipleri bu hayatta mutlu olabilir.
Yoksa birtakım geçici, boş endişe-
ler onlara hayatı zindan eder.

İstikametle ilgili en tehlikeli hu-
sus epeyce yol aldıktan sonra isti-
kametten şaşılmasıdır. Bu durum
ipliği iyice eğirdikten sonra bozan
kadının davranışına benzer. İsti-
kamet sürekli olmadıkça büyük
neticelere ulaşılmadığı gibi elde
edilen kazanımların kalıcı olması
da istikameti muhafaza etmekle
mümkündür. Bu yüzden istika-
meti bozan şirkten ve emeğimizi
zayi eden büyük günahlardan ka-
çınmak, mutluluğumuza kasteden
bu geçici zevklerden yüz çevirmek
elzemdir. Akıllı insan istikametini
daima koruyan ve dümdüz yürüye-
rek maksuduna erişendir.

İstikametın en büyük düşmanla-
rından biri tembellik ve atalettir.
Müslümanların insanlık için ör-

nek bir ümmet olamaması büyük
ölçüde tembelliğimizden kaynak-
lanmıyor mu? Tembelliğimiz ve
rahatımıza düşkünlüğümüz bil-
diklerimizi uygulamamıza engel
olmuyor mu? Dünyanın rahatlık
yeri olmadığına iman ediyoruz
ancak rahatımızın peşinden koşup
duruyoruz! İstikamet olmayınca
elimizde tarifsiz pişmanlıklar ve
acılardan başka ne kalıyor?

Hâlbuki Rabbimiz şöyle müjde ve-
riyor: "Rabbimiz Allah'tır." deyip de
dosdoğru çizgide yaşayanlar, işte
onların üzerine melekler şu müj-
deyle inerler: "Korkmayın, keder-
lenmeyin, size vaat olunan cennet-
le sevinin! Biz, dünya hayatında da
ahirette de sizin dostunuzuz. Ora-
da, çok bağışlayıcı, çok merhamet-
li olan Allah'tan bir ikram olarak
sizin için canınızın çektiği her şey
bulunacak, yine orada umduğunuz
her şeyi elde edeceksiniz." (Fussilet,
41/30-32.) ■

DİNÎ HAYATIMIZDA İSTİKAMETİN YERİ

Dr. Abdülkadir ERKUT | DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا...

“Rabbimiz Allah’tır, deyip de istikamet üzere yaşayanlar...” (Fussilet, 41/30.)

Hiz. Peygamber (s.a.s.) nazil olan ayetleri Kâbe’de okurken müşrikler onu önlemeye çalışıyor; insanların onu dinlememesi için yüksek sesle şiirler okuyarak, ıslık çalarak, el çırparak gürültü yapıyorlardı. Ancak onların başvurdukları hiçbir çaba sonuç vermedi; her geçen gün daha fazla insan, ilahî kelama kulak verip İslam’la müşerref oldu. Konumlarını kaybetme korkusu içindeki müşriklerin düşmanlıkları ise daha da şiddetlendi. Fakat Müslümanlar ödeyecekleri bedele aldırmadan her hâlükârda “Rabbimiz Allah’tır.” diyerek korkusuzca tevhidi ilan ettiler. Hiz. Ebubekir, Rabbimizin bu ayetteki övgüsüne mazhar olan insanlara örnek olarak verilir. Zira onun iman ve istikametinin tezahürlerini pek çok yerde görürüz. Herkes onu yalanladığında Hiz. Peygamber’e iman etmesi, Kâbe’de Mekke müşriklerinin fiziki saldırısına maruz kaldığında buna aldırması, malını işkenceye maruz kalan Müslüman köleleri kurtarmak için harcaması, bunlardan bir kaçıdır.

“Rabbim Allah’tır.” sözü, düşünmeden söylenen bir söz, duygusal hassasiyetle atılan bir slogan değildir. Aksine bu söz, bilinçli olarak, kesin bir inançla söylenmektedir. Böyle olduğunu, peşinden istikametini gelişinden anlıyoruz. Dil ile söylemekten ibaret olsa idi, bu ikrar, istikametle sonuçlanmazdı. O yüzden, güçlü bir iman var olduğu takdirde istikametten söz edebiliriz. “Rabbimiz Allah’tır, deyip sonra da istikamet üzere yaşayanlar...” ifadesi, imanın istikamete önceliğini ve ondan üstünlüğünü ifade etmektedir.

İstikamet, hakta sebat etmek, kararlı olmak, her türlü sapmadan sakınmak anlamına gelir. Hak’a ram olan kişinin karşısına çeşitli engellerin çıkması doğaldır. Bu, bazen yokluğun, zorluğun, hastalığın, baskının ıstırapı olabileceği gibi; bazen de varlığın, kolaylığın, sıhhatin, güvenliğin rehabeti olabilir. Ancak istikamet söz konusu olduğunda, bu tür engellerin hiçbirisi, kişiyi yönünden çevirmeye güç yetiremez.

İstikamet kavramı, dinî hayatımızın hemen her alanını kuşatacak bir kapsama sahiptir. Söz konusu alanın en başında inanç konusu gelmektedir.

İstikamet kavramı, dinî hayatımızın hemen her alanını kuşatacak bir kapsama sahiptir. Söz konusu alanın en başında inanç konusu gelmektedir. İnançta istikamet, iman esaslarına inanmakta sebat etmek, imanından dönmek demektir. “Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kapalıdır. Kulaklarımızda da bir ağırlık vardır. Bizimle senin aranda bir perde bulunmaktadır.” (Fussilet, 41/5.) diyen müşriklere yönelik istikamet emri, Allah’ı birlemelerini, sadece O’na ibadet etmelerini ve O’na yönelmelerini (Fussilet, 41/6.) içermektedir. “O hâlde seninle beraber tövbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi istikamet üzere ol! (Hud, 11/112.) ayetinden, öncelikle dinin temel esaslarında istikamet anlaşılmaktadır. Hiz. Musa’nın ümmeti, kendilerine gönderilen kitap konusunda ihtilafa düşmüşlerdi. (Hud, 11/110.) İlahî kitabın ayetlerinin bir kısmını reddediyor, bir kısmını kabul ediyorlar; bir kısmını gizliyor, bir kısmını açıklıyorlar; bir kısmını da hevalarına göre tevîl ediyorlardı. (Bakara, 2/79.) Onların kitapları üzerindeki ihtilafları zikredildikten sonra, istikamet emri ile Hiz. Peygamber ve ümmetine bu konuda uyarıda bulunmaktadır. Çünkü Allah’ın kitabının keyfi bir yoruma tabi tutulması, inanç konusunda tefrikaya ve sosyal parçalanmalara sebep olur. Tarihe göz attığımızda İslam ümmeti içinde de görünürde nasların teviline dayanan, gerçekte başka saiklerin yönlendirdiği türden pek çok ihtilaf söz konusudur. Son yıllarda ülkemizin gündemini meşgul eden bazı terör örgütleri, dindar kimliği ile bilinen insanlardan meydana gelmekte; dinî metinlerden hareket ettiklerini iddia etmektedirler. Ancak bu tür yapıların sebep olduğu kapsamlı tahribat, rahmet kaynağı dinimizin sahih yorumunun sonuçları olarak addedilemez. Aksine, dinî bilginin üretim usul ve ölçüleri göz ardı edilmiş; din, siyasi ve ideolojik hedeflerin aracı hâline getirilmiştir. Bu da bize, dinî hayatımızda istikametinin önemini bir kez daha hatırlatmaktadır.

İstikamet, hakta sebat etmek, kararlı olmak, her türlü sapmadan sakınmak anlamına gelir. Hak’a ram olan kişinin karşısına çeşitli engellerin çıkması doğaldır. Bu, bazen yokluğun, zorluğun, hastalığın, baskının ıstırapı olabileceği gibi; bazen de varlığın, kolaylığın, sıhhatin, güvenliğin rehabeti olabilir. Ancak istikamet söz konusu olduğunda, bu tür engellerin hiçbirisi, kişiyi yönünden çevirmeye güç yetiremez.

İstikamet, hakta sebat etmek, kararlı olmak, her türlü sapmadan sakınmak anlamına gelir. Hak’a ram olan kişinin karşısına çeşitli engellerin çıkması doğaldır. Bu, bazen yokluğun, zorluğun, hastalığın, baskının ıstırapı olabileceği gibi; bazen de varlığın, kolaylığın, sıhhatin, güvenliğin rehabeti olabilir. Ancak istikamet söz konusu olduğunda, bu tür engellerin hiçbirisi, kişiyi yönünden çevirmeye güç yetiremez.

etmek, O'nun emir ve yasaklarına uymak, ibadetleri düzenli olarak, meşru kılındığı şekilde, O'nun rızası için yerine getirmek anlaşılır. Gerek Kur'an'da gerek sünnette Müslümanlara ibadet konularında istikameti telkin eden pek çok uyarı yer almaktadır. (Meryem, 19/59; Bakara, 2/264; Araf, 7/69; Buhari, İman 29.)

Ahlakta istikamet, istikametın diğer bir boyutunu teşkil eder. Buna, söz ve davranış bütünlüğünü temin etme, ifrat ve tefritten kaçınma, dünya-ahiret dengesini kurabilme özellikleri örnek verilebilir. İstikamet sahibi insan, davranışlarında aşırılıklardan uzak olan, dengeli bir hayat tarzını kararlı bir biçimde sürdüren kimsedir. Günümüzde İslam'ın güzelliklerinin Müslümanların hayatlarında tam olarak tezahür etmemesi, haklı olarak, çokça dillendirilen bir konudur. "Rabbimiz Allah'tır." deyip sonra da istikamet üzere yaşayanlar", inanç ve davranışlarında bütünlüğü sağlamış insanlardır. Allah katında makbul bir dinî hayat, bu bütünlüğü sağlamaktan geçmektedir.

İstikametın bir boyutunu da Allah'ın dinine davet teşkil etmektedir. Bu konuda istikamet, davette devamlı olmak, usanıp vazgeçmemektir. Hz. Peygamber'e, "İşte onun için sen davet et ve emrolunduğun gibi istikamet üzere ol." (Şura, 42/15.) emri ile şüphe, inkâr, hatta düşmanca tavırlarına bakmaksızın inkârcıları Allah'ın dinine davet etmeye devam etmesi telkin edilmektedir. İletişim teknolojisindeki gelişmeler sonucunda bugünün insanı, çeşitli yönlerden birçok telkine maruz kalmaktadır. Bunu dikkate aldığımızda, dine davetin sürekli, planlı, çok yönlü ve çağımızın imkânlarını kullanarak icra edilmesi önem kazanmaktadır.

İstikametın zorluğu âlimlerimizce ifade edilegelmiştir. Evet, istikamet zordur; çünkü her zaman ifrat ve tefrite meyletme tehlikesi söz konusudur. İstikamet bu iki aşırılığa sapmadan doğruyu bulabilmek ve bu doğruda sebat edebilmektir. Hz. Peygamber'in "Sana emredildiği şekilde istikamet sahibi ol!" (Hud, 11/112.) emrinin kendisini yaşlandırdığını belirtmesinden de (Tirmizi, Tefsir, 56.) istikametın zorluğunu anlayabiliyoruz. Zaten bu zorluğundan dolayıdır ki, istikamet makamların en üstünlerinden kabul edilmiştir. Ancak istikametın zorluğundan dem vururken Allah'ın kişiye takati üstünde sorumluluk yüklemeyeceği, kulu için zorluk dilemeyeceği de (Bakara 185, 286.) dikkate alınmalıdır. Bu takdirde 'istikamet zor' sözünden, istikametın imkânsız olduğunu

değil, onu hakkıyla yerine getirenin, onda sebat ederek kemale ulaşanın az olduğunu anlamamız gerekir. O hâlde doğru olan, mükemmeliyetçilik duygusuna kapılmayıp imkân ölçüsünde bir istikamet anlayışına sahip olmayı amaçlamaktır. Bu anlamdaki istikamet, hata ve kusur işlediği takdirde kişiyi umutsuzluğa değil, süratle Allah'a yönelmeye sevk edecektir. (Âl-i İmran, 3/135.)

İstikametli bir hayat yaşayanların dünyada şöyle ödüllendirileceği ifade edilmektedir: "Eğer istikamet üzere olurlarsa onları nimetlere boğarız." (Cin, 72/16-17.) Ayetin nazil olduğu dönemde müminler belli oranda güvenlik ve refahın söz konusu olduğu Medine'de yaşıyorlardı. Bu yüzden ayet, "İstikamet üzere yaşamaya devam ederseniz, size bol nimetler vermeye devam ederiz." anlamına da gelir. Aynı şekilde, istikamet terk edildiğinde nimetlerden mahrumiyetin söz konusu olacağına dair imada bulunmaktadır. İstikamet üzere yaşanan bir hayatın ahiretteki karşılığı ise üzerinde durduğumuz ayette ifadesini şöyle bulmuştur:

"...İşte onların üzerine melekler şu müjdeyle inerler: "Korkmayın, kederlenmeyin, size vaad olunan cennetle sevinin! Biz, dünya hayatında da ahirette de sizin dostunuzuz. Orada, çok bağışlayıcı, çok merhametli olan Allah'tan bir ikram olarak sizin için canınızın çektiği her şey bulunacak, yine orada umduğunuz her şeyi elde edeceksiniz." (Fussilet, 41/30-32.)

Hâsılı, istikamet kavramı, 'sırat-ı müstakimde yürümenin usulüne dair pek çok mesaj ihtiva etmektedir ki; bunlardan birkaçı şöyledir:

İstikamet duygusunun temelinde güçlü ve kesin bir iman yer almaktadır.

İstikamet, sadece darlık zamanı değil bolluk zamanında da hayata yön vermesi gereken bir ölçüdür.

Müslümanlar arasındaki pek çok yıkıcı ihtilaf, dinî metinleri usulüne uymaksızın indi bir şekilde yorumlayarak istikametden sapmaktan kaynaklanmaktadır.

Dine davette istikametın gereği, sürekliliktir. Sürekliliği temin etmek için de günümüz araç, imkân ve anlayışlarını dikkate almak gerekmektedir.

Başta inanç, ibadet, ahlak olmak üzere hayatın her alanında istikamet üzere yaşadığımız takdirde, dünyamız ve ukbamız mamur hâle gelecektir.

İstikametın zorluğu âlimlerimizce ifade edilegelmiştir. Evet, istikamet zordur; çünkü her zaman ifrat ve tefrite meyletme tehlikesi söz konusudur

GIYBET VE İFTİRA

Prof. Dr. Zekeriya GÜLER

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
 ”اتَذَرُونَ مَا الْغَيْبَةُ قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ قِيلَ
 ”أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ قَالَ إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ إِغْتَبْتَهُ وَإِنْ لَمْ
 يَكُنْ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ بَهْتَهُ“.

Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.s.),

“Gıybet nedir, bilir misiniz?” diye sordu. Orada bulunanlar,

“Allah ve Rasulü daha iyi bilir.” diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.s.),

“Gıybet, kardeşini hoşlanmadığı bir şeyle anmandır.” buyurdu.

“Eğer söylediğim şey kardeşimde varsa, ne dersiniz?” diye sorulunca Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu:

“Eğer söylediğin şey onda varsa onun gıybetini yaptın, yoksa o zaman ona iftira ettin demektir.”

(Müslim, Birr, 70; Ebu Davud, Edeb, 35; Tirmizi, Birr, 23.)

Açıklama

Hadisin Müslim rivayetinde, gıybetin ne olup olmadığı suali bizzat Peygamberimiz (s.a.s.) tarafından sorulur. Ebu Davud ve Tirmizi rivayetlerinde ise sorunun sahabe tarafından sorulduğu görülür. Muhatabın dikkatini çekmek için soru-cevap yoluyla konuyu anlatmak, Rasul-i Ekrem'in (s.a.s.) uyguladığı bir eğitim yöntemidir. Bu yöntemde, suale muhatap olan sahabe'nin “Allah ve Rasulü daha iyi bilir.” diye cevap vermesi, bir edep ve nezaket kuralı olarak değer taşır.

Gıybet, nemime (kovculuk, nemmamlık, gammazlık, dedikoduculuk, laf taşıyıcılık, iki yüzlülük) terimini de çağırıştır.

Hadis metninde gıybet, “kardeşini hoşlanmadığı bir şeyle anmandır.” diye tarif edilirken, iftiranın ne demek olduğu da anlatılır. Bu demektir ki, birinin gıybetinde kriter, söylenen sözün gerçeğe dayanması ve bizatihi kötü olup olmaması değil, konuşulup çekiştirilen kişinin bundan incinip incinmemesidir. Bu kritere göre, konuşulmasından hoşlanmadığı bir durum veya sıfatın sözlü veya yazılı olarak dile getirilip çekiştirilmesi, onun taklit veya karikatürize edilmesi gıybet girer. Gıybetin haram olduğunda görüş birliği bulunmaktadır. İş, ticaret, ortaklık, mesleki liyakat, komşuluk ve dünnürlük gibi konularda soruşturulan kişinin güvenilir olup olmadığı kendisine danışılan bir kimsenin bildiği doğru ve gerçekleri gizlemeyip sözlü veya yazılı bilgi vermesi ise gıybet sayılmaz.

Büyük bir günah olarak iftira/bühtan ise “asılsız suç, günah yahut kusur sayılan bir söz, davranış veya sıfat isnadında bulunmak” anlamına gelir. Şüphesiz gıybet ve iftira, birer kul hakkı ihlalidir.

Ne var ki iftiranın uhrevi cezası, amel bakımından insanı iflasa ve ahiret yoksulluğuna götürecek kadar ağırdır. (Müslim, Birr, 59; Tirmizi, Kıyamet, 2.) Esasen Rasul-i Ekrem'in, “Eğer söylediğin şey onda varsa onun gıybetini yaptın, yoksa, o zaman ona iftira ettin demektir.” diye verdiği cevap, bu açıdan olduğu kadar, eğitim yöntemleri açısından da önem arz eder. Zira bu yöntemle Peygamberimiz (s.a.s.), toplumun kanayan birer yarası olarak gıybet ile

iftiranın mahiyetine ve ikisi arasındaki farka vurgu yaparak zihinlere iyice yerleştirmeyi hedeflemiştir.

Gıybet, nemime (kovculuk, nemmamlık, gammazlık, dedikoduculuk, laf taşıyıcılık, iki yüzlülük) terimini de çağrıştırır. Nemime, “gıybet sayılan sözleri insanların arasını bozmak niyetiyle taşımak ve onları birbirine düşman edecek tarzda anlatmak” diye tarif edilir. Gıybette bozgunculuk yapma niyeti ve hedefi aranmaz. Nemime, toplumsal huzur ve barışı bozduğundan gıybetten daha ağır bir günah sayılır. Nitekim Rasul-i Ekrem şöyle buyurur: “Kovculuk yapan kimse cennete giremez.” (Buhari, Edeb, 49; Müslim, İman, 168.)

Öte yandan, duygu ve düşüncenin tercümanı olarak dil, olumlu ve olumsuz anlamda en etkili iletişim aracıdır. Bu yüzden de ağızdan çıkan her sözün, vücudun diğer uzuvları üzerinde etkisi görülür. Şu iki hadis, bu anlamda dilin afetini göstermesi bakımından ilgi çekicidir:

“İnsanoğlu sabahlayınca bütün uzuvları dile başvuru (lisan-ı hâl ile) şöyle derler: Bizim haklarımızı korumakta Allah’tan kork; görev ve sorumluluğunun farkında ol. Biz ancak senin söyleyeceklerinle ceza görürüz. Biz sana bağlıyız. Şayet sen doğru olursan, biz de doğru oluruz. Şayet sen yoldan çıkarsan biz de sana uyar ve senin gibi oluruz.” (Tirmizi, Zühd, 61.)

“Aleyhine olacak sözlerden dilini tut, evinde kalmayı yeğle, kendi günahın için pişmanlık duyarak gözyaşı dök!” (Tirmizi, Zühd, 61.)

Ayrıca sağlam imanı dürüst kalbe, dürüst kalbi de doğru dile bağlayan, diline ve iffetine sahip çıkan kimseye cenneti garanti eden Rasul-i Ekrem’in, insanların gıybetini yapıp şeref ve haysiyetlerini rencide ederek onları itibarsızlaştırma günahının, ahirette kendilerine acı, ıstırap ve gözyaşı olarak geri döneceğini haber verdiği görülür. (Buhari, Rikâk, 23.)

Bu itibarla, Yüce Kur’an’ın “Arkadan çekiştiren ve ayıp kusur arayan herkesin vay hâline!” (Hümeze, 104/1.), “Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi yaptıklarından sorumludur.” (İsra, 17/36.) ve “Birbirinizin

gıybetini yapmayınız; herhangi biriniz ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Bak bundan tiksindiniz! Allah’a itaatsizlikten de sakınınız. Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhametlidir.” (Hucurat, 49/12.) uyarıları gereği mümin, dilini tutmak suretiyle gıybet yasağını çiğnememelidir.

Gerçekten de gıybet, ister sözle yapılsın, ister kaş göz hareketi ve el kol işareti gibi beden diliyle yapılsın, iğrenç bir davranış ve çirkin bir ahlaktır. Ancak görev ve sorumluluk alanı ne olursa olsun, zulüm, fesat, kötülük ve zararlarından sakındırmak için düşük karakterlerin gıybetini yapmak, güzel bir dil ve üslupla onları eleştirmek ve kınamak meşru görülmüştür.

Açıktır ki, zan, tecessüs ve gıybetin kötülüğünü etkili bir üslupla açıklayan ayetten bir önceki “Biriniz diğerinizi karalamayınız.” (Hucurat, 49/11.) ayeti, gıybetin vahametine işaret eder. Nasıl ki bir insanı bedenlen taciz etmekten kaçınmak gerekiyorsa, dil ile onun şeref, haysiyet ve namus gibi kişilik haklarına dokunmaktan da sakınmak gerekir. Hatta şu hadis, onun, gıyabında yapılan haksız eleştirilere karşı kardeşinin kişilik haklarını koruma ve kollama görevi olduğunu öğretir:

“Kim, kardeşinin şeref ve haysiyetini onu gıybet edene karşı savunursa, Allah onu kıyamet günü cehennemden korur.” (Tirmizi, Birr, 20.)

Hadisten Öğrendiklerimiz

- “Din kardeşini rencide edici söz ve davranışlarla anmak” demek olan gıybet, günah ve haramdır. “Gıybet sayılan sözleri insanların arasını bozmak niyetiyle taşımak” anlamındaki nemime de ittifakla büyük günahtır.
- Gerçek iflas ve ahiret yoksulluğu demek olan iftira, “asılsız suç, günah yahut kusur sayılan bir söz, davranış veya sıfat isnadında bulunmak” anlamına gelir.
- Gıybet, nemime ve iftira, birer hukuk ihlali olduğundan tövbe ederek salaha kavuşulmalıdır. Mümin, gıybet, nemime ve iftira kamçılarıyla rencide etmekten kaçınması gerektiği gibi, haksız eleştiri ve sataşmalara maruz kalan masum insanı koruma görev ve sorumluluğunu üstlenmelidir.

Gıybet, ister sözle yapılsın, ister kaş göz hareketi ve el kol işareti gibi beden diliyle yapılsın, iğrenç bir davranış ve çirkin bir ahlaktır.

HER İŞİ ÖVGÜYE LAYIK HAMİD

Fatma BAYRAM | İstanbul Üsküdar Başvaizi

Hamîd ismi hamd mastarından türemiştir. Hamd “iyi ve güzel vasıflarla övmek” demektir. Zemmin zıddıdır. Bu durumda Hamîd “bütün iyilik ve güzelliklerle övülen, sayısız lütuf ve nimetlerine şükredilen” demektir. Şükür ve methin tüm unsurlarını bir araya toplayan “hamd” mastarının taşıdığı bu geniş anlamı Türkçede tam karşılayacak bir kelime bulunmamaktadır.

Hamîd, övgüye değer olduğu için övülür. İnsanların onu övüp övmemesi bu durumu değiştirmez. Rabbimizin bu ismini doğruca anlamak imanımızı selamette tutmak için çok büyük bir yardımcıdır. Çünkü önce Allah’ın varlığından şüphe duyup sonra da inkâr edenlerin pek çoğu bunu O’nun işlerine akıl erdiremedikleri ve dünyada bu kadar kötülük varsa, gücü her şeye yeten ve sonsuz iyi olan bir tanrının olamayacağına hükmettikleri için yapıyorlar. Hamîd ismi ise bize en baştan, Rabbimizin her işinin övgüye layık olduğunu, O’ndan bir eksiklik sadır olamayacağını hatırlatarak kötülük probleminde dikkatlerimizi başka bir yöne çeker. Kur’an’ın bize söylediğine göre aslında başımıza gelen aksiliklerin çoğu bizim kendi davranışlarımızın sonucudur ama biz bunu görmek istemeyiz, onun yerine suçu ya kadere ya da -haşadoğrudan Allah’a havale ederiz. (Nisa, 4/79; Şura, 42/30; Rum, 30/41.) Oysa varlık âleminde zuhura gelmiş bir şey eğer insanların kendilerine (veya birbirlerine) yaptıklarının sonucu değil de sırf Allah’ın muradı ise o şey mutlak olarak hayırdır ve Allah’a “Allah” olarak inanan herkes O’nun her işini beğenir, razı olur. Çünkü bizim şer sandığımız hayır; hayır sandığımız şer olabilir. (Bakara, 2/216.) İşte tasavvufta en yüksek makamlardan biri olan hamd/rıza mertebesi de bu idrakteki bir insanın Rabbinin bütün işlerine razı olması ve O’nu her durumda övmesi demektir. Varlıkta da yoklukta da... Nimette de kahrda da... Hamdin şükürden farkı da bu noktadadır. Hamd mertebesindeki kişi Yüce Allah’ı övmek için O’nun nimetlerinin gelmesini beklemez. O’nu Allah olduğu için

över; kendisine lütfettiği için değil. Hamd, beklen-tisiz ve karşılıksız bir övgü olduğundan olsa gerek Efendimiz (a.s.) “elhamdülillah” sözünün övgülerin en faziletlisi olduğunu söylemiştir.

Aslında mahlukatın sistemindeki mükemmellik ses-siz ve sözsüz bir şekilde Rabbülâlemini sürekli övüp durur. Bu nizamın eşsiz mükemmelliğini ve yaratıl-mışların güzelliğini öven herkes de esasında Allah’ı övmektedir. Tabiattaki işleyişin bütünüyle güzel olup olmadığı tartışması da nereden baktığınıza bağlı olarak değişir. Soyu tükenmekte olan bir yırt-cının (sürüsünün en zayıf ferdi olarak geride kalan) zarif bir geyiği avlamasına üzülme mi, sevinmek mi gerektiği sorusu İbn Arabî’nin kötülüklerin arzû olduğu teorisi ile örtüşür görünmektedir. İnsan eliyle üretilen saf kötülük ise Kur’an’ın ifadesiyle diğer insanlar tarafından giderilmelidir. (Bakara 2/251.) Bu durumda evrendeki kötülüğü yükselten şey, o kötü-lüğü gidermekle vazifeli olan iyilerin aldırmaazlığıdır.

Kur’an’da Hamîd

Kur’an-ı Kerim’de hamd kavramı altmış bir yerde Allah’a nispet edilmekte olup bunların on yedisini Hamîd ismi oluşturmaktadır. Bu on yedi ayetin on tanesinde Hamîd ismi “her şeyden müstağni ve her şey kendisine muhtaç” anlamındaki Ganî ismiyle birlikte gelir. (Bakara, 2/267; Nisa, 4/131; İbrahim, 14/8; Hac, 22/64; Lokman, 31/12, 26; Fatır, 35/15; Hadid, 57/24; Mümtetine, 60/6; Tegabün, 64/6.) Bu durum Allah’ın başkalarının övmesiyle “Hamîd” olmadığını, as-lında O’nun her şeyden müstağni olduğu gibi kullarının övgüsüne de ihtiyacı olma-dığını gösterir. Kullarının isyan ve inkârı O’na bir zarar vermediği gibi onların takvası ve övgüsü de O’nun şanını yüceltmez.

Kur’an’da sayısız ayette, çok çeşitli se-beplerle Allah’a hamd etmek tavsiye edilir. Hatta “Elhamdülillah de!” şeklinde Rabbimize lisanen hamd etmemizi emre-den ayetler vardır. (Neml, 27/59; İsra, 17/111;

Kur’an-ı Kerim’de hamd kavramı altmış bir yerde Allah’a nispet edilmekte olup bunların on yedisini Hamîd ismi oluşturmaktadır.

Elmalılı Hamdi Yazır Fatiha tefsirinde “el-hamdülillah”ı açıklarken methetmek ile hamd etmek arasındaki ince farka dikkatlerimizi çeker ve der ki: “Hamd, methedilen şeyleri ihsan eden ve bu hususta tamamen özgür olan faili muhtara yapılır. Bu yüzden, mesela güzel bir atı methederiz ama ona hamd etmeyiz.

Mü'minun, 23/28.) Buna göre hamd sadece içimizde bir hayranlık ve takdir duygusu olarak kalmamalı; övgü ve şükür ifadesi olarak lisanımıza da yansımalıdır. Muhtemeldir ki bu emir, ağzımızdan çıkanların kalbimizdekini yansıttığı gibi dilin sürekli tekrar ettiği sözlerin de düşünce ve duyguları belirlediği hakikatine mebnidir.

Elmalılı Hamdi Yazır Fatiha tefsirinde “elhamdülillah”ı açıklarken methetmek ile hamd etmek arasındaki ince farka dikkatlerimizi çeker ve der ki: “Hamd, methedilen şeyleri ihsan eden ve bu hususta tamamen özgür olan faili muhtara yapılır. Bu yüzden, mesela güzel bir atı methederiz ama ona hamd etmeyiz. Medih boş bir ümidin sevgiyle sırf yağcılık olabileceği hâlde hamd ve şükür daima bir gerçekliğe dayalıdır ve bu nedenle de ahlakidir. Ayrıca hamdde tazim ve takdir manaları daha barizdir. Çünkü hamd eden henüz bir nimete vasil olmadığından hamdine başka hiçbir amaç karışmamıştır. Saf bir tazimdir. O ihsanlara erişenlerin mutluluğuna gerçek bir kardeşlik duygusuyla iştirak ve sanki kendine verilmiş gibi sevinme vardır. Bu bakımdan “Hamdolsun!” diyebilen kişi gerçek bir mutluluk hissi yaşamış olur. Hamd, herkesin ermek istediği, ancak pek az kimsenin erebildiği bir mertebedir.”

Hamîd tecelli ederse

Hamîd isminin ilk ve en önemli tecellisi her durumda Rabbini öven kulun rıza makamına ulaşmış olmasıdır. Bu mertebeye ulaşan kul Rabbi ona verse de vermese de razıdır. Böyle olunca da hayat olayları karşısında tam bir sekinete/gönül huzuruna ulaşmış olur. Psikolojinin “kendinle barışık olmak” dediği

Hamîd isminin ilk ve en önemli tecellisi her durumda Rabbini öven kulun rıza makamına ulaşmış olmasıdır.

bu ruh hâli aslında “Rabbinden razı olma”nın küçük bir alt başlığıdır. Kur'an'da bildirildiğine göre cennet ehli ahiretin şiddetli hâllerinden kurtulup cennete kavuştuklarında “Bizden tasayı gideren Allah'a hamdolsun!” diyeceklerdir. (Fatır, 35/34.) Dünyada hamd makamına ulaşanlar da iç dünyalarındaki bütün tasaları gidermiş, takdirle barışmış, dünyalarını cennet yapmış insanlardır. Tartışmalı olmakla beraber hamdin şükürden daha üstün bir merteye olduğu söylenir. Çünkü şükür bir nimete karşılık yapılır; hamd ise o nimet size ulaşmasa da nimetin sahibini övmektir. Hamd kerim olanı zatından dolayı övmek iken, şükür kerim olanı kereminden dolayı övmektir. Efendimizin sıkıntılı anlarında “Elhamdülillahi alâ külli hâl” (her hâlükârda Allah'a hamd olsun) demesi bu durumu teyit eder.

Hamîd ismiyle ahlaklanmak isteyen kişi, zatında bütün övülen davranışları toplamaya gayret edeceği gibi, başkalarında gördüğü meziyetleri takdir etmede de cimrilik yapmaz. Çünkü bu isim övülen anlamına geldiği kadar öven anlamına da gelmektedir. İyiliklerin artmasının en etkin yollarından biri de iyiliğin yüceltilerek öne çıkarılması ve iyilerin övülüp takdir edilmesidir.

İnsanlar içinde bu ismin en yüksek düzeyde tecelli ettiği kişi Hz. Muhammed'dir. Zaten “Muhammed” ismi de sayısız güzel niteliği nedeniyle çok çok övülen demektir. Efendimize vaat edilen “Makam-ı mahmud” övülen makam, onun sancağının adı olan “livau'l-hamd” da övgü sancağı demektir. Kısaca Efendimiz isim ve sıfatlarıyla, ahlak ve makamıyla âdeta hamd mertebesinin insanlık âlemindeki mücesssem hâli gibidir.

YENİ NESİL DİNLER

Prof. Adnan Bülent BALOĞLU

Kapitalist modernleşme ve küreselleşmenin artan etkisiyle sosyoekonomik ve kültürel değişimin hızı katlandıkça modern hayatta nükseden sorunları göğüsleyecek hakikat arayışlarında da ciddi artış var. Modernleşmenin yol açtığı sorunlar hayatı sorgulama ve anlamlandırma çabalarını tetikliyor. İnsanoğlu ilk günden bugüne mutlak hakikatin peşinde; onun hakikate olan özlemi hiç dinmedi. Hayatın ve kâinatın sırlarına dair yığınla soru var kafasında. Bu sorular ufak tefek farklarla her nesilde aynıydı, hiç değişmedi, bilakis sürekli yenilendi, tazelendi.

Bu dediklerimi malumun ilamı kabilinden sayabilirsiniz.

Kapitalist düzenin ‘piyasa mantığı’ insanın anlam ve hakikat arayışlarını sulandırıyor, gevşetiyor, rotasından çıkartıyor. Gerçek talep ve ihtiyaçları tam tatmin etmeden yarım yamalak bırakıyor, zira aslında görünmeyen işlevi de bu.

Sulu dereye götürüp susuz getirmek!

Derin bir esrar, macera, aldaticılık ve dolandırıcılığın kucağına terk ediyor bilinçsiz çabaları. Meraklı ve tutkulu arayışların bir kısmını yanlış adreslere teslim ediyor. Bunların da önemli bir kısmı bir yok oluşun, tükenişin zifiri karanlığında nihayet buluyor.

Geleneksel dinlerin ensesinde ‘yeni nesil’ dinler var artık: piyasa dini, serbest pazar dini, sanal din, tekno-din vb. Modern günlük hayatın insan sınırlarını yıpratın harala gürele temposu bu yeni dinimsi yapı-

lar için uygun bir iklim oluşturuyor. Bu iklimde değerler hızla aşınıyor; bencilliğin, hazcılığın potasında eriyip buharlaşıyor. Bunların kitapları, peygamberleri, inanç esasları, ritüelleri, ibadet mekânları gibi bir din için olmazsa olmaz kabilinden unsurları yok! Din kisvesine sarıp sarmalanmış bir dizi nevezur icat veya yeni durum da diyebilirsiniz bunlara.

Lakin ortada ciddi bir tehlike var!

Geleneksel dinlerin insanların sorunları karşısında zorlandıkları ve dolayısıyla etkilerini, rollerini yitirmekte olduklarına dair iddialar popüler kültürün de etkisiyle giderek zemin buluyor. Bu iddia sahiplerine göre, geleneksel dinler henüz can çekişmeseler de ekonomik ve siyasi güçlerle iş birliği yapmak yerine, geçmişin önemsiz, modası geçmiş fikirleriyle ve problemleriyle enerjilerini harcıyorlar. Bu hâllerleriyle ihtiyacı karşılayamıyorlar, çetin meydan okumalara karşılık veremiyorlar. Özellikle piyasa kapitalizminin saldırgan dönüştürücü gücü karşısında çaresizler. Dolayısıyla, piyasa kapitalizmi bütün zamanların en başarılı dinidir. Zira insanlık tarihindeki gelmiş geçmiş herhangi bir inanç veya değer sisteminden daha fazla taraftar kazanmaktadır. Dünyanın dört bir yanını giderek daha sıkı bağlarla birbirine bağlayan, ilişkileri düzenleyen ilke ve kuralları belirliyor. İnsana dünyevi, seküler kurtuluş vadeden piyasa ekonomisi, öncü kolları bilim ve tüketimcilik ile birlikte geleneksel dinlerin boşluğunu dolduran en iyi alternatiftir! Son zamanlarda alevlenen ateizm ve deizm tartış-

malarını bu çerçevede okumanızı öneririm.

Fransız siyasetçi ve yazar Paul Lafarge (ö.1911) daha 1800’lü yılların sonunda bir sermaye dininin varlığından söz eder. Marksist Lafarge, ‘Sermaye Dini’ adıyla kaleme aldığı kitapta bu dinin manifestosunu ilan eder. Size Sermaye Dini’nin kanunlarından birkaç satır aktarayım: “Ben sermayeyim yani dünyanın kralı. Bana yolda yalan, ihtiras, cimrilik, hile ve cinayet eşlik eder. Aileyi parçalar, kente savaş getiririm. Geçtiğim her yere nefret, umutsuzluk, sefalet ve türlü türlü hastalık saçırım (...) İnsanları yöneten ve akıllarını karıştıran Tanrı’yım ben (...) Ticaret ve sanayinin altın ağıyla toplumları birbirine ben bağlarım (...) İnsan ruhunu ne bilim ne erdem ve ne de emek doyurabilir, bunu bir tek ben yapabilirim...” (s. 64 vd.) Usta bir hicivci de olan Lafarge’nin amacı sıkı bir kapitalizm eleştirisi ortaya koymaktır.

Roger Garaudy de hâkim bir din hüviyetine bürünen Pazar/Sermaye tektanrıcılığından bahseder. “Pazar ne zaman toplumsal, kişisel ve ulusal çıkarların tek düzenleyicisi, iktidarın ve hiyerarşilerin tek kaynağı hâline gelirse işte o zaman bir dine dönüşür.” der ve devam eder Garaudy: “Sonrasında düşünce, sanat veya vicdani değerler de dâhil, bütün insani değerler ticari değerler hâline gelir.” (Çöküşün Öncüsü ABD, İst., 2018, s. 28.) Ekonominin icaplarına boyun eğildiğinde, yüceltilmesi gereken insani proje nihayet bulur; işte bu durum, insani boyutundan koparılan ve kötürüm hâle sokulan insanın sonudur. (s. 29.)

İsviçreli siyaset bilimci Patrick Haenni, 'Piyasa İslamı' (Ank. 2014) isimli eserinde, Amerikan işletme kültüründen beslenen İslam anlayışının bütün bir Müslüman coğrafyada giderek zemin bulmaya başladığını söyler. Ona göre bu anlayış, bireyciliği pohpohlarken dinin yasaklarını serbest piyasa şartları ve kitle tüketim kültürü doğrultusunda yeniden yorumlayarak yumuşatmakta, geleneksel dinî ve siyasi yapıları gevşeterek bir manada sosyal devletin altını da oymaktadır.

Yahudi yazar Yuval Harari, yarınlar da ne olacağına dair birkaç sorunun cevabını aradığı 'Homo Deus' adlı eserinde gelecekte tekno-dinlerin borusunun öteceğini iddia eder. Harari'ye göre, serbest piyasa kapitalizminin motor güçleri olan büyük bilişim şirketleri 'silikon vadisi' adı verilen merkezlere toplanmış vaziyetler ve kas gücüne olan ihtiyacı asgari düzeye indirmek için harıl harıl çalışıyorlar. İnsanın 'güç' arayışının doruk noktasını sembolize eden silikon vadilerine bakarak Harari, "Biz modern insanlar güç karşılığında anlamdan vazgeçtik." der. (s. 213.) Ona göre, ölümsüzlük ve mutluluk peşinde koşarak Tanrı'nın yerine geçmeyi hedefleyen insanlık, dört elle sarıldığı hümanizmle kendi sonunu da hazırlamış olacak.

Harari'nin söyledikleri de yabana atılır cinsten değil.

Şu bir gerçek ki, bu merkezlerde teknolojinin sınırları zorlanıyor. XXI. asra yapay zekâ çağı, robot çağı, enformasyon savaşı çağı, uzay çağı, elektronik çağ, dijital çağ, siber çağ, siber-uzay çağı, iletişim ve bilişim çağı şeklinde muhtelif adları koyanlar da bu sınırları zorlayanlar. Çalışan, ter döken, bilgiyi sürekli devşiren, küresel gündemi ve tari-

hin gidişatını belirlemeyi fazlasıyla hak ediyor.

İslam dünyası olarak, mevcut manzaramız itibarıyla şikâyet hakkımız yok!

Bir de 'Sanal Din' gerçekliği var. Dünyanın her yerinden sayısız dinî, mezhebî gelenek, anlayış ve düşünce, binlerce dinî grup ve organizasyon internet ortamından kendini ifade ediyor. Sanal dinler için internet sadece bir iletişim ve bilgilendirme aracı değil, aynı zamanda web sitesi, blog, forum, sosyal medya ve benzeri alanlar üzerinden etkili bir propaganda aracı. Bu sayede, farklı mekân ve coğrafyalarda olsalar da aynı fikir ve inanç etrafında birleşen insanlardan müteşekkil sanal cemaatler türedi.

İnternet sanal din ve sanal cemaat kaynıyor!

Bir zaman diliminden ve fiziksel ortamdan bağımsız bu internet ikliminde sanal cemaatler eliyle yayılan envai çeşit dinî bilgi var ve bunların doğruluğunu test eden, süzgeçten geçiren bir mekanizma yok. DEAŞ gibi sözde Selefi terör örgütleri için de bu ortam etkili bir propaganda aracı konumunda. Her biri faaliyetlerini arayışın en yoğun olduğu bir kitleye hedeflemiş durumda: gençler!

Buraya kadar söylediklerimizi insanlığın anlam ve hakikat arayışının tezahürleri olarak da görebiliriz.

Dünyadaki dinlerin ve ideolojilerin mevcut durumları nedir? XXI. asrın teknolojik buluş ve gelişmelerinin din ve ideoloji üzerindeki muhtemel tesirleri neler olacaktır? Hristiyanlık ve İslam gibi geleneksel dinlerle, liberalizm ve sosyalizm gibi ideolojiler XXI. yüzyılın teknolojik

ve ekonomik devrimleri karşısında ayakta kalmayı başarabilecekler mi? Mesela, genetik mühendisliğin ve yapay zekânın dünyasında İslam'ın yeri ne olacak? Sorular can alıcı, bilhassa İslam'ın geleceğine dair olanlar.

Manadan arıtılmış bir evren, bir hayat ve ilişkiler ağında gidişat nereye dersiniz?

Nurettin Topçu, 'Türkiye'nin Maarif Davası' adlı eserinde, "Davamız hakikatin kurtarılması, hayatımıza hâkim kılınmasıdır (...) Hakikat tekniğe feda edilmemelidir zira insanlığın değerleriyle yükelebilmesi ancak bu şekilde mümkündür." diyordu. (İst., 2016, s. 154.) İnsan eşya için feda edildiğinde ortada insan davasının kalmayacağı uyarısını yapan Topçu'ya göre, eşya insanla izah edilecekken, insan eşya ile izah edildi ve böylece insan, kendi kurtuluşunu sağlayacak olan eşyanın esiri oldu, ruh ve fikirlerden soyutlanarak robotlaştı. (Kültür ve Medeniyet, İst., 2017, s. 23 vd.)

İnsan, kendi ayağına sıkılmış oldu. İnsanın rönesansı maddeye hükmetmekle başlamıştı, şimdi ise insanı esir alan maddenin rönesansı başladı. Maddenin uçsuz bucaksız labirentlerinde yitmek demek olan bu süreç, aynı zamanda modern insanın hayatındaki aşkın boyutu yitirme sürecinin de başlaması anlamına gelir.

Maddenin esaretinden kurtulma azmi ve çabası insanın geleceğini belirlemede önemli rol oynayacağına göre, Müslümanlar da bundan asla müstağni değiller.

Aksi takdirde, yeni nesil dinlerin eriten, dönüştüren ve yok eden ikliminde onlar da erimeye ve yok olmaya mahkûmlar! ■

İSLAMİ TÜRK EDEBİYATINI DOKUYAN ZARİF HANİMELİ: NECLÂ PEKOLCAY

F. Hilâi FERŞATOĞLU | İstanbul Kadıköy Vaizi

Fatih'te bir konak

Eğitimli ve muhafazakâr bir ailenin kızı olarak Osmanlı kültürü ve terbiyesiyle yetiştirilen Neclâ Pekolcay, 1925 yılında Fatih'te doğar. Osmanlı devletin son döneminde popüler olan alafranga Pera'nın aksine cami merkezli mahalleleri, ahşap evleri, çeşmeleri, abidevi eserleri ve insanların yaşayışları ile muhafazakâr Doğu'yu temsil eden bir merkezdir burası.

Annesi Hacı Seyyidzadelerden Emine Saibe Hanım, babası Ali Rıza Bey'dir. Her iki taraftan aile büyükleri 93 Harbi sırasında -anne tarafı Bulgaristan'dan, baba tarafı Kafkasya'dan- göç ederek İstanbul'a gelmişler, anne ve babası İstanbul'da doğmuş. Eyüp'te bir attar olan Rüstem Bey ile Zehra Hanım'ın tek çocukları olan Ali Rıza Bey Askeri Tıbbiye'de okumuş; saray vekilharçlarından Hacı Emin Efendi ile Ayşe Enise Hanım'ın kızı Emine Saibe Hanım ile evlenmiştir.

İki çocuklu ailenin ikinci kızı olarak dünyaya gelen Neclâ, Fatih'te bir konak yavrusunda, dönemin geleneksel yaşayış tarzına uygun olarak anneanne ve babaannesiyile büyür. Yüksek oymalı tavanları olan, cumbalı, hamamlı, sarnıçlı, dört katlı bu ahşap ev, eski zaman evlerinin tüm hususiyetlerini taşımaktadır.

Annesi evde çalışanlara karşı şefkatli fakat disiplinli; evdeki büyüklere olan saygısıyla örnek bir hanı-

mefendidir. Hacı Cemal Öğüt'ün cami vaazlarını sürekli takip eder, Kur'an-ı Kerim'in yanı sıra her gün Delâil-i Hayrât'ı da "dersim" der, okumuş. Hem Dâhiliye hem KBB mütehassısı olan, haftada bir gün muayenehanesinde ücretsiz hasta bakan babası, millî ve dinî hisleri kuvvetli, fakir fukarayı gözetten, evlatlarının eğitim ve terbiyesiyle yakından ilgilenen bir aile reisidir.

Dindar bir çevrede büyüyen Neclâ Hanım, yetişme çağında mekteplerde din dersi olmadığından ilk dinî eğitimini ailesinden aldı. Namaz surelerini büyükannelelerinden öğrendiğini söyler ve ilave ederdi: "Kur'an-ı Kerim okumayı ablam küçükken tabiatıyla öğrendiği hâl-

de, ben zamanın şartları gereği öğrenememiştim."

Taş Mektep'ten Edebiyat Fakültesine

İlk eğitimini Fatih'teki meşhur Taş Mektep'te aldıktan sonra Sultannahmet'te bulunan İstanbul Kız Lisesinin Fransızca şubesine kaydolur Neclâ Pekolcay. Çalışkan bir öğrencidir. Yazdığı kompozisyonlara babasının onayı ve takdiri onu hayatı boyunca yazmaya sevk eden bir saik olmuştur. Ortaokuldan sonra Güzel Sanatlar Akademisine gidip ressam olmak ister ancak çıplak modeller karşısında çalışmasını istemediği için babası izin vermez, o da makul bulur.

1942 senesinde olgunluk imtihanını başarıyla vererek İstanbul Kız Lisesinden mezun olur. Lisede Şükufe Nihal Hanım, Süleyman Şevket Bey gibi edebiyatçılardan ders alan, şiir okumayı seven ve aruzla okuduğu şiirlerle takdir toplayan Neclâ Pekolcay, hocası Süleyman Şevket Bey'in de teşvikiyle Edebiyat Fakültesine kaydolur. Reşit Rahmeti Arat, Ali Nihat Tarlan, Ahmet Hamdi Tanpınar, Mehmet Kaplan, Zeki Velidi Togan, Sabri Esat Siyavuşgil, İsmail Hikmet Ertaylan, Fahir İz, Mecdut Mansuroğlu, Abdülvahap Tarzî gibi kıymetli hocaların tedrisinden geçer.

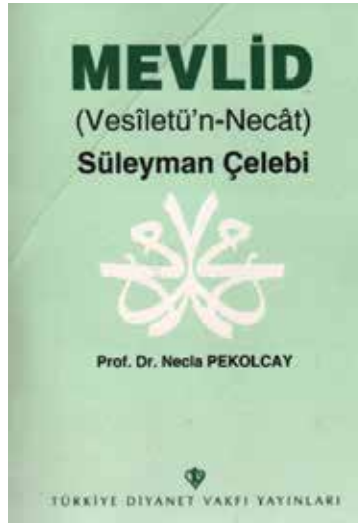
Neclâ Pekolcay, fakültede Hâfız Divânı'nı okuyup tahlil edecek derecede Farsça öğrendiği gibi hat dersi de almıştır. Okul ortamının kendiliğinden sağladığı imkânlar

ile İslam kültürüne dair okumalar ve çalışmalar yapabilecek serbestiyete sahip olmasını Allah'ın bir lütfu olarak zikrederdi.

İlk Türk kadın filolog

Reşit Rahmeti Arat, kıymetli talebesine bitirme tezini kendisinden almasını ve asistanı olarak akademik çalışmalara devam etmesini teklif eder ve öyle de olur. Yine hocasının desteğiyle Fakülteyi bitirdikten sonra MEB'in neşretmekte olduğu İslam Ansiklopedisi'nde çalışmaya başlar. Fiş ve tashih memuru olarak girdiği bu kurumda redaktör, tercüman ve muharrir olarak uzun yıllar vazife görür. Burada edindiği tecrübe ile seneler sonra TDV İslam Ansiklopedisi'nin de kuruluşunda yer alacak, madde yazarlığı yapacaktır.

Ansiklopedi'deki mesaisiyle eş zamanlı olarak doktora çalışmasına başlar Neclâ Pekolcay. Doktora tezi için "mevlitler" konusuna yönelmesi de ilgi çekici bir saik ile olmuştur. Dinî bir metni çalıştığı mezuniyet tezini yeni bitirdiği sırada Peygamber Efendimiz'i siyah sakalı ve bembeyaz yüzü ile rüyasında görür. Bu kutlu düşün üzerinde kalan tesirini yıllar sonra "Siyah ve beyaz tezadını ilk defa bu kadar güzel müşahade etmiştim." diyerek ifade edecektir. Doktora tezi için yine dinî muhtevalı bir çalışma yapmayı düşünürken Reşit Rahmeti Hoca, Türkçe mevlit metinleri üzerinde çalışmayı teklif edince hayret içinde kalır; gördüğü rüyadan sonra bu teklif sanki ikinci bir işarettir. Besmeleyi çeker. Beş senelik mesai sonunda 1950 senesinde hitama erdirdiği teziyle, İ.Ü. Türkoloji Bölümünden "ilk Türk kadın filolog doktor" olarak mezun olur.

Sainte Pulcherie'den İlahiyat Fakültesine meslek hayatı

Neclâ Pekolcay, Ansiklopedi'de çalıştığı yıllarda Fatih Cumhuriyet Kız Lisesi, Sahakyan Nunyan Ermeni Ortaokulu ve Saint Benoit Erkek Lisesinde vekâleten; Sainte Pulcherie Fransız Kız Ortaokulunda ise asaleten ve daha uzun süreli olarak hocalık yapar.

Görev yaptığı yabancı mekteplerde Türk maarifini en güzel şekilde temsil eder. Bir papaz okulu olan Saint Pulcherie'nin yönetimi "Dinsiz adamdan her türlü şey beklenir. Başka din mensubu olsun, zararı yok, kendi dininin gereklerini yerine getirsin." anlayışındadır. Okul yönetimine, lisan öğrenmeleri için oraya gönderilen Müslüman-Türk çocuklarının din derslerine girmek üzere İslam Enstitüsünden mezun talebelerinden Selçuk Eraydın ve İsmail Kara gibi kıymetli isimleri tavsiye etmesi bu sebeptir. Onların bu okulda uzun yıllar devam eden hocalıkları oradaki çocuklar için büyük bir kazanım olmuştur.

Neclâ Pekolcay'ın 1964 senesinde Ansiklopedi'den ayrıldıktan

sonra emekliliğine kadar sürecek devamlı ve verimli hocalığı İstanbul Yüksek İslam Enstitüsündedir. YÖK'ün teşekkülünden sonra (1982) Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi olarak ismi değişen Enstitü'de uzun yıllar İslami Türk Edebiyatı, hitabet ve irşat hocalığı yapar. Enstitü'nün o yıllarda hem klasik eğitimden geçmiş kıdemli hocalardan hem fakülteden gelenlerden oluşan sağlam bir kadrosu vardır. Ahmed Davudoğlu, Ömer Çam, Mahir İz, Nihat Sami Banarlı, Kemal Edip Kürkçüoğlu, Abdülkadir Karahan, Halil Can bu kıymetli hocalar arasındadır. Neclâ Pekolcay, İslam Enstitüsünün ortamına -tek kadın hoca olmasına rağmen- çabuk alışır. Seneler sonra bu kurumun kendisine katkısını ve memnuniyetini "Burada hoca olmam benim şansımdır." diyerek izhar edecektir.

Neclâ Hoca, metot öğreten ve her yönüyle örneklik eden bir hoca olmayı şiar edinmiştir. Öğrencilerine hem mesafeli hem yakındır. Yıllar sonra "Hocam falanca vakitte hastalığım/sıkıntım sırasında benimle şöyle şöyle meşgul olmuştunuz." diyerek fakülte'deki odasının kapısını çalan nice talebeleri olmuştur.

Zaman içinde böğür boşluğunda tespit edilen bir kitle sebebiyle ameliyat olması gerekir. Doktorunun yıllardır devam eden bel fıtığının yorgun kalbini zorladığı ve ihtiyatlı olmasını hatta evlilik düşünmemesini söylemesi üzerine bu tavsiyeye uymaya karar verir.

Rahatsızlık sonrası kendi ifadesiyle Allah'a dayanıp sa'ye sarılır, kendini tümüyle işine ve öğrencilerine verir. Nitekim öğrencilerinden birinin bir cenaze sırasında anayasaya aykırı sözler ettiği gerekçeyle tutuklanması sonrasında bazı

gazetelerde İslam Enstitüsünün suçlanması, imam hatiplerden gelen enstitü öğrencilerinin müspet ilimlerden habersiz olmakla ve cahillikle itham edilmesi üzerine, İmam Hatip okullarında okutulan derslerin dökümünü yaptığı bir makale hazırlar. Makale İslam Medeniyeti mecmuasında yayımlanır ve daha sonra ayrı basım ile bütün milletvekillerine gönderilir. Pekolcay, fikrî yazılarında mensubu olduğu camianın uğradığı haksızlıklara karşı daima usulünce müdafaa yolunu tercih etmesiyle dikkat çeken bir kimliğe sahiptir.

1989'da doçent olan Neclâ Hoca, profesör olabilmesi için gereken beş yıllık süre dolmadan ana bilim dalı başkanırken, yaş haddinden emekli olur. (1992) İki günü müsaavi olan ziyandadır anlayışıyla çalışmaya, eser üretmeye devam eder. Kısa zaman sonra İlahiyat Fakültesinde sözleşmeli öğretim görevlisi olarak yeniden lisans, yüksek lisans ve doktora derslerine girmeye başlar.

İstifa etmesine götüren süreç

Neclâ Hoca 28 Şubat sürecinde fakülte tarihinde bir yara olan "başörtü krizi" meselesinde, ilahiyat eğitimi alan kızların başörtüsüne karışılmaması gerekliliğine inanmış, "Biz Kenan Evren zamanında bile ilahiyat eğitimi alan kız talebe için izin çıkarttık." demiştir. Ona göre başörtüsü yasağının eski talebeye uygulanması da çok büyük yanlış ve haksızlıktı. Onlara müsamaha gösterilmeliydi çünkü kazanılmış eğitim haklarını kaybetmelerine sebep oluyordu. Yeni kayıt yaptıracaklar durumu değerlendirir ona göre bir karar verebilirlerdi.

İslami Türk Edebiyatı sahasındaki yeri ve eserleri

Neclâ Pekolcay'ın İslami Edebiyat sahasına ilk yönelişi Edebiyat Fakültesinde öğrenciyken Mehmet Kaplan'ın kendisine verdiği bir ödev sayesinde olur. Ziya Paşa'nın Terakib-i Bend ve Terc-i Bend eserlerini incelerken bu alana alaka duymuştur. Mezuniyet tezinde Nuruosmaniye Kütüphanesine kayıtlı bir Tezkiretü'l-Evliya'nın Ebu Hanife ve İmam Şafii bölümlerini dil yönünden tetkik etmiştir.

Mezuniyet tezinde olduğu gibi doktora tezinde de kendisini yönlendiren Reşit Rahmeti Hoca'nın teklifiyle alanın içine iyiden iyiye giren Hoca, bir yıllık bir kütüphane tarama çalışmasıyla Türkçe Mevlit Metinleri konulu doktora tezinde Süleyman Çelebi mevlidinin çeşitli nüshalarını karşılaştırarak tam metnini ortaya çıkarır. (1950) Mevlit yıllar sonra kitaplaşacaktır. (1980)

Neclâ Pekolcay tez çalışmaları sırasında Türklerin İslam'ı kabulünden sonra, bu tesirle oluşan edebiyatın genel edebiyat içinde ihmal edildiğini fark etmiştir. 1964 senesinde İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünde İslami Türk Edebiyatı hocası olarak göreve başladıktan sonra İslamiyet'in tesiri ile oluşan edebî mahsulleri ve müelliflerini tarihî seyir içinde ele aldığı derli toplu bir çalışma yapmayı vazife addeder. 1967'de ilk kitabı İslami Türk Edebiyatı'nı neşreder. İslami Türk Edebiyatı alanında bir ilk olan bu eser 1981 yılında Türkiye Millî Kültür Vakfı tarafından Jüri Özel Ödülü'ne layık görülür ve Hoca bu alanın ilk müessislerinden kabul edilir.

Yıllar içinde İslami Türk Edebiyatında Şekil ve Nevilere Giriş (1981), İslami Türk Edebiyatı Metinlerini Tetkik Metotları (1986), İslami Türk Edebiyatı Tetkik Metotlarının Genel Esasları ve Mazmun Anahatları (1999) isimleriyle yayımladığı ders kitapları, sahasında kaynak kitaplar olarak değer görür. Hocamız, ders kitaplarının telif ve satış gelirlerini ilk günden itibaren talebelere burs olarak vermek üzere Fakülte vakfına hibe etmiştir.

Diğer bazı eserlerinin yanı sıra, muhtelif dergilerde üç yüzün üzerinde ilmî makalesi ve tebliğ metni yayımlanan Neclâ Pekolcay, 1976-1982 yılları arasında çeşitli gazetelerde sosyal meseleleri muhtevî seri yazılar da yazmıştır.

2008 Mayıs'ında evinde düşmesi sonrasında yaklaşık iki ay süren zorlu hastane günleri başladı. Zayıf bünyesine hayat veren kalbi daha fazla mukavemet edemeyerek son vuruşunu yaptığında İstanbul camilerinde Regaip gecesinin kandilleri yanıyordu. O gece okunan mevlitler, üzerinde en kapsamlı dil çalışmasını yapan Neclâ Pekolcay Hoca Hanım'ın talebelerine bir başka tesir ediyordu.

İslami ihtisas eğitimi veren kıymetli bir kurumun ilk hoca kadrosu içinde yer alıp orada kırk sene emek veren bu İstanbul hanımefendisi, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Camii'nde Bekir Topaloğlu Hoca tarafından kılınan cenaze namazının ardından Eyüp'teki aile mezarlığına sırlandı. Hassas kalbi, kırılğan kemik dokusuyla örgülenmiş narin fiziki yapısının aksine; güçlü ruhu, sağlam karakteri, nezahet ve zarafetiyle hatırası akıllarda yer tutmaya devam ediyor. ■

Onlarla beraber olmak aslında öncelikle kendi hayatınızı sorgulamanıza sebep oluyor. İhtiyaç olarak dayatılan bir kısım şeylerin aslında keyfi olduğunu anlıyorsunuz. İhtiyaçlarınızın sınırlı ama isteklerinizin sınırsız olduğunu görüyorsunuz. Bu farkındalığın muhasebe açısından çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Kara Kıtanın Kara Talihine Uzanan İyiliksever Bir El

SEVDE SEVAN USAK

Söyleşi: Sema BAYAR

Sizi sosyal sorumluluk projelerine yönlendiren ilk etkiyi anımsıyormusunuz? Afrika'da yürüttüğünüz faaliyetlerin nasıl başladığını sizden dinleyelim?

6 yıl kadar önce İHH'dan gelen bir taleple ilk kez gönüllü fotoğrafçı olarak Açeh Yetimhanesine gittim. Aslında bu gönüllülük süreci o şekilde başladı. Yine farklı bölgelere, farklı yardımları fotoğraflamak için İHH ile ve daha sonraları diğer sivil toplum kuruluşları ile yolculuk yaptım: Diyanet Vakfı, Yeryüzü Doktorları, İBS, Tanzania Rehe-ma Vakfı gibi... İlginç olansa aynı süreçte gezi yazısı yazmak üzere Tanzania'ya safariye gittiğimde eşimle tanışmam oldu. Gönüllü hareketlerine fotoğrafçı olarak katıldığım dönemde eşim ile tanıştım ve büyük Afrika maceramız başladı.

Böylelikle de şu an bölgede yaptığımız faaliyetlerin tohumlarını atmış olduk. Son altı yıldır Afrika kıtasına gidip geliyorum. Ağırlıklı olarak kuzey ve doğu Afrika... Dört yıl kadar önce de Tanzania'da evlendim. Eşim Tanzanyalı bir Maasai, o zamandan beri Maasai Mara bölgesinin (Maasailand) içerisinde yer alan bir Maasai köyünde kalıyorum. Köyün adı Elerai. Daha doğrusu birkaç ay köyde kalıyorum, sonra birkaç ay Türkiye'de. Sürekli olarak gidip geliyorum.

Afrika'da olmak, dünyanın taşrasında insanlara ve insanların yok-sunluklarına temas etmek sizin yaşamınızı ve düşünce dünyanızı nasıl bir forma sokuyor?

Onlarla beraber olmak aslında öncelikle kendi hayatınızı sorgulamanıza sebep oluyor. İhtiyaç olarak dayatılan bir kısım şeylerin aslında

keyfi olduğunu anlıyorsunuz. İhtiyaçlarınızın sınırlı ama isteklerinizin sınırsız olduğunu görüyorsunuz. Bu farkındalığın muhasebe açısından çok önemli olduğunu düşünüyorum. Ayrıca tevekkül ve şükür ile ilgili de kendi koşullarımızı ve durumumuzu sorguluyor bu tür buluşmalar. Neredeyse günde bir öğün yiyecek yemeği olan insanların şükredip her şeye sahip olanların sürekli şikâyet etme çeliş-kisini de ancak o bölgelere gidince fark ediyorsunuz. Dolayısıyla bu buluşmaların karşılıklı hayır getirdiğine inanıyorum ben. Siz, bölge halkının temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olurken onlar da sizin ruhsal ihtiyaçlarınızla yüzleşmenize katkıda bulunuyorlar aslında... Ben yardım faaliyetlerine gidenlerin bir de bu açıdan olayı değerlendirmeleri gerektiği kanaatindeyim. Kısaca iyilik önce yapana iyi geliyor.

Afrika'da ne tür etkinlikler yapıyorsunuz? Yaşadığınız bölgenin şartlarından ve şu anki durumundan bize bahseder misiniz?

Yaşadığım Maasai bölgesinde elektrik de su da yoktu. Bölgede kuyu bulunmuyordu. Yemek ve içmek için gereken suyu, yağın yağmuru biriktirerek karşılıyorduk. Bölge halkı da çukurlarda biriken çamurlu suyu birçok şey için kullanıyordu. İki yıl önce bölgede çok ciddi bir kuraklık oldu, tüm büyükbaş hayvanlar susuzluk ve yiyecek bulamadıkları için ölmeye başladı. Bölgede göç etmeye başlayan aileler de oldu. Yağmur sezonunda yeterince yağış olmadı. Neredeyse iki yıl boyunca bölgeye bir damla yağmur düşmedi. Bölge halkı Maasailer, hayvancılık yaptıkları için bundan çok etkilendiler; zaten hayvanlarının neredeyse tamamını bu kuraklıkta kaybettiler. Ben de bu dönemde Türkiye'deki STK'larla görüşüp bölgeye su kuyuları yapılabilmesi için harekete geçtim. Bölge, şehirlerle uzak ve kırsalda kaldığı için kuyu açmak çok zor oldu. Ancak uzun uğraş ve gayretler sonucu dört adet su kuyusu açılmasına yardımcı oldum. Türkiye, birçok Afrika ülkesinde su kuyusu açıyor ancak şehir merkezleri civarında oluyor bunlar, merkeze bu kadar uzak bir köyde ilk kez kuyu açılıyordu.

Suyla birlikte hayvan ölümlerini azaltmaya yönelik hayvan tarımcılığı için de bir adım atıp Türkiye'den denemek üzere sorgum, fiğ ve arpa tohumları getirdim. Tohumların bölgeye uyumlu olup olmadığını anlamak ve yoğun üretime geçip hayvancılığa katkı sağlamak için ekime başladık. Özellikle arpa ve sorgumdan ciddi verim aldık, bölgeyle gayet uyumlu oldu tohumlar. Denemek için getirdiğim tohumları

bireysel olarak kendim götürdüm. Eşimle beraber ekip denedik. Bunlarla birlikte bölgedeki açlığa bir çözüm olması açısından yine sebze tohumları getirdim. Ve bunları da eşimle birlikte kuyulardan birinin yakın olduğu araziye ektik. Burada da çok verimli sonuçlar aldık...

Sadece gönüller arası değil kültürler arası da bir köprü döşemektesiniz. Türk kültüründen kara kıtaya taşıdıklarınız, minik yürekleri yoğurtla buluşturma hikâyeniz... Oradan edindiğiniz tecrübe ve bilgiyi sosyal medyanın da aracılığıyla Türkiye'ye taşımanız... Bu bağları güçlendiren zenginliklerden bahseder misiniz?

Aslında ben, bulunduğum bölgede Tanzania'da, insanların hayatlarını sosyal medyada paylaşırken hayata bakışlarını da paylaşmış oluyorum. Bizim bu bakışı görmeye ihtiyacımız var. Afrika'da sosyal adaletsizlik sebebiyle nice iyi ve güzel şeyin halkın ellerinden alındığını gördüğümüz gibi hâlâ sahip oldukları güzellikleri görmeye de ihtiyacımız var. Ben bu kıtada sadece birkaç hafta kalan biri değilim. Onlarla birlikte aynı köyde, aynı hayatı ya-

şıyorum. Yılın büyük bir kısmını kara kıtada geçiriyorum. Dolayısıyla oradaki insanların, komşularımın hayatına sürdürülebilir güzellikler ve katkılar sağlarken, sağlamaya çalışırken onların sahip oldukları güzellikleri de ülkeme aktarıyorum. Bu sebeple sosyal medya aracılığıyla sürekli olumlu mesajlar ulaşıyor bana.

Kültürel köprü dediğinizde de şunu söyleyebilirim: Elleriinde olan ama farklı yollarla değerlendirebcekleri şeyler için yenilikler sunuyorum köydekilere. Mesela bizim oralarda yani Afrika'daki köyümüzde hayvancılık yapılıyor. Süt tüketimi yaygın ancak kimse yoğurt ya da peynir yapmayı bilmiyor. Beraberce yoğurt yapıp çocukların sofralarına (ki birkaç parça şey var zaten yiyebildikleri) yeni bir şey koymuş oluyoruz. Mesela bölgede fasulye yetişiyor ancak herkes kuru olarak tüketiyor, yeşil hâlini de toplayıp yemek yapıyoruz ki yeni bir seçenekle tanışsınlar. Ya da bal kabağından tatlı yapıp çocuklara yediyorum böylece değerli bir sebze daha giriyor hayatlarına... Eldeki imkânları alabildiğince zenginleş-

tirmeye çalışıyorum. Zaten topraklar da çok bereketli, bir süre sonra da kendileri yetiştirip kendileri pishirmeye başlarlar inşaallah.

Bütün bu faaliyetleriniz boyunca unutmadığınız pek çok anı da olmuştur muhakkak, birini bizimle paylaşmanızı istesek...

Aslında sürekli tekrarlanan ve her seferinde beni gülümseten şey, beni ilk defa gören dolayısıyla ilk kez beyaz birini gören çocukların ağlayarak annelerinin kucasına koşması... Bulduğum yer turistik olmadığı için beyaz insana hemen hemen hiç rastlamamış oluyorlar. Çoğu televizyon yahut başka iletişim araçlarından dahi beyaz bir insanı görmüş olmuyor. Çünkü köyde bu tür imkânlarla sahip değiller. Çocuklar hayatlarında ilk defa anne babalarına ya da çevrede gördükleri herhangi birine hiç de benzemeyen bir insanla karşılaşıyorlar. Hayretleri yüzlerinden okunuyor. Daha küçük olanları ise başta dediğim gibi ağlayarak tepki veriyorlar. Evet, kulağa tuhaf geliyor ama benden korkuyorlar. Ben ilk geldiğimde köydeki bebeklerin ağlamaları günlerce sürmüştü. Şimdi o çocuklar büyüdü ve bana alıştılar ancak yardım faaliyetleri için ne zaman yeni bir yere gitsek aynı manzara ile karşılaşıyoruz. Tanımadıklarından ve ilk kez farklı bir insan gördüklerinden çok kor-

kuyor çocuklar... Bir süre sonra arkadaş oluyoruz tabii.

İnsanların hayatlarını hayırla bezemeleri için nedir olmazsa olan? Para mı, mevki mi yahut illa bir kuruluşa eklenmek mi? Bireysel çabaları kolektif faaliyetlerin yanında nereye koyuyorsunuz? Bu bağlamda “Ben ne yapabilirim?” diyen insanlara önerileriniz nelerdir? Ayrıca ileriye dönük faaliyetlerinizi de dinlemek isteriz.

Ben bireysel çabanın çok önemli olduğunu düşünen biriyim ki yaptıklarım da bunun örneği zaten. Ne kadar küçük de olsa elindeki ile başlamak en önemlisi. Bir süre sonra azlar çok oluyor... Önünüzde yeni kapılar açılıyor. En yakından başlayıp, neye ihtiyaç var diye sorup adım atmak gerekiyor. Kapılar da açılıyor zaten siz adım attığınızda... Bu bireysel çabalar daha sonra kurumsal çalışmalarla birleşebiliyor ya da ona dönüşebiliyor. Ancak “Ben tek başıma ne yapabilirim ki!” demek lazım, birçok şey yapılıyor, örnekleri çokça benim etrafımda...

Örnek vermem gerekirse Afrika’daki tarım faaliyetimiz başta sadece benim ve eşimin bireysel çabalarından oluşan bir faaliyetti. Ben on, on beş sebze meyve tohumunu Türkiye’den getirdim. Eşim de oradaki 3-4 dönümlük araziye temizledi, ekilebilir hâle getirdi.

Domates, biber, salatalık, acur, ayşekadın fasulye, bezelye, patlıcan, kabak, balkabağı, patates, kavun ve karpuz tohumları ektik. Kimilerini fideleyip kimilerini direk tohumdan tarlaya... Toprak çok bereketli olduğu için Afrika’da, sulanıp bakılınca hepsinden ürün aldık. Ramazan ayı boyunca tüm bölge halkına iftarlık olarak dağıttık mahsulleri... Halkın çoğu kimi sebzeleri ilk kez gördü. Bu bireysel bir çabanın ürünüydü ama etkisi muazzam oldu. Şimdi ise okullara meyve fidanları dağıtıyoruz. Hedefimiz bölgeye bir milyon meyve ağacı dikmek. Yavaş yavaş tüm Maasai bölgesini ağaçlandırmayı planlıyoruz.

İleriye dönük projelerimin başında bölgede geniş tarım arazileri oluşturup bölge halkının tamamının tarımla uğraşmasını sağlamak var. Hem ihtiyaçlarını karşılayabilirler hem de bu yolla bir geçim kaynağına kavuşmuş olurlar. Köyde bir kooperatif kurabiliriz diye düşünüyorum. Fakat bunun için biraz zaman gerekiyor. Ayrıca çeşitli zanaat dallarında eğitim veren kursların bölgede açılmasını önemsiyorum. Bunların bir kısmı öğrencilerin eğitim kalitesini arttırmaya yönelik olacak, bir kısmı da bölgedeki okumayan gençlerin marangozluk, motosiklet tamiri, tavukçuluk, arıcılık gibi alanlarda yetişmelerinin ve kendilerine geçim imkânı sağlamalarının önünü açacak projeler. ■

1 969 İsviçre doğumlu. İlköğretim çağına kadar İsviçre’de yaşadı. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi mezunu. Uzun yıllar ulusal yayın yapan radyolarda radyoculuk yaptı. Sekiz yıldır çocuk yayıncılığı yapan bir ajansı var, devlet kurumları ile belediyelere sosyal sorumluluk projeleri hazırlıyor. Son beş yıldır gazete ve dergilere gezi yazıları yazıp fotoğraflar veriyor. Yine bu süreçte, STK, dernek ve vakıflara gönüllü fotoğrafçılık yapıp projelerini fotoğraflamak için onlarla da pek çok ülkeye gitti. Tanzanya’da tanıştığı eşi ile bundan dört yıl önce evlenerek Tanzanya’yı da memleketi yaptı. Tanzanya’da eşinin köyü olan Elerai’de bölge halkının hayatlarına dokunan projeler yapıyor. Gönüllü olarak yılın yarısını Türkiye’de, yarısını Tanzanya’da geçiriyor. Arada da dünyanın bir yerlerine gitmeye devam ediyor... Sevde Sevan Usak, Afrika’da yürüttüğü faaliyetlerle bu yıl dördüncüsü düzenlenen Türkiye Diyanet Vakfı İyilik Ödülleri kapsamında da “iyilik ödülü”ne layık görüldü.

GÖZYAŞININ VATANI: DOĞU TÜRKİSTAN

Nermin TAYLAN

Yıl 1914... Hac farızasını yerine getirmek isteyen Doğu Türkistanlı Müslümanlar Hicaz'a gitmeden önce âdet-i kadim üzere payitahta yani Halife'nin huzuruna gelirler. (Orta Asya Müslümanları ya hacca giderken ya da dönerken mutlaka İstanbul'a Halife'nin huzuruna çıkarlardı.) İstanbul'a geldikten az zaman sonra itilaf devletlerinin Çanakkale'ye çıkarma yaptıkları

haberi gelmiş ve Halife cihat fetvası yayımlamıştı.

Hacca gitmeden önce uğradıkları şehirde bu haberi alan Doğu Türkistanlılar içlerindeki din adamı âlimlerle istişarelerde bulunup "Hac yoluna devam etmenin mi, yoksa Halife'ye bağlı Müslümanlar olarak savaşa katılmanın mı farz olduğunu" sorguladılar. Kur'an-ı Kerim'in hükümlerine dayanarak âlimlerin verdiği fetva savaşa ka-

tılmak olunca Doğu Türkistan'dan gelen kafilenin tüm erkekleri Çanakkale Savaşı'na gitti ve hepsi orada şehit oldular.

Vatanın harim-i ismetini korumak için toprağa düşmüş Doğu Türkistanlı bu kardeşlerimiz şimdi binlerce Çanakkale şehidi ile beraber bu topraklarda yatmakta...

Orada, bir köy var uzakta. O köy bizim köyümüzdür...

Doğu Türkistan düşünce kalbe hep bu ezgi dolar dilime... Evet, orada bir Türk ili var uzakta, gide-meyiz, göremeyiz belki bilemeyiz lakin o il bizim kardeşlerimizin ilidir. Gönül köprüsü ile bağlı olduğumuz soydaşlarımızın memleketidir. Türk'ün ila-yı kelimetullahı gün görmemiş topraklara götürme ahdinin ilk kademidir. Acı kade-rinden asırlardır kurtulamayan, bir tarafından Çin diğer tarafından Rusya'nın baskısı altında dinine ve milliyetine sıkı sıkı sarılarak hayat mücadelesi veren Türk'ün hayat bulduğu, İslam'la yoğrulduğu, toprakların şimdilerdeki adıdır Doğu Türkistan...

Tarihi

Yüzölçümü olarak bir milyon 828.418 kilometrekare toprağa sahip olan Doğu Türkistan; Türklerin en eski yerleşim alanlarından biridir. İlk olarak MÖ 300 yıllarında Hunlar, Doğu Türkistan'ı kendilerine bağlayarak Türk birliği kurma çabalarına girmiştir. Coğrafya bu tarihten sonra sırasıyla Hun (MÖ 220-M.S. 386), Tabgaç (386-534) ve Göktürk (550-840) hâkimiyetinde kalmış ve nihayetinde Uygur Türkleri 840 yılında bölgeye yerleşmiştir.

840 yılında Kırgızlarla yapılan mücadele ve Kırgızların bölgeye hâkim olmaya çalışmasıyla birlikte Uygurlar kendilerini toparlayamamış, bir kısmı Kuzeye bir kısmı da bugün Doğu Türkistan diye adlandırılan bölgeye -Tufan ve Kaşgar- tarafına göç ederek burada Uygur Devleti'ni kurmuşlardır. Moğol istilasına kadar rahat bir hayat sürmüşlerdir. Sonrasında Yedisu taraflarına göçen Uygurlar, kendilerinden evvel buraya gelip yerleşik hayata geçmiş olan Yarkent, Hoten ve Kaşgar

isimli Uygur Türkleri ile kaynaşmıştır. Nihayetinde 880 yılında Karluklarla birleşen Uygurlar bu bölgede Karahanlı Devleti'ni kurmuşlardır.

Devletin kuruluşundan sonra ilk Karahanlı Hükümdarı olan Bilge Kül Kadir Han, başkenti Kaşgar'a nakleder. Bu sıralarda yeğeni Saltuk Buğra Han İslamiyet'le tanışmış ve Müslüman olmuştu. Bilge Han'ın ölümünden sonra devletin başına geçen Saltuk Buğra Han âdeta dünya tarihine mühür vururcasına "İs-

**Evet... Türk'ün
İslam'la yoğrulduğu
bu topraklar şimdi-
lerde Müslüman'a
yapılan büyük
zulme şahit olmak-
ta, İslam'ın, Türk'ün
gönlü ile resmî din
olarak ilan edilme-
sine şahadet eden
diyar, âlem-i İslam'a
sesini bir türlü du-
yuramamakta...**

lamiyet'i devletin resmî dini olarak ilan ediyordu." Bunun neticesinde Türk tarihinin en önemli olaylarından biri vuku buluyor; İslamiyet'le tanışan Türk boyları kitleler hâlinde Müslüman oluyorlardı. Örf ve ananelerine bağlı olan Türkler bu tarihten sonra İslam kültürü ile tanışacak ve Türk-İslam kültürünün sahibi ve geliştiricisi olacaklardı.

Sırasıyla 846-1218 yılları arasında Kara Hoca Uygur Hanlığı, 1218-1759 yılları arasında da Türk-Moğol İmparatorluğu hâkimiyeti al-

tında varlık mücadelesine devam etmiştir. Moğol işgalinden asırlar sonra, 1750 yılında Çin işgali ile karşı karşıya kalan Doğu Türkistan'ın makûs kaderi 1863 yılına kadar bu şekilde devam etmiştir. Bu süre zarfında 42 isyan hareketi başlatmış olan Doğu Türkistan Türkleri nihayet 1863 senesinde Mehmet Yakup Bey'in, merkezi Kaşgar olan devleti kurmasıyla yeniden bağımsız olmayı başarmışlardır. Evvela dönemin Osmanlı padişahı Sultan Abdülaziz'den yardım alan bu devlet en büyük yardımı ise yine bir Osmanlı padişahı Sultan II. Abdülhamid'den görmüştür.

Tüm desteklere rağmen 1863'te başlayan bu huzurlu ortam uzun sürmemiş, 1877 yılında kurucu devlet başkanı Yakup Bey'in ölümünün hemen ardından Çin büyük bir güçle Doğu Türkistan'a saldırmıştır. Çin'in işgaline uzun süre direnen Doğu Türkistan muvaffak olamamış, 18 Mayıs 1878'de tamamen işgal edilmiştir. 18 Kasım 1884 tarihinde ise Çin imparatorunun emriyle; Şin-Cang (Xin Jian "Yeni Toprak") adıyla 18 eyalete ayrılarak doğrudan İmparatorluğa bağlanmıştır.

Bu tarihten sonra yaklaşık bir buçuk asır çeşitli zulümlere maruz kalan Uygur Türkleri, 1931 senesinde Kumul kentinde bir bağımsızlık mücadelesi başlatmış ve Hoca Hacı Niyaz cumhurbaşkanlığında, 1933'te Kaşgar'da Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti'ni kurmayı başarmışlardır. İsyanın başlangıç aşamasında kendi millî çıkarları sebebiyle Uygurlara destek veren Rusya, isyan devam ederken "kendi içerisinde var olan Batı Türkistan'a örnek teşkil edebileceği gerekçesi ile Uygurlara olan desteğini keserek doğrudan Çin'e destek vermiş

ve kurulan devletin yıkılmasına büyük ölçüde yardımcı olmuştur.

Varlık mücadelelerine yılmadan devam eden Uygur Türkleri 1944 yılında Gulca'da Çinlilere karşı yine galip gelmeyi başarmıştır. Bu mücadelede yeniden Rusya tarafından desteklenen Uygurlar 1944'te Ali Han Töre'nin liderliğinde, Gulca'da bu kez Şarkî Türkistan Devleti'ni kurmuşlardır. Gulca, Tarbagatay ili ve şehirlerini içine alan bu cumhuriyet, bölgede kendilerine saldıran ve var olmalarını istemeyen Çin kuvvetlerini yenmeyi başarmıştır. Ancak bu dönemde Rusya bu hızlı gelişmelerden endişe etmeye başlayarak Çinliler ile Uygurları anlaşma yapmaya zorlamıştır. 1946 yılında iki hükûmet arasında 11 maddelik bir metin imzalanıp birleşik hükûmet kurulmuş ve böylece bu devlet de Rusya'nın olumsuz tutumu "esasında çıkar oyunları sayesinde" ortadan kalkmıştır.

Tüm bunlar yaşanırken de Mao, Çin'e hâkim oluyor; 1949 Eylül'ünde Doğu Türkistan'daki Çin birliklerinin komünist Çin hükûmetine

bağlılıklarını bildiriyor ve ne acıdır ki; Çin hiçbir askerî güç kullanmadan Doğu Türkistan'ı tamamen işgal ediyordu.

İşgalden sonra zulüm gören halktan Hindistan ve Pakistan'a göçen 2.000 Kazak'ın Türkiye'ye yaptığı sığınma talebi kabul edilmiş ve bunun sonrasında 1953 yılında yine Pakistan ve Keşmir'e sığınan 900 Doğu Türkistanlıya sığınma hakkı tanınmıştır.

1955 yılında Çin, Doğu Türkistan'ı eyalet statüsünden çıkararak Moğol, Kırgız, Kazak ve Hui alt idari birimleri ile birlikte Sinjang Uygur Özerk Bölgesi adı altında doğrudan merkezi hükûmete bağladı. 1958-1961 yılları arasında ise Mao'nun Büyük Atılım ekonomik planını hayata geçirerek tarımı kolektif hâle getirip endüstriyel üretime ağırlık verdiler. Plan yürürlükten kalktığında acı bilanço tüm çıplaklığıyla gözler önüne seriliyordu. 20 ila 30 milyon insan açlık ve kıtlık sebebiyle hayatını kaybetmişti.

1959-1962 yılları arasında yapılan

zulüm ve eziyetten bıkan binlerce Uygur, Kazak ve Kırgız, evlerini yurtlarını bırakmaya mecbur kalıyor ve kitleler hâlinde başta Kazakistan olmak üzere Sovyet cumhuriyetlerine iltica ediyordu. Mayıs 1966 ile Ekim 1976 yılları arasında Mao'nun Kültür Devrimi ile komünist rejime muhalif unsurlar siyasi, kültürel ve ekonomik bir tasfiye kampanyasıyla toplama kamplarına gönderiliyordu. Yine işkence, acı ve gözyaşı...

Mao Zedong 1976 yılında ölüyor ancak Doğu Türkistanlılara yapılan zulüm bir türlü dinmiyordu. Pekin'in Tiananmen Meydanı'ndaki protestolarda Çin ordusu tarafından 1.000'i aşkın insan öldürülüyor, 5 Nisan 1990 Barın Katliamı diye hafızalara kazınan olayda Kaşgar'ın güneyinde bulunan yaklaşık 20.000 nüfuslu Barın'da yaşanan bir ayaklanmada Çin ordusunun müdahalesiyle çok sayıda Uygur Türkü hayatını kaybediyordu.

Tarihler 5 Şubat 1997'yi gösterdiğinde dinî yaşantılarına ve kimlikle-

rine karşı artan baskı ve işkencelerden bıkan 15.000-20.000 civarında Uyghur ayaklanıyor ve çıkan çatışmalarda 100 Uyghur Türkü katlediliyor, yüzlercesi yaralanıyor ve 4.000 kadarı da gözaltına alınıyordu.

19 Şubat 1997 tarihinde binlerce Uyghur Türkünün katili Deng Xiaoping ölümünün ardından 2004 yılında Doğu Türkistan Millî Kurultayı ile Dünya Uyghur Gençlik Kurultayı tek bir organizasyon altında birleşerek Dünya Uyghur Kurultayı kuruldu.

Ancak Doğu Türkistan'da zulüm hiçbir zaman dinmedi. 5 Temmuz 2009 tarihinde bir oyuncak fabrikasında çıkan olaylarda Uyghur işçiler öldürülünce halk Urumçi'de sokaklara döküldü. Akabinde

yaşanan ölümler ve tüm hadiseler Sinjang Hükümeti Basın Bürosu tarafından "terör saldırıları" olarak tanımlandı.

Ve asırlardır süren Çin zulmü demadem sürüp gitti. Irki ve dinî baskılar, alınan kararlar, uygulanan yasaklar hatta işkenceler... Dünyanın gözleri önünde bir millete reva görülen bu vahşet ve zulüm altında inleyen fakat bir türlü sesini duyuramayan Doğu Türkistan...

Şimdilerde ise zulüm âdeta asumanı inletiyor; Çin yönetimi Doğu Türkistan'da bütün sınırları aştı. Ülkenin erkeklerinin neredeyse tamamı ya hapishanelerde yahut toplama kamplarında. Geri kalan erkeklerin evlerine de bir Çinli yerleştirilme projesi ile Türk kızları

nın Çinlilerle evlendirilme projesi hayata geçirilmiş durumda. Çin'in yeni çıkardığı bu asimilasyon politikası ile Çin yönetiminin hedefleri doğrultusunda 2050 yılında Doğu Türkistan ya da Uyghur topluluğu diye bir topluluk kalmayacak. Çünkü Çinli erkeklerle evlenmeye zorlanan Uyghur kızlarının hapislerde olan anne babalarına iyi muamele olunacağı yahut toplama kamplarındaki yakınlarının serbest bırakılacağına dair vaatleri Uyghur kızlarını çaresiz bırakıyor. Gelen haberler ise herhangi bir Çinlinin sokakta görüp beğendiği bir Uyghur kızını Çin yönetiminden isteyip evlenebildiği, bu evliliğe itiraz eden aile yakınlarının ise sudan bahanelerde toplama kampına alındığı yahut hapsedildiği yönünde...

2017'nin son aylarından 2018 Mayıs ayına kadar Doğu Türkistan toplumunun millî değerleri sayılan; din âlimi, yazar, şair, iş adamı, aydın, akademisyen Çinliler tarafından hedef alınıp ya yok edildi yahut zindana atıldı. Hapishanelere atılanların bazıları ilerleyen yaşları sebebiyle işkencelere dayanamayarak şehit oldu. Şu anda ise Çin zindanlarında ne kadar Uyghur Türkünün olduğu dahi belirsiz...

Evet... Türk'ün İslam'la yoğrulduğu bu topraklar şimdilerde Müslüman'a yapılan büyük zulme şahit olmakta, İslam'ın, Türk'ün gönlü ile resmî din olarak ilan edilmesine şehadet eden diyar, âlem-i İslam'a sesini bir türlü duyuramamakta...

Zulüm masivayı sarmış, feryat asumanı inletiyor...

Kaşgar'ın turabı küskün, Urumçi yalnız şimdilerde...

Ötüken'in bu sessiz çığlığı kâinatı titretiyor... ■

Temsili görsel

BİR VARMIŞ, BİR YOKMUŞ

Esra BERTAN | İstanbul Üsküdar Kur'an Kursu Öğreticisi

Her insan, hayatının tüm katmanlarında bir imtihanla karşılaşmakta... Denilebilir ki insan, imtihanlarla insanlık vasfını haiz, o imtihanı kabul edip sabrettiği ölçüde de insanlık vasfını korumaya muktedir oluyor. Kulluğun kabiliyet ve hassasiyetleri, Kelam-ı Kadim'imizdeki tavsiye ve emirlere uymak, yasaklarından kaçınmakla

mümkündür ancak kulluğun değer ölçüsü imtihanlarla sınanmak ve onlara karşı takınılan tavidir.

Varlığı bize eziyet gibi görünen nice sıkıntılar vardır ki karşılığı kader kaleminde rahmet olarak yazılmıştır. Nice şerler vardır ki ayet-i kerimde buyurulduğu gibi "Sizin için hayırdır." İdrakimizi zorlayan ya da bizleri bazen isyan ve nisyannın bataklığına götüren asıl amil,

varlığımızın nüvesinden uzak düşmüş olmamızdır. Peygamberî ahlakın, en çetin vakialarda bile şuur, sabır ve tevekkül olduğunu bilmek, başımıza gelenleri bu yüksek bilinçlilik seviyesiyle karşılamak, imtihanları, yaratılışımızın bir gereği ve insan olmamızın zorunlu bir sonucu olarak görüp tevekkül etmek, bizleri, musibetlere karşı isyandan ve başımıza gelen herhangi bir olayda umutsuzluk ve

çaresizlik hissinden koruyacaktır. Zira bilinmektedir ki, hiç kimse, başına bir musibet gelmemesi için Yaradan'la imtiyaz sözleşmesi imzalamış değil.

O, imtihanının derin manasını kavramıştı. Bakıldığında birçoklarının burun büküp belki de cehalet kisvesi giydireceği, bir tahsilinin olmaması sebebiyle kendisine mağrur bakışlar yönelteceği biriydi. Ne var ki ilmin sadece okumakla elde edilemeyeceğini, "Allah'ım, eşyanın hakikatini öğret!" Nebevi duasının sırrıyla, ilmin sahibine tevekkül ile iltica etmenin, yaşadığı olayları anlamlandırmada tefekkürün, ilmin başka bir boyutu olduğunu onda apaçık görebilirdiniz. Tavırlarına akseden o bilgelik, yaşamı boyunca biriktirdiği tecrübelerin yansımasıydı âdeti.

Ben, onun hayatının üç senesine tesadüf ettim. Yetmiş yılı geçmiş uzun yaşamının bir soluklanma diyebileceğimiz kadar az bir müddetine... Kısa boylu, dar alınlı, mütebessim çehreli, kendisine bakıldığında güvenin tüm içtenliğini yansıtan, doğduğu coğrafyanın sert mizacını ahlakıyla yumuşatan, çevresindeki insanlara karşı gösterdiği merhamet ve anlayışla o, kursumuzun nadide hanımefendisiydi. Onu birçoklarından farklı kılan ya da onun bir yazının konusu olmasına sebep olan şey, diğer hanımefendilerin daha az özelliklere sahip olması ya da onun herkesten çok daha üstün meziyetlerinin olması değil elbet. Her biri birbirinden değerli, her biri evvela insanlık vasfından mülhem bir âlem, anneliğin derin anlamlarını hayatlarına bir nakış gibi işleyen birer nakkaştı. Fakat yazımıza konu olan kişi, bunların dışında ağır bir imtihanı sabırla kabul etmesi, o sinanmanın

tüm Rahmani manalarını hayatında yaşatan imanın mümessili olması sebebiyle özel.

Kur'an okumasında yüce bir hissiyat gizliydi. Onu derunundan gelen bir iştihak ve istiğrakla okuyor, her okuyuşunda duyduğu vecd hâli mehabetle birlikte haşyet duygusuna dönüşüyor, bakanı derinden derine kendi dünyasına çekmeyi başarıyordu. Bu durumun, Yaradan'ıyla kurduğu samimi kul-lukla ilgisi olduğu kadar sonradan öğrendiğim, onunla yaşamaktan usanç göstermediği gibi şükrettiği imtihanla da ilgisi vardı. Onu değerli kılan, bakanda müminlik vasıflarını anımsatacak hâle sebep olan şey de bu imtihana verdiği karşılıktı.

Hatice Teyze, yıllar önce tanışmıştı teslimiyetle kabulleneceği o olayla. Eşi aniden felç geçirmişti, hayatının geri kalanını başkalarına bağımlı olarak idame edecekti. Fakat kendisinin ifadesiyle o, bu zorluğu sabırla göğüsledi, tevekkül etti. Zira Allah'tan gelen bizler yine Allah'tan gelen bir imtihana karşı neden isyan edelim ki! Veren, verilenin sahibi değil midir? Nitekim Rabbimiz bize, "Sizden öncekilerin başına gelen sizin de başınıza gelmeden, cennete gireceğinizi mi sandınız." demiyor muydu?

Hatice Teyze ve eşi, bu durumu bir eziyet değil, âdeti ahiret azığı gibi karşılardı. Her sabah eşinin -ki sadece ona kendisi hizmet etmek isterdi- kahvaltısını yaptırdıktan sonra, yine onun telkiniyle kursa erkenden gelirdi. Ders arasında eve giderek ihtiyaçlarını gidermede ona yardım eder, ders saatinde kursa yeniden gelmiş olurdu. O, eşine hizmet ederek haklı bir rızaya ermek isterdi. Onca yıl hey-

besinde biriktirdiği bir azığının olduğunu düşünmezdi. Tevazuu ve teslimiyetin, kendisine atalarından miras geleneğin yolunda yürürken manasını anlayamadığı Yüce Kitab'ına karşı hürmetini de her dem taze tutardı. Hükümlerini, bildiği ve duyduğu kadarıyla sağlam yaşayanlardandı.

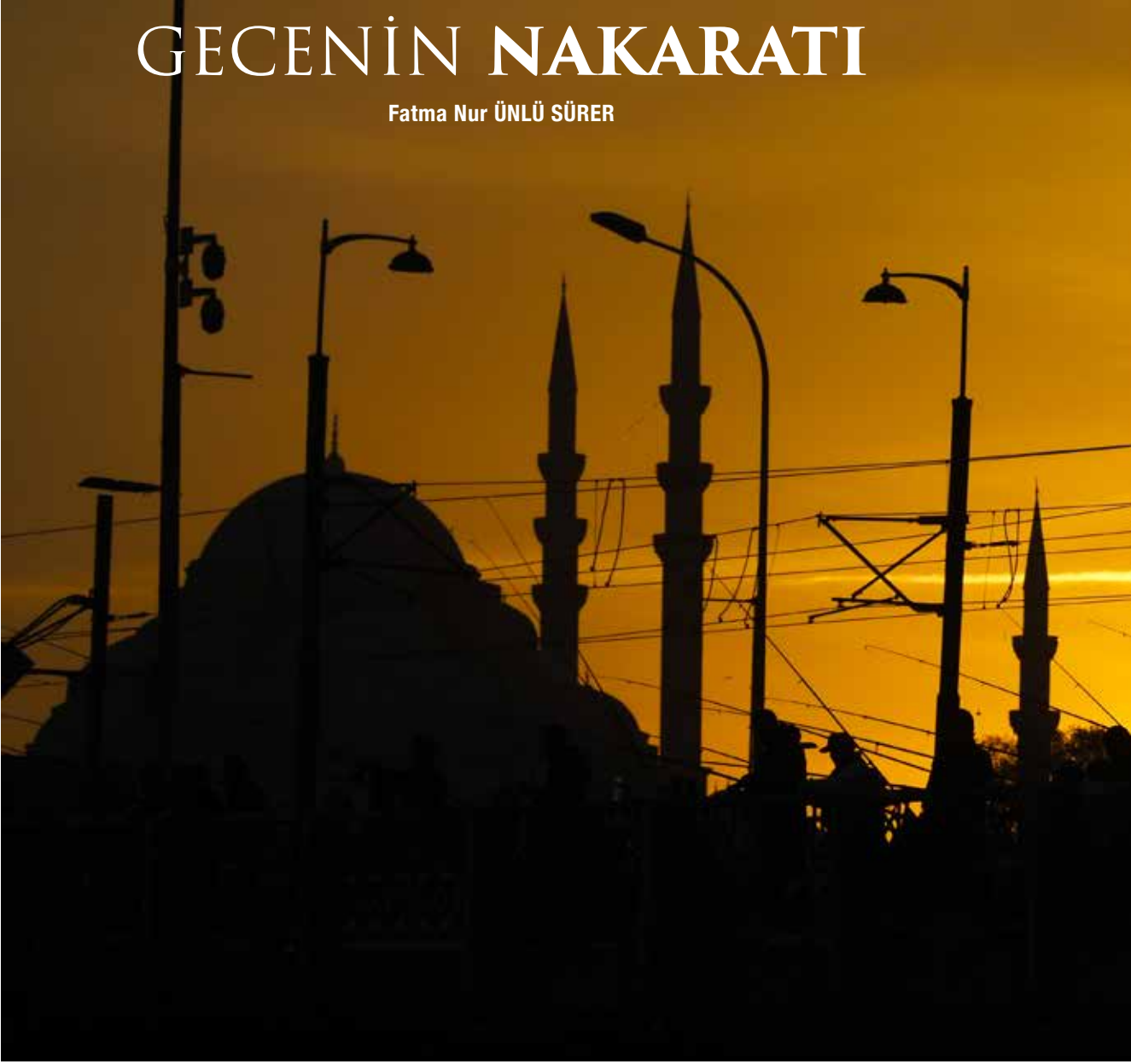
Eşinin hastalığının ağırlaştığı günlerden birinde kendisini ziyarete gittiğimizde eşine su vermişti. Nedendir bilinmez, Tahsin Amca'yı düşününce aklıma gelen hep o görüntü olur. Hatice Teyzemiz; hasta yatağında nefes almakta zorlanan eşine su içirip ağzından akan suyu bir bebeğe gösterilecek özen ve dikkatle ve dahi merhametle silmiş, bizlere durumunu anlatırken ben onsuz ne yapacağım, diye ağlamıştı. Suyu vermesindeki merhameti, kendisine muhtaç olan birine gösterilen özenden daha farklıydı. İmanın, temiz bir kalbi nasıl çiçek bahçesine çevirdiğinin canlı örneği.

Hatice Teyze'miz, eşinin vefatından sonra gülemedi. Onu derslerde Kur'an okurken ağlar görürdüm. Çukura yatmış minik gözlerinden sessiz yaşlar dökerdi. Hayat arkadaşının özlemine dayanamıyordu. Allah rızası için sevdiği ve hürmet gösterdiği, ölümünden sonra bir daha gülemediği eşinin vefatının üzerinden henüz bir yıl geçmemişti... Bir akşam haberi geldi. Hatice Teyze hakkın rahmetine ermişti.

Hasta ve yorgun kalbi eşinin kendisini terk etmesine alışamadı, dedi biri. Bir diğeri, çok yorulmuştu, dedi. Bir diğeri ve diğerleri... Ölüm sebebi herkese göre farklıydı fakat herkesin söylediği ortak bir söz vardı, Hatice Teyze eşini çok sevdi. ■

GEÇENİN NAKARATI

Fatma Nur ÜNLÜ SÜRER

B

itmek üzere bir günün habercisi olan güneş, Gevale Kalesi'nin ardına çekiliyor. Işığı kızıl ve sarının en kesif tonlarında bir yansımaya evlerin pencerelerine vuruyor. Gökte asılı kalan renklerini toplamadan sessiz ve aheste öylece çekip gidiyor. Bahardan ola-

cak ki yeşilin bamteline dokunan ışık huzmeleri, bahçedeki kadim çınarın ve köz köz olmuş meşenin yapraklarını birer birer dökmeye hevesli. Cüretkâr bir edayla çınara çoktan meydan okumuş bile. Bu huzme oyunlarından geriye bir çocuğun neşeyle göğsü savurduğu esrik ve baygın yapraklar kalıyor. Bir annenin düşünde savruluyor,

göğün ebrusuna karışıyor. Güneş, kalan bütün renklerini de toplayınca şehrin ipil ipil ışıkları yanmaya koyuluyor. Asude bir bahar akşamında renkler eşitleniyor ve gece katran siyahını büründüğü vakit, zamanı yorgun bir su gibi dinlendiriyor.

Gece demleniyor, zamanın hızın-

da akışkan olan her ne varsa durağan mutad bir seyirde geceden el etek çekiyor. Parlak aynalı cam bir küre geceyi izhar edercesine ışıltıyor. Önünde uzanan bir deniz olsa mehtabını ufku son noktasına yaymaya gayretkâr, billur bir küre kesiliyor göğün odağında. Mehtabın zarif kıvrımlarının raksına şahitlik edecek kadar görkemli bir

ışık kaynağı oluveriyor güneşten el alınca. Gece sessiz, gece ışıltılı, gece munis bir çocuk edasıyla günü biteviye bitirmeye hazırlanıyor. Geceyi bölen tek tük sesler yankı buluyor mahalle aralarında. Bir çocuk sesi sızdırıyor pencereler. Annesinin müşfik kollarında geceye inatla direnen sesler büyüyor. Belki niyazını eda etmiş bir ihtiyar nidası karşılık

buluyor semanın meçhul köşelerinde. Ta ki sesler uzaklaşınca ay sükût ediyor. Uzaklarda bir belde dinmiş denizin dalgaları çekiliyor ve mehtap uykuyu yeğliyor. Geriye koca bir boşluk kalıyor. Kabzası siyah, alın ve mahmur bir boşluk.

İnsan, o vakit göğsünde terennüm eden musikinin hoş nağmeleri için-

de buluyor kendini. Gecenin siyahını solurken yürümekle koşmak arasında seri adımlarla yol aldığı şehrin sokaklarında, soluk, sessiz çehreli insanların bakışlarına aldırmadan bir silüete dönüştüğü hissiyatıyla ilerliyor. Gölgele bir he-yulayı andıran, sonbaharın çarptığı azametli çınarların, gecenin siyahını katmerleyen gölgeleleri altında düşüncelerini kavramaya çalışıyor. Bir çınarın altında oturuyor. Yaşam dedikleri varoluş emareleri bir bir tüm uzuvlarından siliniyor ve kendini çok eskilerden aşına olduğu başka bir dünyanın içinde buluyor.

Uzayan gölgelerden geçerek çocukluk yıllarına has o bildik ıtırılı yase-men kokularını soluyor. İki katlı, kesme taştan duvarları olan beyaz sıvalı ve pencereleri mavi evin avlu-

sundan içeri giriyor. Avludaki kesif bal kokusu burnunun direğini sızlatmaya yetip artıyor bile. Sol taraftan yukarı çıkan ahşap basamaklı gıcırtilı merdivenler ona bir annenin çilesini, geçmişini fısıldıyor. Her basamağa sinmiş acının kokusu uçuşuyor ortalıkta. Duvarlar bir sır veriyor yıllardır kapısı açılmamış bu eve dair. Raflar üstünde biriken toz yığınları nice yaşanmışlıkları not etmiş ve hatta cümle gördüklerini yazmış bir gün okunsun diye. Arka bahçedeki salıncak kopan bir kayışıyla hâlâ beklemekte geçmiş zamanın şahitlerini. Sardunyalar, hüsnü Yusuf, şeker laleler, ortancalar hâlâ solmamışlar o günleri yâd etmek üzere. Çiçek tarhlarını geçince bahçenin az ötesinde sağ tarafta ekili, birbirlerine sıkıca sarılmış fasulye sırkalarının oluşturduk-

ları oval kapılardan geçerken verilen sözler de hâlâ toprağın altında canlı duruyor.

Şimdi sımsıkı kapalı kapılar ardında hapsolmuş geçmiş, perdeyi aralayıp göz ucuyla düşlerde seslenmekteyken kesik kesik havlamakta olan bir köpek bölüyor bu yâdının son kırıntılarını. Zihin sis kaplı, bulanık düşünce yığınlarını istiflemeye uğraşırken dil ari bir ruh efsanesi okuyor. Mütereddit hâliyle dönüp dolaşıp aynı nakaratı tekrarlıyor. Hayata güçlükle tutunmak zorunda olduğunu hatırlatan binlerce düşünce öbeği... İnsan, kesintisiz bocalamalar arasında sıkışan ruhunu kurtarmaya uğraşılıyor. Lakin çok evelden, ruh denilen odanın oymalı kapılarının ardına bir hayat gömdüğünü hatırlıyor. Tam o anda önünde kırılğan, soluk mavi bir hayat cenazesi boylu boyuna uzanmış yatıyor. Her şey bir gölge misali sıyrılıyor, kâh ayaklarının altından, kâh sağından kâh solundan. Eylem ve eylemsizlik arasında bikarar şehrin kalan son ölgün ışıklarını takip ediyor varacağı menzilden habersiz. Bu kadim şehir ağarmaya başlarken tan yerinden güneş sedasının aksini gök kubbeye vurmaya yüz tutuyor. Geceden bu yana göğsünden diline yol alıp nakaratında asılı kalarak mırıldandığı şarkı dilinden gönlüne tekrar yol almaya koyuluyor. Melankolik ruh travmalarını mağlup etmeye hazır bir avcı edasıyla beklemeye koyuluyor. Ruhunu kendi kalbiyle aharlayıp terbiye etmeye muktedir bir gönül selametine muhtaç azat oluyor tüm karanlıklardan, sisli puslu gecenin katmerinden. Gözlerini açıyor ve başlıyor büyüyen, akışkan gürültüsüyle insanı yutmaya hazır devasa helezonun dairelerinde dönerek karar bulmaya. Zaman döngüsünde başa dönene dek... ■

BEYAZIT'TA YANAN KANDİL: MARMARA KIRAATHANESİ

Mustafa Mirza DEMİR

T

oplumsal hafızanın ve kültürel aktarımın sürekliliğini sağlayan, fiziki yapı itibarıyla taştan, betondan ya da topraktan ibaret olsa da kişilik sahibi olduğuna inandığımız mekânlar vardır. Mekânlara kutsallık atfedilmesi, deruni manalar yüklenmesi

ekseriyetle insan-mekân ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Zira eskilerin dediği gibi, mekân insanla kaimdir... Henüz kendimize alaf-ranga zevkler edinmediğimiz, kültür ve medeniyetimizi gayrimillî unsurlarla sentezlemeye kalkışmadığımız zamanlarda, insandan karakter kazandığı gibi insana da

karakter kazandıran, adam yetiştiren mekânlarımız vardı. Medrese ve tekke vazifesi gören mahalle ve sokaklarımız, zamanla içerisinde oluşturulan sohbet halkaları ile içti-mai ve ilmî hayatın merkezinde yer edinen kıraathanelerimiz vardı.

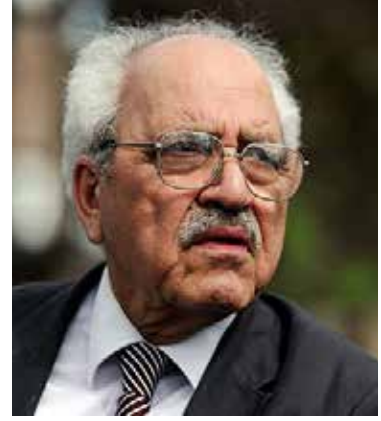
Adına mersiyeler, kasideler yazılan, tiryakilerince “abıhayat” ve “ehli-

Ziya Nur Aksun

Dündar Taşer

Sezai Karakoç

irfan şerbeti” gibi güzellemlerle anılan kahvenin; XVI. yüzyılda hayatımıza girmesinin ardından millî bir kimliğe bürünmesi çok sürmedi. Yokluklarla ve yasaklamlarla da mücadele eden kahvenin, dövülmesinden kavrulmasına, pişirilmesinden ikramına ve içilmesine varıncaya kadar her bir ayrıntısı için ayrı törenler uygulamaya, yazılı olmayan bazı kuralları koymaya başladık. Kendimize has millî ve estetik bir kahve kültürü oluşturduğumuzda kahve ocakları/kahvehaneler de kendiliğinden sahnedeki yerini almış oldu. Cemiyet hayatımızda önemli yer tutan kahvehaneler, Mehmet Akif gibi muhaliflerini haklı çıkaracak kötü örnekleri olsa da toplumun ekseriyeti tarafından hüsnü kabul gördü. Kahvehaneler, Osmanlı İstanbul’unun muhtelif semtlerinin ya nefis manzaralara nazır köşelerinde yahut en işlek caddelerinde hizmet vermeye başladı. II. Meşrutiyet’in ilanından sonra İttihatçıların kahvehane ismini yasaklamasıyla “kıraathane” ismini alan ve isminin hakkını vermek istercesine birkaç gazete bulundurmaıyla “kıraat/okuma” görevini üstlenmeye başlayan mekânlar, kendiliğinden bir değişim sürecine girdi. Kahve tiryakile-

rini ve sohbet ehlini kâh bir tahta masa etrafında kâh bir çınar gölgesinde yahut asma çardaklarının altında cem eden kahvehaneler; kahve tiryakilerine hitap etmenin yanı sıra sanat, edebiyat, tarih ve siyaset gibi konuların konuşulduğu, ramazan aylarında Hacivat-Karagöz perdelerinin kurulduğu, kış aylarında meddah ve hokkabazların hünerlerini sergilediği ve musikişinasların kulaklarını ve gönüllerini şenlendiren eserlerin icra edildiği kıraathaneler hâline geldi. Meşhur birçok ilim adamı ve aydınının da aralarında bulunduğu müdavimlerince “mecma-i zürefa”, “mekteb-i irfan” gibi isimlerle anılan mekânların, eski İstanbul hayatında yıllarca varlığını sürdürebilen en bilinenleri Arif’in Kıraathanesi, Acem’in Kıraathanesi, İkbal, Meserret, Çiçekçi, Taşlık, Çınaraltı, Küllük kıraathaneleri ve Küllük’ün devamı niteliğinde olan Marmara Kıraathanesi’dir.

Yahya Kemal’in, İstanbul’da bulunduğu zamanlarda vakit geçirmekten haz aldığı, Varşova ve Madrid’de elçilik yaptığı yıllarda büyük bir özlem duyduğu ve hasretini, “Aksetti bir dakika uzaktan hayâlime / Sakin Emirgân’ın Çınaraltı kahvesi.” mısralarıyla ifade ettiği

Çınaraltı Kahvesi’ni, Ahmet Hamdi Tanpınar ve öğrencileri de mekân tutar ve çay-kahve eşliğinde edebiyat talimi yapar. Şinasi, Namık Kemal ve Muallim Naci’nin müdavimi oldukları Arif’in Kıraathanesi’ne, önceleri sıkı bir kahvehane muhalifi olmasına rağmen daha sonra Mehmet Akif de yolunu düşürür. Tanburi Cemil Bey dâhil devrin en büyük saz ustalarını Fevziye Kıraathanesi’nde dinlemek mümkün olduğu gibi Yahya Kemal’i de İkbal Kıraathanesi’nde şiir yazarken görmek şaşılacak iş değildir.

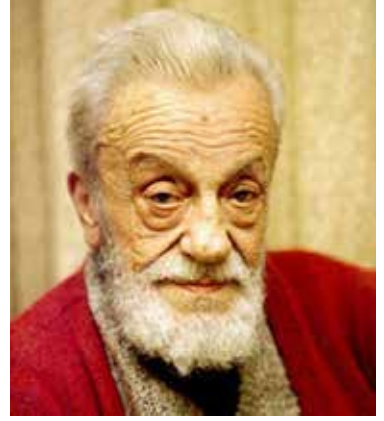
Sait Faik, “Kıraathaneye gitmemiş bir üniversitelinin tahsilini yarım sayarım...” der. Anadolu’nun muhtelif şehirlerinden ilim tahsili için İstanbul’a gelen üniversite öğrencilerinin, en az fakülte ve yurtları kadar mesken tuttıkları bu mekânlar, onlara aydınlarla tanışabilme ve sohbet halkalarına dâhil olabilme imkânı verir. Orhan Kemal ve arkadaşları İkbal Kıraathanesine devam ederken, İstanbul Üniversitesinin hocalarının, devrin tanınmış yazar ve şairlerinin uğrak yeri ise Beyazıt’ta, akasya ve çınar ağaçlarının gölgelediği Küllük Kıraathanesi’dir. “1940 Kuşağı” diye bilinen edebiyatçıların devam ettiği, yurttan atıl-

Muzafer Ozak

Erol Güngör

Necip Fazıl Kısakürek

dığında burada sandalye üzerinde yatacak kadar mekânı benimseyen Tarık Buğra'nın, "Küllük" adlı hikâyesinde müdavimlerini kırlangıçlara benzettiği kiraathanenin ömrü fazla sürmemiş, 1950'lerin ikinci yarısında başlayan imar hareketleri neticesinde yıkılmış ve kırlangıçları yeni bir yuva arayışına girmiştir. Bahçesindeki ıhlamlarla baharı bütün zerrelere duyumsatan Küllük'ün, 40-50 yıllık olduğu sanılan ömrü sona erdiğinde müdavimlerin bir kısmı Acem'in Kıraathanesi'ne devam ederken, tarih ve edebiyat dünyasının tanınmış simalarını oluşturan büyük çoğunluğu da kendine yeni bir mekân arayışı içerisine girmişti.

Beyazıt Meydanı'nda, ana cadde üzerinde bir mekân açıldı. Giriş kapısı İstanbul Üniversitesi ve meydana bakan, güneyden ise Marmara Denizi'ni gören ve bu manzaraya nispetle Marmara adını alan kiraathane, kısa zamanda Küllük gediklilerinin yeni gözdesi oluverdi. Caddeden yüksekte olan mekâna, beş on basamaklı merdivenle çıkılır, hemen ön tarafta balkonu andıran bir bölüm, camla kahveden ayrılır; güzel havalarda iki üç masa da bu bölüme atılırdı. Daha içeride

ve arka taraftaki masalarda bilindik kahve muhabbetleri olurken girişteki masalar, tarih, siyaset ve edebiyat sohbetlerine ve söz sahibi üstatlara tahsis edilmiş gibi bir gelenek oluştu. Her masanın bir "sohbet şeyhi" ve etrafında pervane olan dinleyicileri bulunurdu. Gizli bir hiyerarşisi bulunan masalarda aile ortamı hâkimdi; kimse saygıda kusur etmez, herkes haddini bilirdi. Üniversitede öğretim görevlisi olan talebesiyle aynı masada oturur ünlü bir şair yahut yazar, gedikli bir meczupla da saatlerce sohbet edebilirdi. Masaların üstatları, müdavimleri ve mevzuları ayrı ayrı olduğu gibi bazen "Ehline bir danışmak lazım, bu husustaki malumatımız böyle ise de işin aslını bir de sizden öğrensek üstadım." diyerek yan masanın fikri sorulur, bazen de bütün masalar cem edilip büyük bir muhabbet halkası oluşturulurdu. Beyazıt, Babıali ve civarında yerleşen müdavimler, yine aynı muhitte yurtlarda kalan öğrenciler olduğu gibi İstanbul'un muhtelif semtlerinden gelen, hatta İstanbul dışında ikamet ettiği için ancak hafta sonları gelebilen ve Beyazıt Meydanı'nda yanan bu kandilden nasiplenmek isteyen pervaneler vardı. Necip Fazıl mekâna seyrek gelen-

lerdendi. Ama genelde sohbetlerde devamlılık hâkimdi. Mehmet Niyazi Özdemir bu durumu şöyle ifade eder: "Kahvenin müdavimi olmak, âdeta bir cemiyete dâhil olma; hangi fikirden olurlarsa olsunlar, kahvede aynı masada sohbet etmemiş olsalar bile, işi düşünlere yardımında bulunmaları için göz aşinalıkları yeterdi."

Beyazıt Meydanı'nda yanan ve ziyası oradan bütün Türkiye'ye dalga dalga yayılan Marmara adlı kandile yağ olan, fitil olan, ateş olan ehli sohbetin arasında kimler yoktu ki? Ziya Nur Aksun, Dünder Taşer, Sezai Karakoç, Muzafer Ozak, Erol Güngör, İzzettin Şadan, Mükrimin Halil Yinanç, Nuri Karahöyüklü, Fethi Gemuhluoğlu, Galip Erdem, Osman Turan, Necip Fazıl Kısakürek, Ali İhsan Yurt, Cahit Zarifoğlu, Osman Yüksel Serdengeçti, Mehmet Niyazi gibi üstatlar ve bir de Filozof Cemal, Zaptiye Ahmet ve Hilmi Oflaz gibi kişilikler... Ve daha niceleri...

Marmara Kıraathanesi müdavimlerinin ekseriyeti atlarına bindiler ve bu diyardan gittiler; ruhları şad olsun... ■

BAŞKANLIĞIN BİLİNMEYEN BİR SÜRELİ YAYINI YENİ KÖY HOCASI / KÖY HOCALARI İÇİN BELLETEN

Dr. Mehmet BULUT | DiB Başkanlık Müşaviri

Çokça kurduğum bir cümledir: “Diyanet İşleri Başkanlığı, kitap telifi anlamında dinî yayın faaliyetine hemen kuruluş yılıyla başladı.” Bunu mümkün kılan hadiseyi izah sadedinde de bel verdiği Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti’nde başlatılan yayın faaliyetinin bu yeni teşkilatla devam ettirilmiş olmasına dikkat çekmişimdir.

Kitap yayın faaliyetine böyle erken bir dönemde başlayan Başkanlığın 1950’li yıllara gelinceye kadar

sürelî bir yayınına ise rastlanmaz. Tespitlerimize göre Diyanetin ilk mevkutesi “Reislik Mecmuası” adıyla 1954’te yıllık olarak çıktı. İki yıl aradan sonra, Nisan 1956’da bu defa “Diyanet İşleri Reisliği Mecmuası Ramazan Nüshası” adıyla ve tek sayılı bir mecmua yayımlandı. Daha sonra 1960 ve 1961 yıllarında yıllık olarak “Diyanet İşleri Reisliği Mecmuası” neşredildi. Haziran 1962’den itibaren de Diyanet Dergisi aylık periyotlarla yayın hayatına girdi. Başkanlık, 22 Kasım 1968

(1 Ramazan 1338)’de, mesleki bir yayın organı olarak Diyanet Gazetesi’ni sürelî yayınlarına ekledi. Gazete, Aralık 1990’a kadar 382 sayı yayımlandı. Hâlen yayımlanmakta olan dergilerimiz ayrı bir konudur.

Özet olarak sunduğum bu malumatı, bendeniz yıllar önce Başkanlığımız dergilerinde yazmıştım; yani bunlar hakkında az çok bilgimiz vardı. Öte yandan makalemize konu teşkil eden sürelî yayın hakkında, Başkanlık’tan müftülükler gönderilen 2 Ağustos 1963

tarhli bir yazıda, Başkanlığın yeni bir süreli yayının ilk sayısının bas-tırılarak satışa sunulduğu duyuru-sunu okumuş; ancak Başkanlık ve İSAM Kütüphanelerinde yaptığım taramalarda sözü edilen mevku-teye rastlamamıştım. Üst başlıkta, “Başkanlığın bilinmeyen bir süreli yayını” dememin sebebi de budur. Ancak birkaç yıl önce Ankara Milli Kütüphanede yaptığım taramalar sırasında, Başkanlık yazısında sözü edilen süreli yayın ile onun devamı niteliğindeki mecmuanın eksik bir koleksiyonu ile karşılaştım: “Yeni Köy Hocası” ve “Köy Hocaları İçin Belleten”.

Yeni Köy Hocası

Diyanet İşleri Başkanlığınca, 1 Ağustos 1963'te tek sayı olarak ya-yımlanabilmiş dört sayfalık, yarım gazete ebadında bir süreli yayındır. Künyesinde, “Dinî-ahlakî aylık köylü gazetesi” ibaresi yazılmıştı. Logoda “Yeni” sıfatının kullanılmış olması, kanaatimce, Müşavere He-yeti azalığı da yapmış olan Ali Vahid Üryani'nin 1930'lu yıllarda “Köy Hocası Gazetesi” adıyla yayımladığı süreli yayınla karıştırılmaması ama-cına matuftu. İmtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürlüğüne M. Şevki Öz-men, umum neşriyat müdürlüğüne de Hamza Ayan getirilmişti.

İlk sayfasında, dönemin Diyanet İşleri Başkanı Hasan Hüsnü Erdem imzasını taşıyan “Çıkıyoruz” başlıklı kısa bir yazı yer almaktaydı. Yazıda, bu gazetenin köylünün ve köy imamının gazetesi olduğuna, köy imamlarının ve köy halkının aydınlatılmasının amaçlandığına vurgu yapılmış, dinin toplum hayatı için taşıdığı değere işaret edilmiş, ayrı-ca köyde imam-öğretmen iş birliği ve dayanışmasının önemine değinilmişti. Başkan'a göre bu gazete,

arzu edilen bu işbirliğine katkı da sağlayacaktı. Ana gayelerden biri de halkı din konusunda aydınlatmaktı. Gazetenin çıkışı o yılın Mevrit Kan-diline denk geldiğinden ana yazı bu konuya ayrılmıştı.

Gazetede, Cemalettin Şenocak'ın “Toplum Terbiyesi”, M. Şevki Öz-men'in “Din ve Ahlâk”, Mehmet

“Köy Hocaları İçin Belleten”, “Yeni Köy Hocası” ga-zetesinin devamı olarak, Başkanlı-ğın Ekim 1963'te yayımlamaya başladığı “dinî, ahlaki, içtimai” bir dergidir. Derginin adında, bu defa “köylü” değil “köy hocası” öne çıkar-tılmıştı. Künyesinde “dergi” olarak isimlendirilse de, nihayet sekiz say-falık bir mevkute olduğu göz önün-de tutulursa buna bir bülten demek daha uygun olur.

Oruç'un “İman ve İslâm”, Bahaed-din Mollamahmudoğlu'nun “Çalış-manın Önemi”, M. Asım Köksal'ın “Huy Güzelliği”, Mehmet Cana-tan'ın “Köylülerimizin Misafirper-verliği” başlıklı makaleleri yanında, Ankara Merkez Vaizi Hamza Ayan'ın “Yolumun Düştüğü Bir Köyde” baş-lıklı bir hatıra yazısı bulunuyordu. Ayrıca Başkanlığın iki genelgesine

yer verilmişti. Bunlardan birinde Başkanlık mensuplarının bilhassa felaketlere duçar olmuş insanları ziyaret etmeleri istenmekte, diğ-e-rinde ise ülke genelinde yapılacak nüfus sayımının önemi anlatılarak sayım memurlarının soracakları soruların dikkatlice cevaplandırıl-ması hususunda din hizmetlilerinin halkı bilinçlendirmesi hassaten rica edilmektedir.

Yazı ve haberlerde, belirlenen hedef kitleye uygun olarak sade ve anlaş-lır bir dil kullanılmıştı.

Bu ilk sayıdan sonra gazetenin yayı-nına devam edilmemiş ancak iki ay sonra ve onun devamı niteliğinde “Köy Hocaları İçin Belleten” adıyla bir dergi yayımlanmaya başlanmıştı.

Köy Hocaları İçin Belleten

“Köy Hocaları İçin Belleten”, “Yeni Köy Hocası” gazetesinin devamı olarak Başkanlığın Ekim 1963'te yayımlamaya başladığı “dinî, ahlaki, içtimai” bir dergidir. Derginin adında, bu defa “köylü” değil “köy hocası” öne çıkartılmıştı. Künyesinde “dergi” olarak isimlendirilse de, nihayet sekiz sayfalık bir mevkute olduğu göz önünde tutulursa buna bir bülten demek daha uygun olur.

Dergide ağırlıklı olarak Başkanlık mensuplarınca kaleme alınmış ma-kaleler yanında genel ve teşkilata ilişkin haberlere de yer verilmişti. Yeni Köy Hocası'nda olduğu gibi Belleten'de de hedef aldığı kitle göz önünde tutularak yazılara sade ve anlaşılır bir üslup yansıtılmıştı.

İlk sayısında, “Yeni Bir Adla Çıkıyo-ruz” başlıklı yazıda, bilginin önemi-ne işaret edilerek köy hocalarının bu dergiyi okumaları tavsiye edi-liyordu. Aynı yazıda derginin çıkış gayesi, köy hocalarının halkı dinî

yönden bilgilendirmesinde onlara yardımcı olmak şeklinde ilan edilmiş, bu sebeple de yazıların halkın seviyelerine göre yazılacağı vurgulanmıştı. Dinimizin bilgiye verdiği önemden hareketle dergiye “Belleten” adı verildiği tasrih edilmişti.

Derginin muhtelif sayılarında Hamdi Kasaboğlu, Ankara Müftüsü Dr. Lütfi Doğan, Müftü Muavini Lütfi Doğan, Ankara Merkez Vaizi Hamza Ayan, M. Şevki Özmen, İzmir Müftüsü Celâl Yıldırım, Niğde Müftüsü Lütfü Şentürk, Ankara Gezici Vaizi Ahmet Serdaroglu, Orhan Karmış, M. Âsım Köksal, Maltepe Camii İmam ve Hatibi Kemal Güran, Nevzat Akaltın, Mehmet Oruç, Abdullah Güvenç, Beyza Düşüngen, Fahri Dursun, İbrahim Aydın, Mustafa Koçer, İsmet Selim, Ahmet Arslantürk, Şerafeddin Gölçük yazılarıyla katkı sağlamışlardır.

Benim görme imkânı bulduğum koleksiyona nazaran dergi/bülten, 1963 yılında üç, 1964 yılında da 8 sayı olmak üzere toplam 11 sayı neşredilebilmiştir. Son sayısı, Eylül-Ekim 1964 tarihini taşımaktadır ve kanaatimce bu sayıdan sonra yayınına devam edilememiştir. Sözünü ettiğim koleksiyonda Aralık 1963, Ocak ve Şubat 1964 sayıları bulunmuyordu.

Bir kanaat hâsıl etmesi açısından dergilerde yer alan makalelerden bir kısmının başlıklarına da işaret etmek istiyorum.

Derginin Kasım 1963 tarihli sayısında, hayvan ırklarının ıslahı amacıyla, damızlığa elverişli olmayan boğaların eneme edilmesinde dinen bir mahzur olmadığına ilişkin Müşavere Kurulu’nun 19 Eylül 1963 tarih ve 516 sayılı kararına haber olarak yer verilmiş.

Mart 1964 sayısının ilk yazısı, “Ankara’nın İvedik Köyüne Ziyaret” başlığını taşıyordu. Yazıda köy hocalarının köylüyü eğitime, bilgilendirme konusunda yapabilecekleri faaliyetler basit ve açık ifadelerle anlatılmıştı. Yazıda, köye giden ekipte yer alan Ankara Müftüsü Dr. Lütfi Doğan’ın camide halka ağaç dikmenin önemini anlattığı ifade ediliyor.

Nisan 1964 sayısında “Köy Hocası ile Veli Efendi” başlıklı, muhavere tarzında bir yazı yer alıyor. Mesaj olarak yanlış itikat ve hurafelerin dinî hayat açısından taşıdığı tehlikelere dikkat çekilmiş.

Haziran 1964 sayısının birinci sayfasında, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kan gütme olayları hakkında teşkilata yayımladığı genelgeye yer verilmiş.

Eylül-Ekim 1964 tarihli sayısının ilk sayfasında Mehmet Tevfik Gerçek’in Diyanet İşleri Başkanlığına getirdiği haberi bulunuyor; yazıda Gerçek’in hayatı ve hizmetleri anlatılmış.

Dergide dinî nitelikli makaleler yanında köy ve köy hayatına ilişkin ve daha çok iktibas şeklinde yazı ve haberlere de yer verilmişti. Mesela, ilaç zehirlenmeleri, temiz ahır temiz süt, gübre ve faydaları gibi yazılar bu kabildendi. Ayrıca yaz ishali, lastik ayakkabıların zararları gibi bazı sağlık konularını işleyen yine iktibas yazılar da yer almış.

Birkaç söz

Yeni Köy Hocası ve devamı olan Köy Hocaları İçin Belleten, kendisine hedef kitle olarak köylüleri ve köy imamlarını seçmiş, Başkanlık tarihinin ilk ve tek süreli yayını olma vasfını taşımaktadır.

Başkanlığımızın daha sonraki yıllarda “köy” adını taşıyan ayrı bir süreli yayını olmasa da 1968 yılında yayınına başlanan Diyanet Gazetesi’nde köylüye ve köy imam-hatiplerine hitap eden makalelere ve seri yazılara yer verilmişti ki, bunlar gerçekten nitelikli yazılardı. Ayrıca Reisliğin kendi süreli yayını olmadığı yıllarda, Sebülürreşad ve benzeri, din hizmetlilerinin dinî kültürlerini besleyebilecek dergileri satın alarak veya görevlilere tavsiye ederek destek olduğunu da not etmek gerekir.

Dinî-ilmî makaleler yanında teşkilat ve personel haberlerinin de yer aldığı, Başkanlık personeli yanında halka da satışı yapılan Diyanet Dergisi’nin aylık olarak yayınına devam ettiği bir sırada, eşzamanlı olarak sırf köylüler ve köy hocaları için ayrı bir gazete ve dergi çıkarma ihtiyacı duyulması ve bunun tahakkuku, kanaatimce son derece anlamlı ve önemlidir; takdire şayan bir girişimdir. Yayımlandıkları yıllarda nüfusumuzun kahir ekseriyetinin köylerde yaşadığı gerçeği, bu çabayı daha da önemli kılmaktadır.

Öte yandan, edebiyatla ilgilenenlerin malumu olduğu üzere, bilhassa 1950 ve 1960’lı yıllarda, köylüyü ve köy hayatını konu alan hikâye ve roman türü kitaplar revaçtaydı ve bunların bir kısmı dinî değerleri erozyona uğratmaktaydı. Başkanlığın, bu tür teşebbüslerle alternatif bir yayın faaliyeti içine girdiği de düşünülebilir.

Başkanlığın geçmiş yıllarda köylülere ve köy hocalarına yönelik yayın teşebbüsü sözü edilen süreli yayınlarla sınırlı değildi kuşkusuz; mevcut imkânlar çerçevesinde hedef kitlesi köy ve köylü olan kitaplar da yayımlanmıştı. Mesela, her yaş

SALI
1
EKİM
1963

KÖY HOCALARI İÇİN
BELLETEN
 DİNİ, AHLAKİ, İÇTİMAİ DERGİ

Hiç bilerseniz bilmiyerseniz
bir olur mu?
(Ayet)
İlim öğrenmek, kadın, er-
kek her Müslümana far-
dır.
(Hadis)

YIL : 1 SAYI : 1
Diyamet İşleri Başkanlığınca şimdiki ayda bir yayınlanır
FIYATI : 25 Kuruş

Yeni bir adla çıkıyoruz

İkinci sayımda yeni bir adla çıkıyoruz. Belleten; dinimizin yola bilgi, bilgi imanın başı, amelın esası. Ondan çıkardık adımızı. Bu kez isimizi iyice şınlattık. Gayemiz, memleketimizin en zor şartlar içinde, bir çok yeni hadiselerle doğrudan doğruya karşılaşan siz sayın ve değerli köy hocalarına hizmet etmek, her yenden sizlere yardımcı olmaktır.

Dini hizmetlerimizin yerine getirilmesinde, Belleten'in sayfaları çalışmalarınıza ışık tutacak, size münen kılavuz belleten olacaktır. İnşallah.

Belleten'in size hakkıyla hizmet etmesini istiyorsanız okuyun; biliyorsanız yüce Allah'ımız ilk emrini, Sevgili Peygamberimiz, Meâlen: «Yaratın, insanı pıhtılaşmış kandan yaratan Rabbinin adıyla oku! Oku! Kalemle belleten, insana bilmediğini bildiren Rabbin en büyük kerem sahibidir.» buyurdu.

Çağımızda kalemin yardımcıları çok değerli. Kalemin eserlerini, insanın düşüncesine ve imanına verdiklerini Belleten'de bulacaksınız.

Belleten, kutsal varlıklarımızın en iyi, dinimize, imanımıza en yararlı şekilde ifâsı için size hizmet yolundadır. Belleten sizin, isteklerinizi bildiklerinizi yazın, öğrenmek istediklerinizi sorun.

Hristiyanlar Kongresinde Müslümanlık Övüldü

Dinler İçinde, İnsanlar Arasında Kardeşliği Tatbik Eden Müslümanlıktır

Heisinki, (A.P.) — Hindistan'dan gelen bir piskopos Hristiyanların kendi dinlerinden olan kimselere sempati ve anlayış göstermediklerinden şikâyet etmiştir.

Hindistan Lüter kilisesi piskoposu Rajah B. Manikam «Bildirim bütün dinler içinde yalnız Müslümanlık insanlar arasında kardeşliği telkin ve tatbik etmektedir» demiştir. Dünya Lüter Federasyonunun burada yaptığı dördüncü kongresine katılan delegelere hitap eden piskopos «Hristiyanlığın da aynı şeyi yapmasını temenni ederim» demiştir.

Dünyanın dört tarafından gelmiş 800 temsilcinin katılmasıyla yapılan kongrede Lüter kilisesinin bugünkü dünyada oynadığı rol tartışılmaktadır.

Resimde (ortada) Kıbrıs Müftüsü M. Dâni Efendi görülmektedir.

Kıbrıs Müftüsü Ankara'da

1 — Kıbrıs Müftüsü sayın M. Dâni Efendi Ankara'ya geldi. Ziya retü hususî idi. Cumhurbaşkanı ve Başbakan tarafından kabul edildi. Bu arada Diyanet İşleri Başkanı Hasan Hüsnü Erdemî de ziyareti etti.

Bu minasebetle 6 Eylül Cuma günü Hacıbayram Camii'nde namazdan önce vaaz etmiştir. Vaazından bazı sözlerini gelecek sayımızda bulacaksınız.

Başkanlığın geçmiş yıllarda köylülere ve köy hocalarına yönelik yayın teşebbüsü sözü edilen süreli yayınlarla sınırlı değildi kuşkusuz; mevcut imkânlar çerçevesinde hedef kitlesi köy ve köylü olan kitaplar da yayınlanmıştır.

ve sınıftan insana hitap eden eserleriyle tanıdığımız merhum Ahmet Hamdi Akseki'nin ta 1928 yılında Köylüye Din Dersleri adını verdiği üç yüz küsur sayfalık bir kitap yazmış olması son derece önemlidir. Ayrıca 1925-1932 ve 1937-1940 yıllarında Müşavere Heyeti azalığı da yapmış olan Ali Vahid Üryani (1879-1940), kendi hususi teşebbüs-

suyle Köy Hocası Gazetesi adında bir süreli yayın çıkardığı gibi, adlarında "köy" kelimesinin geçtiği Köy Hatibi, Köy Hocası İlmihâli (Bu kitap Başkanlık yayınları arasında çıkmıştır.), Köylü İlmihâli gibi kitaplar da yayımlanmıştı. Öyle ki, unvan olarak "Müşavere Heyeti Azası" yanında "Köy Hocası Gazetesi Sahibi" kimliğini yazmayı da ihmal etmi-

yordu. Kurduğu matbaaya bile "Köy Hocası Gazetesi Matbaası" adını vermişti.

Çok sonraları, 1970'li yıllarda Başkanlık, Köy Hocası El Kitabı adında bir kitap yayımladı.

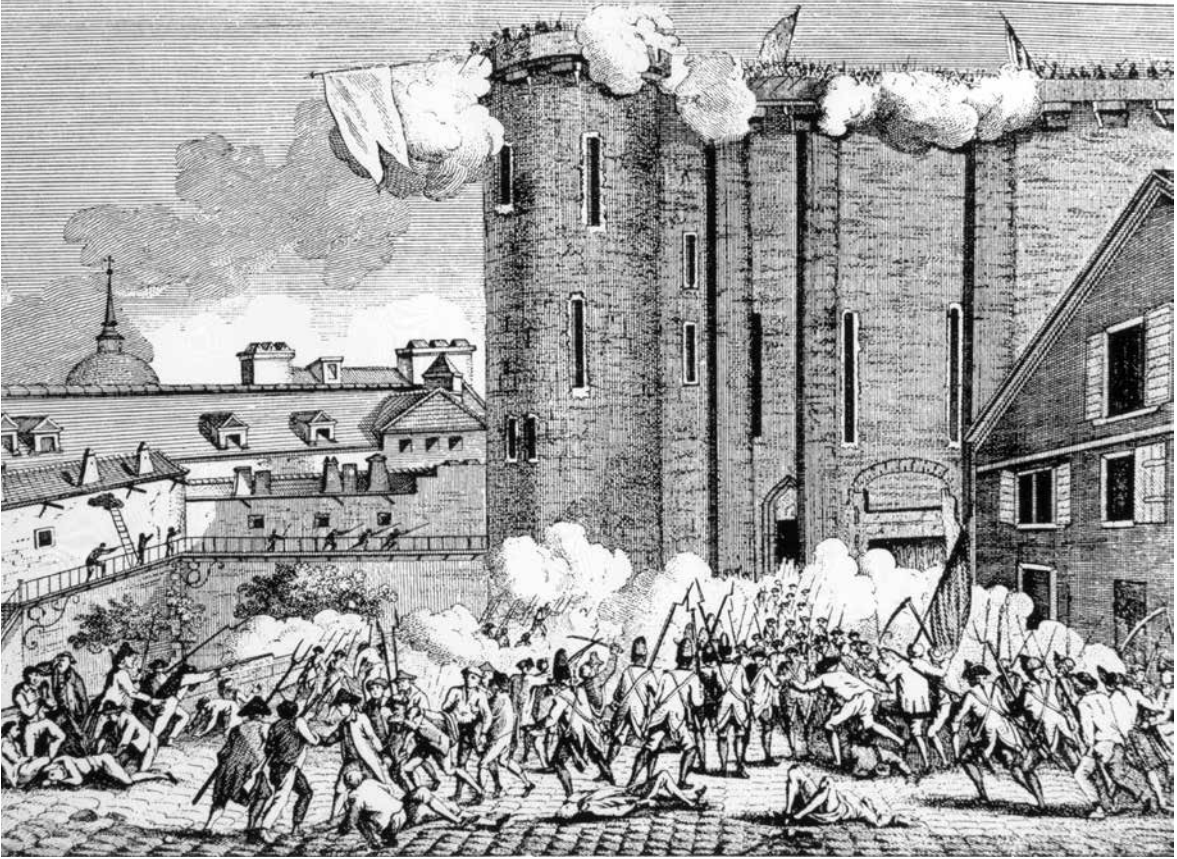
Dine muhatap olma açısından şehirliyle köylüyle, şehirde görev yapan din hizmetlileriyle köy imamları arasında bir fark olmayacağı açıktır. Buna göre, "köy" adı öne çıkartılarak yapılan yayın faaliyetinde amacın dinî bilginin sunumunda köylünün bilgi ve genel kültür düzeyini göz önünde tutarak dinî konuları sade ve anlaşılır bir dil ve üslupla anlatmak, bu yolla köylüyü din konusunda aydınlatmak olduğu izahtan varestedir. Bu noktada, dönemde, bilhassa köylerimizde formel hiçbir dinî eğitimi olmayan, hatta bazen okuma yazmayı bile zor becerebilen kişilerin de, zarurete binaen, camilerimizde imamlık görevini üstlendikleri gerçeğini göz ardı etmemeliyiz. Yani, köy imamlarının da bu tür yayınlara ihtiyacı olduğu açıktı.

Burada, "Bu tür yayın faaliyetleri günümüzde de devam etmeli mi?" sorusu akla gelebilir.

İki binli yılların Türkiye'sinde, yayın yoluyla dinî irşat faaliyetlerinde hedef kitle olarak artık köylü-şehirli ayrımı yapılmasına ihtiyaç kalmadığını, genele hitap eden yayın faaliyetlerinin kapsamına artık köylerde yaşayan insanımızın da girdiğini söylemek yanlış olmaz. Bununla birlikte günümüzde, artık nüfusunun az bir kısmı yaşasa da, köylerimizdeki dinî hayatın kendine has problemlerinin olmadığı iddia edilebilir mi? Kanaatimce bu, üzerinde teemmül edilmesi, araştırılması gereken ayrı bir konudur. ■

İLLA BİR BİLDİRİ Mİ YAZMALI?

Koray ŞERBETÇİ

1789'da Paris dışında ülkenin geri kalanının pek haberi olmasa da Parisli aydınlanmış (!) önderlerin peşine takılan Paris halkı monarşiye karşı ayaklanır. Fransız İhtilali'nin sembolü Bastille Hapishanesi basılır. Ama içeride siyasetten habersiz topu topu 7 âdi suçlu vardır. Garip bir biçimde saatlerce süren çatışmada da sadece bir kişi ölür. Ama Batılı tarih okuması için bunun da bir önemi yoktur. Bu insanlık için dönüm noktasıdır. Çünkü Batılılar tarafından gerçekleştirilmiştir.

A lman düşünür Hegel; "Doğu'da bir kişi, Antik dünyada birkaç kişi, Hristiyan-Germen dünyasındaysa herkes özgürdür." der. Böylece eli çabuk illüzyonist kıvraklığıyla bir hamlede Doğu'yu yani Osmanlı sistemini hak ve hukuktan yoksun

bir keyfi yönetim olarak zihinlerde perçinler. Hegel önemlidir zira XIX. yüzyılda neredeyse felsefeden bahis açmak istediğinizde Hegel'e dokunmadan geçmeniz mümkün değildir. Sadece o mu? Hayır elbette. Orta Çağ'da Hristiyanlık fanatizmiyle Türklere akıl almamak iftiralar atan Batılı düşünür-

ler, bilhassa "Aydınlanma Çağı" dediğimiz dönemde bu iftiralarını "bilimsellik" olarak etiketleyip tüm dünyanın bilinçaltına Müslümanların cumhuriyetten, kişi hak ve özgürlüklerinden anlamaz insanlar olduğunu ön kabul olarak kazı- mışlardır.

Hegel'den önce de sonra da Batılı yaklaşım; insanın kazanımları olan demokrasi, insan hakkı, bir arada yaşama kültürü ve mülkiyet hakkını Batılı aklının bir icadı ve uygulaması sayar.

Mesela Fransız Devrimi'nin işaret fişeği sayılan, 1776 yılında Amerika'da Virginia'da ilan edilen Bağımsızlık ve İnsan Hakları Bildirisi'dir. Gariptir ki bu bildirinin ilanına ön ayak olan o günün demokrasi havarisi, sonranın ABD başkanı Thomas Jefferson'un 150 kölesi vardır. Gerçi kendisi kölelikten nefret eder ve bunu söyler ama kölelerini serbest bırakacak kadar da değil tabi. Sonrası malum. Bildiriyle gelen bu özgürlükler ve haklar renk seçer ve sadece beyazlara has kılınır.

1789'da Paris dışında ülkenin geri kalanının pek haberi olmasa da Parisli aydınlanmış (!) önderlerin peşine takılan Paris halkı monarşiye karşı ayaklanır. Fransız İhtilali'nin sembolü Bastille Hapishanesi basılır. Ama içeride siyasetten habersiz topu topu 7 âdi suçlu vardır. Garip bir biçimde saatlerce süren çatışmada da sadece bir kişi ölür. Ama Batılı tarih okuması için bunun da bir önemi yoktur. Bu insanlık için dönüm noktasıdır. Çünkü Batılılar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Kral dize getirilip yeni rejim kurulunca kanıt aramadan idam kararı veren ihtilal mahkemeleri kurulur ve insanları demokratik bir biçimde idam etmek için giyotin adı verilen bir ölüm makinesi icat edilir. Özgürlük ve demokrasi getiren bu rejim, 1792-93 yılları arasında 40 bin kişiyi ya kralcı ya da sadece Katolik olmak suçundan idam eder. Hatta Lavosier gibi bir müthiş bilim adamı kralcı olmak suçlamasıyla giyotine gönderilirken mahkemenin savcısı F.Tenville:

“Cumhuriyetin bilim adamlarına ihtiyacı yoktur.” diye haykırır.

Burada verilen bir iki küçük örnekten bile anlaşılacağı üzere Batılı tarih okuması, insanlığın tüm kazanımlarını kendine has kılan, insana karşı işlenen sistemli suçları da: “O kadar da olur canım abartmayın!” pişkinliğinde ele alan bir tutuma sahiptir. Ama söz konusu İslam medeniyet iklimi olunca bu sefer Batılı tarihçiler hoşla gitmeyen en küçük bir ayrıntıyı atlama- dan etraflıca ele alır, dev aynasına yansıtır ve herkesi kapsayacak bir genellemeye vardırırlar.

Ya insanlığa örnek teşkil edecek tablolar? Onlardan zaten hiç mi hiç bahsedilmez.

Oysaki masa başında tarih yazmayıp da Osmanlı ülkesine gelen Batılılar bambaşka bir manzara görmüşlerdi. Bu kimseler, Batılı zihninde oluşan çarpık Müslüman-Türk algısından çok farklı tabloları kâh dürüstçe kâh hayretle satırlara döktüler.

Mesela bu tablolardan birisi, bizim tarih yazımında dahi pek dillendirilmeyen bir diyalogdur. Henüz Fransa'da bir devrim yapıp cumhuriyet ilan edilmesine onlarca sene vardır. Ama cumhuriyetçi düşünürler Fransız entelektüel hayatını bu fikirle fokurdattıklarıdır.

İşte tam bu esnada yani takvimler 1737'yi gösterirken Osmanlı-Rus-Avusturya harbi patlak verir. O yıllarda Osmanlı ile diplomatik dostluk gösteren Fransa, bu savaşta arabuluculuk rolüne soyunur. Bu amaçla Fransa'nın İstanbul'daki büyükelçisi Marquis de Villeneuve, dönemin Osmanlı dışişleri bakanı sayılan Reisülküttap Emirzade Hacı Mustafa Efendi ile görüşür.

Bu görüşmede Reisülküttap Efendi, Fransız elçisine öyle bir tespitte bulunur ki tüm Batılı şartlanmaları altüst edecek niteliktedir. Şöyle der Reisülküttap Efendi:

“Bizim hükümetimiz sizin sandığınızdan çok fazla bir cumhuriyet mahiyetindedir. Petersburg'la Viyana'da devlet işleri hakkında karar verme yetkisi yalnız bir yahut iki kişinin elindedir. Bizde ise padişah ne kadar zorlayıcı olursa olsun, Şeyhülislam ile kanun adamlarının oluru almadan bir barış antlaşmasını bile kabul etmek yetkisine sahip değildir.”

Bir Osmanlı bürokratinin bu kıyaslamalı yaklaşımı, durum tespiti, cumhuriyetten bahsetmesi, ne yazık ki ne Batılılarca ne de bizce yeterince ilgi görmüş, üstünde durulmuştur. Oysaki sırf bu pasaj bile Osmanlı insanının ne kadar kendinin ve çevresindeki dünyanın farkında olduğunu gösterir bir kanıttır.

Avrupa monarşileri ilahî hukuk teorisiyle kralın Tanrı'dan başka kimseye karşı sorumlu olmaması ilkesini getirirken Osmanlı padişahının yetkileri kanuna tabi olmasıyla sınırlanmıştır. Hatta süreç kimi zaman padişahın idarede yetersiz olduğu ya da kanun-ı kadime aykırı düştüğü iddia edilerek tahttan indirilmesiyle bile sonuçlanmıştır. Ama Batılı düşünürler bir “Nomokrasi” yani şu veya bu ferdin, şu veya bu zümrenin değil “kanun hâkimiyeti düzeni” olan Osmanlı sistemini bir çırpıda keyfî bir istibdat olarak ilan edivermişlerdir.

Oysaki İngiltere'deki Türk algısının şekillenmesine katkı sağlayan büyükelçi Sir James Porter, işin hiç de öyle olmadığını söyler. Büyü-

kelçi, Osmanlının kendine mahsus demokratik bir zihniyete sahip olduğunu bizatihi tanıklık ederek şöyle dile getirir:

“Türkler her ne kadar çocukluklarından itibaren padişahın ilahî hukuka dayandığını öğreniyorlarsa da, bu hukukun Kur’an’a dayandığını, bütün niteliğini Kur’an’daki ilahî kanunlar bütününden aldığını, padişahın da onlara sadakatle uymak zorunda olduğunu da biliyorlar. Kısacası, Türkler bütün bu kanunların kendilerine olduğu kadar padişahlarına da aynı kesinlik ve aynı şiddette yükümlülükler yüklediği kanaatindeler.”

Görüldüğü üzere Osmanlı ahalisini gözlemleyen İngiliz büyükelçisi hiç de Hegel ve türevleri gibi düşünmüyor. Öyle Hegel’in sandığı gibi hiçbir kayıtlı sınırlanmayan bir müstebit sultanın hiçbir şeyden haberi olmayan köle halkı gibi bir şey yok ortada. Padişahın sorumlulukları ve sınırlılıkları belli. Ulema tarafından denetleniyor ve her şeyden öte ahali herkesin yetkisinin de olduğunun gayet farkında.

Bu sistemi fark eden başka bir Batılı Comte De Marsigli, okuyucularına bunu kanıtlayan örnekleri ardı ardına sıraladıktan sonra hükümünü verir:

“Osmanlı saltanatının bir mutlakiyet, bir aristokrasi mi sayılması yoksa demokrasi adıyla anılması mı lazım geldiği kendiliğinden anlaşılır.”

Hegel ve türevlerine göre Osmanlının yani Doğu’nun öyle başıboş bir istibdat rejimi olmadığı, Osmanlı ahalisinin de köle yığını değil, hak ve sorumluluklarının gayet farkında olan bir kitle olduğunun Batılı tanıklarını dinledik.

Peki ya insan hakları? Osmanlı ahalisi, illa Virginia Anayasası ya da Yurttaş Hakları Bildirisi gibi bir belge ilan edilmedi diye burada yazanlardan mahrum muydu? Yani yaşama hakkı, vicdan hürriyeti ve mülkiyet hakkı yok muydu?

Fransız İhtilali’nin fanatizminin din adamı kıyımını bir Fransız

Belki Hegel ve çağdaşları gibi sert ifadelerle söylemese de “Kanunların Ruhu” eserinin sahibi Montesquieu da Osmanlının medenî ve tarihî birikimini masa başında yaptığı akıl yürütmelerle bir çırpıda harcamıştır. Fransız düşünür, Osmanlıyı tüm Batılıların yaptığı gibi indirgemeci bir yaklaşımla mülkiyet hakkında yoksun, istibdat düzeninin köleleri olarak görür.

olarak gayet iyi bilen A. Ubcini, 1855’te Osmanlı sosyal hayatını gördükten sonra büyük bir itirafı dile getirmeden edemez:

“Katolik mezhebi, Paris ve Lyon’a göre İstanbul ve İzmir’de daha serbesttir.”

Sadece Katolik mezhebi mi? Elbette hayır. Bakın De La Motraye

1727’de ziyaret ettiği Osmanlı ülkesini bize Batılı tanıklığıyla nasıl resmediyor:

“Din ayrılığından dolayı insanlar birbirine karşı kin beslerler. Bu eksiklik İslamiyet’ten ve hatta Hristiyanlıktan bile eskidir. Fakat bu küçümseme Türkiye’de görülmez çünkü Türkler kendi dinlerinden ne kadar ayrı olursa olsun, hiç kimseyi dininden dolayı tehdit etmezler.”

Hatta bu kadarla da kalınmıyor:

“Takdis ayini yortusunda Galata ile Beyoğlu’nun bütün kiliselerindeki papazlar ruhani alaylar hâlinde ilahi söyleyerek ve haçlarıyla bayraklarını taşıyarak caddelere çıktıkları zaman, kendilerine bir askerî kıta refakat etmektedir.”

Şimdi aynı yıllarda bu etkinliğin tam tersini Avrupa başkentlerinden birinde ve Müslümanlarca yapıldığını düşünelim. Fakat düşünemeyiz. Zira Avrupa başkentlerinde ne yüzyıllardır oturan bir Müslüman ahali bulabilirsiniz ne de ilahiler söyleyerek yürümek isteyen bir Müslüman gruba tahammül.

Fakat olsun Magna Carta, Virginia Anayasası ya da Yurttaş ve İnsan Hakları Bildirisi ilan etmediğiniz için bunların hiçbir kıymeti yok. Elbette Batılının gözünde!

Belki Hegel ve çağdaşları gibi sert ifadelerle söylemese de “Kanunların Ruhu” eserinin sahibi Montesquieu da Osmanlının medenî ve tarihî birikimini masa başında yaptığı akıl yürütmelerle bir çırpıda harcamıştır. Fransız düşünür, Osmanlıyı tüm Batılıların yaptığı gibi indirgemeci bir yaklaşımla mülkiyet hakkında yoksun, is-

tibbat düzeninin köleleri olarak görür.

Montesquieu'nun bu satırları yazmasından yaklaşık altı yıl sonra İstanbul'daki İngiliz büyükelçisi Sir James Porter İstanbul'da bir olaya tanık olur. O yıl çıkan bir yangında Bâb-ı Âli yani günümüz karşılığıyla Başbakanlık binası tamamen yanar. Binayı yeniden yapma çalışması başlar. Ama bir daha böyle bir sıkıntının yaşanmaması için etrafındaki binaların satın alınıp genişletme çalışması yapılması uygun görünür. Bâb-ı Âli etrafındaki mülk sahipleri paralarını alır ve evlerini satarlar. Ama yaşlı bir kadın hariç. Teklif edilen para da mülk sahibi yaşlı kadının umurunda değildir ve evini satmamakta ısrarlıdır. Yetkililer gelir, ikna etmeye çalışır hatta kimileri kadına bağırıp çağırır bile. Ama ki hiçbir yetkili evin çivisine dahi el süremez. Bu durum karşısında proje durur. İngiliz büyükelçi; padişahın neden

gücünü kullanıp kimsesi olmayan bu yaşlı kadından evi zorla almadığını sorunca aldığı cevap bıçak gibi keskindir:

“İmkânı yok, öyle şey olmaz, mülk onun mülkü!”

Gerçi buna benzer bir olayın Yıldırım Beyazıt devrinde Ulu Camii inşasında yaşandığını da Tarih-i Saf ve Tuhfetü'l-Ahbab adlı eser bize aktarır. Durum aynıdır, elbette sonuç da. Ama olsun Fransız düşünür Montesquieu bir kere akıl yürüterek Osmanlı insanını mülkiyet hakkından yoksun diye tespit etti ya, artık bu tekerleme dilden dile aktarılacaktır.

Şimdi daha yüzlerce örnekleme yapılabilecek bu konuyu kısaca özetlersek:

Alman, Fransız, İngiliz, Rus ve daha pek çok Batılı düşünür, kitaplarını ve bildirilerini satırlarda

ışıl ışıl parlayan demokrasi, insan hakları, vicdan ve mülkiyet hürriyeti ifadeleriyle süslediler. Ama bu ışıltılar Avrupa'da yaşayan üst sınıf beyaz insan dışında ne Avrupa'nın yoksul kitlesine ne Kızıldelilere ne Afrikalılara ulaştı. Ama yine de Batı ve Batılı, insanlığın tüm ortak kazanımlarının kurucusu ve kolları sayıldı ne hikmetse.

Osmanlı ise ne bildiri yazdı ne de teorisini ışıltılı kelimelerle bezedi. Ama padişahından ulemasına, yeniçerisinden mahalle esnafına bilinçli ve sorumlu bir biçimde; insanın vicdan ve din hürriyetini, mülkiyetin hak ve hukukunu hayata geçirdi. Kanun dışına çıkan padişahına bile sesini yükseltti. Ama ne demokrasiyle ne de insan haklarıyla anılabildi. Ne yaparsınız ki yetmedi işte.

O zaman toplayıcı hükmü verelim ki mevzu netleşsin: Batılı düşünür, Osmanlı davranır! ■

ÜMİT VE KORKU DENGESİ

Dr. Ahmet ÖZVARİNLİ | Nevşehir İl Müftü Yardımcısı

Dinimizde iki türlü prensip vardır. Sadece Allah'tan korkmak ve bununla birlikte Allah'ın rahmetini ümit etmek, bu prensipler iman gereğidir. İnsan hayatı "ümit" ve "korku"nun bir karışımıdır. Ümit ve korku arasındaki hassas dengeyi koruyan insan, hayatın dengesine ulaşmış insan demektir.

Tabiatı itibarıyla insan ruhu hem korku hem de ümitle doludur. Çocuk doğarken bu iki kabiliyetle birlikte doğar, yanyanadır yeni doğan çocukta korku ve ümit. Hem karanlıktan korkar hem de yalnızlıktan, bir yere düşmekten veya bir şeye çarpmaktan korkar. Alışmadığı kimselerden ve görünümlerden korkar... Ve ümit eder... Emin olmak ister, rahat etmek, ısınmak, annesinin kucığında dinlenmek, babasının bağrında dinlenmek ister. (Kutub, Muhammed, İslama Göre İnsan Psikolojisi s. 105.) Anne bebeği beslerse, ona süt verirse, hava koşullarına uygun biçimde giydirirse

bebek sürdürdüğü yaşamdan haz duyar. Bunlar yapılmazsa elem ve kaygı duyar, kendini tehdit altında, tehlike içinde sanır, korkar, ağlar, bağırır. İçinde yaşadığı toplumsal çevrede alışmadığı, bilmediği, tanımadığı insanların bebeğe yaklaşması ona dokunması, onu kucığına alması, tutması, okşaması, sevmesi bile korku yaratabilir. (Köknel, Prof. Dr. Özcan, Korkular s. 7-16.)

Ümit, kalbin hoşlandığı bir şeyi beklemesinden rahatlık ve ferahlık duymasıdır. Ömer Nasuhi Bilmen de ümidi şöyle tarif etmektedir: "Ümit; iman ehlinin ilahi affa, Cenab-ı Hakk'ın sonsuz keremine kavuşma ümidiyle kendini teselli etmesi ve böylece lezzet duymasıdır."

Korku; istenilmeyen bir şeyin gelecekte meydana geleceği düşüncesiyle kalbin yanması, elem duyması demektir. (Gazali, İhya, c. IV, s. 261.) Elmalılı Hamdi Yazır, tefsirinde "ümit" ve "korku"nun insandaki mevkiine işaret ederek diyor ki "İnsan hayatı lezzet ve elemün uğ-

rak yeridir." İnsan ruhu elemden kocunur, lezzetten hoşlanır. Elemin sebepleri karşısında ümitlenir. İnsanda ümit silindiği zaman "ye's" egemen olur. Faaliyet söner, korku silindiği zaman "tuğyan" başlar, âkibet düşünülemez, faydalı faaliyet yapılamaz. Ümidin içinde bir korku, korkunun içinde de bir ümit yoksa vazife hissi tembelliğe döner. Açları çalıştıran doymak ümidi, tokları çalıştıran açlık korkusudur. (Elmalılı Tefsiri, c. I, s. 101.)

Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de "Kullarıma benim gerçekten çok bağışlayıcı, çok esirgeyici olduğumu bildir. Ama azabım da çok elem verici bir azaptır." buyurmaktadır. (Hicr, 15/49, 50.) İlk ayet ümit, ikinci ayet korkutma maksadını taşımaktadır. Başka bir deyişle bu iki ayette insanlara, tasavvufi kaynaklarda havf ve reca denilen bir ahlaki ve dinî duyarlılık ve tedbirlik kazandırılması amaçlanmakta, Kur'an'ın bütününde izlenen yöntem burada özetlenmiş bulunmaktadır.

İslam inancına göre Allah, ne acımasız ve adaletsiz ne de insanların her türlü kötülükleri karşısında duyarsız ve ilgisizdir. (Allah, kullarına zulmedici değildir. (Enfal, 8/51.) O bütün doğruluk ve iyilikleri özendirici, yanlışlık ve kötülüklerden caydırıcı mahiyette sıfatlara; celal ve cemal sıfatları diye bilinen niteliklere sahiptir. (Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir III, s. 354.)

Peygamberimiz ümit ve korku arasındaki dengeye işaret eden hadisinde buyururlar ki: "Allah'ın rahmet deryasındaki bunca genişliği kâfir bilseydi, cennetten ümit kesmezdi. Mümin de Allah'ın her türlü azabını bilseydi, cehennemden emin olmazdı." (Mehmet Sofuoğlu, Buhari Tercümesi, c. XIV, s. 6399.)

Abdullah ibn-i Mesud bir gün bir mescide girdiğinde bir vaiz, cehennem ateşinden ve demir halkalardan, zincirlerden anlatıyordu. (İnsan, 76/4.) "Doğrusu biz kâfirler için zincirler, demir halkalar ve alevli bir ateş hazırladık." İbn Mesud kalktı ve "Ey vaiz, Allah'ın kullarını niye ümitsiz edip korkutuyorsun? Cenab-ı Hak'ın şöyle buyurduğunu okumadın mı? (Zümer, 39/53.) 'Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz.'" (Mealimuttenzil c. V, s. 22.)

"Bugün kürside bir vaiz haber verir cehennemden
Yok mudur orda bir aşık tutup indirse minberden"

diyen şair, bu gerçeği dile getirmektedir. Yaptığı hatadan, işlediği günahattan dolayı zaten vicdan azabı çeken kimselere bizim suçlamamız ilave edilmemelidir. Bilakis ona ümit vermek önemlidir. Korkuyu öne çıkaran, vaizlere Muini şöyle cevap vermektedir:

"Sırat ile korkutma bizi vaiz lütfu
Hak çoktur

Gezenlerden işittik biz ki anda korkuluk yoktur"

Kur'an-ı Kerim'de ümit ve korkuyu birleştiren ayetler çoktur. Sadece korkutmak yanlış bir metoddur. Hz. Peygamber, doksan dokuz kişiyi öldürüp de vicdan azabı çeken bir kişiden bahseder. Bu kişi kurtulmak ümidiyle bir din adamına başvurur. Fakat o din adamı ona ümit verici konuşmaz, hatta hiç kurtuluşu olmadığını söyler, o kişi de tekrar ümitsizliğe düşer ve o din adamını öldürür. Ama vicdanı yine rahatsızdır, kurtulmak ister, bir başka din adamı ona ümit verir, suçlarından kurtulması için, içinde yaşadığı ortamı terketmesini söyler, o da terk eder. Bu Hz. Peygamber'in tavsiye ettiği bir prensiptir. Hz. Peygamber müjdeleme prensibini tavsiye etmekte ve doğru hareketin bu olduğunu söylemektedir. (Kırca, Celal, Prof. Dr. Din Eğitiminin Prensipleri, s. 26.) Mehmet Akif de bir şiirinde ümit kesmemeyi öğütlüyor:

Ye'sin sonu yoktur, ona bir kere düşersen
Hüsrana düşersin çıkmazsın ebediyyen,
Yeis öyle bir batakıdır ki, düşersen boğulursun
Ümide sarıl sımsıkı seyret ne olursun.

Daima korku üzere bulunmak da Allah'ın rahmetinden ümit kesmek demektir ki bu katiyyen caiz olmaz. Cenab-ı Hak: "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz, çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez." (Yusuf, 12/87.) buyurmuştur.

Hz. Ömer b. Hattab (r.a.) azap korkusu ve sevab ümidi arasında şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet gününde bir kişiden gayri cennete kimse girmeyecek denilse,

kendimin olmasını ümit ederim. Şayet cehenneme bir kimseden başka kimse girmeyecek denilse yine o kimsenin ben olmasından korkarım." (Aliyyulkari, Ümit ve Korku Risalesi, lisans tezi, Erzurum '83, Ahmet Özvarinli, s. 9.)

Kur'an-ı Kerim'de "Onlar, korkarak ve ümit ederek Rablerine ibadet etmek için yataklarından kalkarlar." (Secde, 32/16.); "Allah'a korkuyla ümitle dua edin. İyilik edenlere Allah'ın rahmeti çok yakındır." (Araf, 7/56.) buyrulur. Ayette geçen korku ve ümit bir taraftan da O'nun rahmetinden ümit kesmemek şeklinde açıklanır. (Kur'an Yolu, c. II, s. 538.)

Sevdiğini anan bir âşıkın nasıl ki derhâl kalbi çarpar, yüzü sararır, gözleri yaşarır. Ya Allah'ını seven, Allah'ın aşk ve sevgisinden dolayı korku içinde kalan bir mümin-i kâmilin Allah'ın ismi anıldığı zaman kalbi heyecanla çarpmaz mı? Yüzü sararmaz mı? Gözlerinden yaşlar akmaz mı? Şair diyor ki:

Her katresi bir cevheri yekta'dan eazdır.
Allah için ol yaş ki akar dide-i terden

Özellikle çağımızda artan korku, ümitsizlik ve çaresizlik karşısında bunalan sıkılan insanlara Kur'an'dan ve hadisten verilecek müjdenin önemi çok büyüktür. İnsan hayatı ümit ve korkunun bir karışımıdır. İnsan daima ümit ve korku arasında bulunmalıdır. Daima ümit üzere bulunmak Allah korkusundan mahrumiyet demektir ki bu asla caiz değildir. Cenab-ı Hak: "Allah'ın azabından emin mi oldular? Ziyana uğrayan topluluktan başkası Allah'ın böyle mühlet vermesinden emin olmaz." (Araf, 7/99.) buyurmaktadır. ■

KELİMELERİN AYDINLIĞINDA

Ayşe Bayraktar BARIŞ | Ankara Vaizi

Son Halife Abdülmecid Efendi'nin kütüphanesi

Kelimelerin sesten başka bir bedene bürünebileceğine ilk kez 5-6 yaşında bir çocukken şahit oluruz. Önce harfleri tanımaya sonra harfleri bir araya getirip anlamlı birer kelime kurmaya çalışırız. Her yeni harfle okuyabildiğimiz kelime sayısı artar ve her bir kelimeyle yaşamın renkleri çeşitlenmeye başlar. Dikkatimizi çeker yazılı bir kâğıt

parçası, bir dükkân tabelası, ambalaj kâğıdı... Okuyabildikçe özgür hissederiz, başka kimseye ihtiyaç duymadan okuduklarımızla öğrenebiliyoruz diye.

Okuyabilmenin verdiği heyecan çok uzun sürmüyor ancak. Neler keşfedeceğimizi, hangi derin sular da nelerle karşılaşacağımızı artık pek de umursamadan, uzaklaşıyoruz kelimelerden, kitaplardan. Bir

kitabın yaprakları arasında bula-
cağımız bilgiyi, cam bir ekrandan
temin etmeye çalışıyoruz. Aylarca
belki yıllarca emek verilerek yazıl-
mış sayfaları, hiçbir emek ürünü
olmayan hoyrat ve anlık meşgale-
lere kurban ediyoruz. Bir cümle-
siyle kendimizden çok şey bulaca-
ğımız, belki hayatımızın yönünü
değiştirecek satırları görmezden
geliyoruz.

İnsanlığın en büyük icadı olarak yazıyı kabul edersek, pek de abartmış olmayacağız. Yazdıklarıyla duygularını anlatan, düşüncelerini paylaşan, fikirlerini insanlığın hizmetine sunan, hayalleriyle yepyeni dünyalar inşa eden milyonlarca kişi, yüzyıllar geçse, kilometrelerce uzakta da olsa, zihinlerimizi ele geçiriyor ve kimi büyük, kimi küçük izler bırakıyor. Hangi güç insanda böyle bir etkiye sebep olabilir? Günümüzün en hareketli, en popüler alanı, gösteri sanatları olduğu hâlde, okuduklarımızla benliğimize kazınan, gördüklerimizle aynı olmuyor. Bir kitapla kurduğumuz dünya, bir ömür yaşıyor içimizde. Ancak izlediğimiz ve dinlediğimizin şiddeti anlık oluyor, geliyor ve geçiyor.

Asırlardır var olmuş tüm büyük medeniyetlerin ortak özelliğinin kitap ve düşünce olduğunu söyleyebiliriz. Medeniyetlerin sürekliliğini sağlayan her daim kitaplar olmuştur. Bir medeniyetin çöküşünde, bir kütüphanenin beraberinde yok oluşunu görürüz. İskenderiye Kütüphanesi, Beytül-Hikme, Bağdat Kütüphanesi gibi çok büyük kütüphanelerin ya iç savaşlar ya da ülkelerin istilaları sonucunda tahrip edildiğinin şahidi oluyoruz.

Bir kütüphanenin tozlu rafları arasında dolaşırken veya bir kitapçının kapağı açılmamış kitaplarının kokusunu duyarken, hissedilen huzuru hangi kelime tarif edebilir? Yaşamın endişe, kaygı, üzüntü ve stresinden uzaklaştıran kelimeler arasında kaybolmanın verdiği zihinsel zenginliği nasıl ölçebiliriz. Okudukça ön yargılarından arınmanın, farklı fikirlere ve düşüncelere yaşam alanı sunmanın farkına varırız. Çünkü okuduklarımız bize her sabah uyandığımızda gördüğümüz

müz pencereden farklı bir pencere açar. Her gün bezginlik ve yılgınlıkla yapmaktan hoşlanmadığımız işleri, farklı gözle görmemizi sağlar. Şehrin rutini içinde öfkelerimizle boğuşurken, bir nefes aldırırlar. Çevremize bakarken biraz Ahmed Hamdi, biraz Borges, biraz Hüseyin Rahmi biraz Kafka oluruz. Renkleri, yüzleri ve sesleri onların kelimeleriyle görmeye başlarız. O zaman renkler biraz daha parlak, sesler biraz daha melodik, yüzler biraz daha canlı olurlar.

Okunan her kitapla bambaşka zamanlara, coğrafyalara ve düşünce iklimine gideriz. Kimi zaman Orta Çağ'ın karanlık sularında yüzer kimi zaman Anadolu'nun harman yerlerini gezeriz. Kimi zaman Doğu'yu, kimi zaman Batı'yı, düşüncelerini anlamaya çalışırız. Anladıkça zenginleşiriz, çeşitleniriz. Okuduklarımız nasıl bir insan olduğumuzu belirler bir süre sonra. Gözle görülenin ardındakini görmeye, idrak etmeye ve kendine ait bir fikir üretmeye başlarız. Kitaplar bize yol gösterir, önümüzü açar, tek düzelikten, aynilikten kurtarır, özgünleştirir.

Günümüz toplumlarının belki de en büyük yanılgısı, bir kitabı okurken geçirilen zamanı, kayıp olarak kabul etmesidir. Hızla tüketilecek diziler, filmler, sosyal medya üzerinden paylaşılan videolar, görseller var iken, bir kitabın sayfalarıyla meşgul olmak çok daha zahmetli ve yorucu kabul edilir oldu. Çünkü kitap okuyan kişi, nesne değildir, o eylemin öznesidir. Başrol ona aittir. Edilgen ve pasif olan değil, aktif ve etkin olandır. Okuduklarıyla zihinsel bir maceranın içine girer. Zaman durmuştur artık, her şeyi ardında bırakıp, gerçeklik duygusuyla sarılır kelimelere, cümlelere. Aradı-

ğı ne varsa onu bulur kelimelerde. Tek bir duygu değildir hissettiği ve yaşadığı. Aynı anda öfke ve merhamet, sevgi ve nefreti, hüznü ile neşeyi tadar, maharetli bir yazarın kaleminden dökülenlerle. Bu duygu zenginliğini hangi melodi, hangi resim, hangi sahne yaşatabilir insana. Tüm görsel sanatların kaynağı da, bu hissiyatın membaı, kitaplardır. Ancak okuduklarımız bin bir çeşitli hayali beraberinde getirirken, gördüklerimiz ve izlediklerimiz tek bir ana ve sahneye mahkûm eder bizi.

Zenginliğin, evlerdeki kitap ve kitap okuyan birey sayısının fazlalığı ile ölçüleceği bir dünyada yaşam çok daha farklı olabilirdi. Savaşın, zulmün, açlığın, yalan ve ihanetin sadece kitap sayfalarında yer alacağı bir yaşam. Roman ve şiirle, aşkın ve sevginin masumiyetine inanca çağımız, tarih eserleriyle geçmişin hatalarını anlayıp, hatıralarını yâd edeceğimiz, coğrafya kitapları ile aynı anda gezmeye, görmeye gücümüzün yetmeyeceği bambaşka iklimler tanıyacağımız, fikir kitaplarıyla farklılıklara hoşgörüyü öğreneceğimiz bir dünya inşa edebildik.

Kitaplar, yaşamda gördüğümüz, duyduğumuz ve anlattığımızdan daha fazlası olduğunun göstergeleri olmuştur. Yazarının elinde hayat bulan, farklı kimliklere bürünen kelimeler, bildiğimizden farklı anlamlarla karşımıza çıkarlar. O kelimelerin peşinden sürükleniriz daha önce gitmediğimiz, görmediğimiz diyarlara. Yeni hayatlar tecrübe ederiz, sayfalar arasında dolaştıkça. Ve kendi gerçekliğimizden uzaklaşırız, bencilliğimizden sıyrılırız, başka yaşamlara ve fikirlere kapı aralarız, yazarının elinde, kelimelerden işlenen oya gibi kitaplarla. ■

KONUŞABİLMEK YA DA KONUŞMAYI BİLMEK

Zeynep DEMİR

Bir yağmur damlası yine kendinden mürekkep bir su birikintisine karıştığında suyun yüzünde helezonların belirmesi gibi dilden dökülen bir kelim da kendinden önce söylenmiş nice sözün arasına eklenirken

kendi nişanını dalga dalga bırakır. Su damlasının çizdiği haleler bir anlıktır hâlbuki söz kimi zaman kalıcı ve hatta büyüleyici izler nakşeder kulak veren kalbe. Eskiler tam da bu yüzden “Söz sihirdir.” derler. Sözün gücü karşısında insan büyülür yahut derinden sarsılır. An olur

bir çift laf ile tarumar olur ruhu, an olur bütün bir zihnine yeni fikirler yürütür canlanır.

Duygu ve düşünceleri, sestten örölmüş köprüler taşır muhatabına. Birbiri ardına sıralanan heceler, omuzlarını büyük niyetleri yüklenir

de dökülür dillerden. Mahir ellerde, en güçlü silahlardan daha tesirlidir kelimeler. Uçmaya hazır kanatlarıyla arzı dolaşıp dillere pelesenk olurlar. İşte bu yüzden dünya tarihinde görülmektedir ki, çağlar sözünü dinletebilen kişilerin elinde şekillenir. Muktedir, bu anlamda söz sahibi olan, kelamıyla yığınları harekete geçirebilen, bir cümlesiyle gönülleri teskin edebilenidir.

Savaş meydanlarında kumandanların dilinde yüzlerce askeri birbirine bağlayan birer güçlü bağ olur kelimeler. Tek bir “Allah Allah” nidası bu yekvücut askerleri hücumu geçirir. Artık alınan tek bir nefestir, artık her bir asker bir bedeninin uzvu gibidir.

Vaizler mihraplarda sözün gücüyle dinleyenlerin gönüllerine manevi bir iklimin duru, tertemiz havasını doldururlar. Söz olur, kulaktan kalbe ulaşır ve oradan bütün bedeni tesir altına alır, varlığı imar ve ihya eder. Öyle ki an gelir bir söz, sahibine nice fütuhat bahşeder, an gelir sadaka misali değerli olur da ahiretini abat eder.

Söz olur, gönlün bütün odacıklarını bir bir kapatır, böylesi sözler lafûgüzaf kabilinden sestene vücut bulmuş beyhude lakırtılardan daha kötüdür. Zira boş söz sadece bir ses israfıdır fakat kötü söz ses ifrazatıdır, tesirlidir ancak yarattığı etki olumsuzdur. Dinleyen için de bu ayrım bütün açıklığı ile gözler önüne serilir. Öyle ağızlar vardır ki, kelam su misali berrak ve leziz akar ve dinlemeye doyum olmaz. Öyleleri de vardır ki, her bir kelime çivi misali dökülür dillerinden, düştüğü yeri yaralar, muhatabını madden ve ruhen zedeler. Dinleyici ne yapacağını bilemez, imkân bulsa uzaklaşıp bulamazsa iç âlemine çekilir ve en azından manen o ortamı terk eder.

Konuşabilmek ve konuşmayı bilmek arasında birbirinden ince fakat derin farklılıklar vardır. Yüce Allah, Rahman suresinde insana verilen özelliklerden birinin de anlama ve anlatma yetisi olduğuna işaret etmektedir. (Rahman, 55/4.) İnsan duygu ve düşüncelerini ifade edebilme melekesine sahip olarak yaratılmıştır. Fakat konuşma yetisi fitri varlığımıza nakşolunmuş bir nimet iken hakiki manada konuşmayı bilmek ızan ve idrak ile mümkündür.

Mevlana “Aynı dili konuşanlar değil, aynı duyguyu paylaşanlar anlaşır.” derken iletişim için sadece konuşmak ve dinlemenin yetmediğini, duyguları anlamak ve anlatmak gerektiğini çok güzel ifade eder.

Ancak ve ancak basiret ve feraset sahibi bir birey neyi nasıl söyleyeceğini akleder. En olumsuz durumlarda bile sözü edeple bezeyerek muhatabına ulaştırır. Yaptığı ikaz ve uyarı bile olsa bunu kimi zaman tahkiye ederek kimi zaman teşrih ederek karşısındakini kırmadan, dökmeden dillendirir.

Alvarlı Efe Hazretleri ne güzel söylüyor:

“Hazer kıl, kırma kalbin kimsenin cânını incitme
Esîr-i gurbet-i nâlân olan insanı incitme!”

Aristo “İnsan konuşabilen bir var-

lıktır” diyerek insanın en önemli vasıflarından birinin konuşma yetisi olduğunu felsefenin cephesinden dillendirmiştir. Konuşma sanatını her durumda insanları ikna edebilme araçlarından biri olarak tanımlamış ve hiçbir sanatın bu özelliği haiz olmadığını iddia etmiştir. Bu büyük bir iddia olarak gözükebilir fakat hakikate tekabül eden yönü de ağırdır.

Sözün, sözden öte taşıdığı manaları yine eskilerden kalma bir söz anlatır bize: “Üslubu beyan aynıyla insan.” İnsanın konuşurken kullandığı üslup, âdeta onun iç dünyasını, kişiliğini, karakterini yansıtan bir aynadır. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere bir insanın kişiliğine dair nüveler konuşmasında aranmalı, kelimelerinden devşirilmelidir. Zira kişinin söylemleri şahsiyetinden izler taşır. Kelimeler hoyratça, düşüncesizce mi dökülmektedir dilinden yoksa zarafetle damla damla mı akmaktadır? Güzel söz, muhatabın kalbine dokunur da onun gönül telini titretir, kötü söz ise gönül kapılarını kapatır. Ağızdan dökülen sadece birbiri ardına sıralanmış sesler oluverir, kelam mertebesine ulaşmaz, ağızdan dökülür ama ne kulağa ne de kalbe varır.

Mevlana “Aynı dili konuşanlar değil, aynı duyguyu paylaşanlar anlaşır.” derken iletişim için sadece konuşmak ve dinlemenin yetmediğini, duyguları anlamak ve anlatmak gerektiğini çok güzel ifade eder. Ama duyguların da belirleyicisi, sözün üslubu, ifadenin nezaketi ve nezahetidir. Neyin nerede nasıl söyleneceği, konuşmayı bilmenin ötesinde bir görgüyü, bilgiyi gerektirir. Netice olarak, konuşabilmek her kişinin işi, konuşmayı bilmek er kişinin işi diyebiliriz. ■

ZAMAN HIRSIZI: İNTERNET VE BİLGİSAYAR OYUNLARI

Zehra YURTSEVER

Son zamanlarda en çok duyduğumuz sözlerden bazıları: “Vaktim yok.”, “Hiçbir şeye yetişemiyorum.”, “Zaman ne çabuk da geçti.” Sürekli bir koşuşturmaca hâlindeyiz ve buna rağmen işlerimizi yine de istediğimiz gibi yapamıyoruz. Hiçbir şeye vaktimiz yok. Yemek yapmaya, eşimizle, çocuğumuzla vakit geçirme-

ye ve hatta kendimize bile vaktimiz yok.

Kalkar kalkmaz bir telaştır başlıyor. Apar topar hazırlanıyoruz, hızlı hızlı kahvaltımızı yapıyoruz, sonra işe gidiyoruz akşama kadar harıl harıl çalışıyoruz. Bitti mi, hayır bitmedi. Eve geliyoruz alelacele yemek yapmakla ve yemekle meşgul oluyoruz. Birkaç yarım sözün ardından herkes yatağına çekiliyor.

Her şeyin bu kadar hızlı yaşandığı iletişim ve teknoloji çağında biz neden birbirimizden bu kadar kopuk ve iletişimsizlik hâlindeyiz? İletişimdeki ve teknolojideki hızlı gelişme, kolaylıklarını hayatımıza yansıtmış olsa da bizi esir alan yanı ile hayatımızın merkezine oturdu. Sanal olan dünyadan çıkamaz hâle geldik. Sosyal ağlar ve bilgisayar oyunları. Sosyal medya adı altında

giderek insanları asosyalleştiren bu programlar, sanıldığı kadar masum değil. Özellikle bilgisayar oyunları... Tıpkı alkol, sigara ve madde bağımlılığı gibi bilgisayar oyunlarına olan bağımlılık da hayatımızın bir gerçeği. Bu ağa düşen milyonlarca insan var.

Oyun deyince akla her ne kadar çocuklar gelse de söz konusu bilgisayar oyunları olunca hedef kitlesi çocuklardan yetişkinlere kadar geniş bir yelpazeyi kapsıyor. Bu oyunların oynanma süresi arttıkça kişide bağımlılık yapabiliyor. Bağımlı olan çocuk/yetişkin oyunlara erişmek için her yolu deniyor. Hatta bu durum büyük meblağlar ödemeye kadar gidebiliyor.

Piyasaya sürülen bu oyunlar internet sayesinde her eve kolaylıkla girebiliyor. Akıllı telefonlarla bu oyunlara ulaşmak daha da basit bir hâl alıyor. Çocuk elini cebine attığında istediği zaman oyun oynayabiliyor, bunun için illa bilgisayara sahip olması gerekmiyor. Anne-babaların bu konularda daha dikkatli ve duyarlı olması gerekiyor.

Çocuğun oynadığı bilgisayar oyunları onu sosyalleştireceği ve geliştireceği yerde ne yazık ki giderek ailesinden ve toplumdan soyutluyor. Çocuk agresifleşiyor ve oynadığı oyunların etkisiyle şiddete olan meyli de artıyor. Çocuklarımızı kontrol etmediğimizde, onlarla yeterince ilgilenmediğimizde çocuğumuz bilgisayar oyunlarına daha da bağımlı bir hâle geliyor.

Kendi çocukluğumuzu bir düşünelim. Nasıldı, hatırlıyor musunuz? “Güzeldi ya!” deyip gülümsediğinizi görür gibiyim. Güzeldi, evet. Masumdu en azından her şey. Oyunlar böylesi kirlenmemişti. Sokağa çıkınca annemiz ya da ba-

bamız “Oğlum/kızım hadi eve, geç oldu artık!” demeden anlamazdık vaktin nasıl geçtiğini... Üstelik o oyunlar birçok kişiyle oynandığı için ‘birlik’ ve ‘paylaşma’ kavramını da geliştiriyordu. Belli bir arkadaş çevremiz olduğu için, bunu o zamanlar fark etmesek de şimdi daha iyi anlayabiliyoruz, yeri geldiğinde oyun oynamak dışında birbirimizin sıkıntılarını ve sevinçlerini de paylaşıyorduk. Sadece oyun oynamıyor aynı zamanda duygu alışverişinde de bulunuyorduk.

Şimdiki çocuklar öyle mi? Arkadaşlarıyla sokakta oyun oynama yok, bir yerde oturup sohbet etme yok, herhangi bir duygu paylaşımında bulunmuyorlar; kendilerini bile ifade edemiyorlar... Neden? Bilgisayar oyunlarına bağımlılar da ondan. Üstelik bu oyunların içeriğinde savaş, ölüm, kan ve cinsel içerik var. Çocuk bu oyunları oynamaya devam ettikçe oradaki sanal âlemle gerçek dünyayı birbirine karıştırmaya başlıyor. Oyunda bölüm geçme, düşmanı yenme çocuğa bir şeyleri yenme ve başarıma duygusu veriyor. Bu da onu mutlu ediyor. Eğer ev ortamında da huzursuzluk varsa ve anne-baba olarak çocuğa karşı ilgisizsek çocuk bu oyunlara daha fazla yönelebilir.

Bilgisayar oyunlarını üretenler, he-deflerine sadece çocukları koymuyor. Yetişkinler de bundan nasibini alıyor. Her yaş grubuna hitap eden bu oyunlar, yetişkinleri de ağına düşürebiliyor. Sonrası bilinen hikâye; eşler arasında iletişim eksikliği, kopan aile bağları ve boşanmaya kadar giden ailevi durumlar...

Oysa interneti doğru ve belli bir sınırdaki kullandığımız zaman günlük işlerimiz ve ilişkilerimiz de daha sağlıklı olacaktır. İnternetin hayatımızı kolaylaştırdığı bir gerçek.

Birçok şeyi internet üzerinden yapıyoruz; internette yemek sipariş ediyoruz, teknolojik ürünler satın alıyoruz, giyim, hediyelik eşya gibi birçok şeyi internette alıyoruz. Ancak ipin ucu kaçtığına istenmeyen durumlarla karşılaşabiliyoruz.

Her ne kadar çağımızın adı iletişim olsa da aslında en büyük problemi-miz iletişimsizlik. Ortada büyük bir ironi var. Aileyi bir arada tutan şey iletişimdir. Birçok aile içi huzursuzluğun nedeni de yine iletişimsizlik, sevgi ve ilgi eksikliğidir. Sevdiklerimize zaman ayıralım. Onlarla saatlerce vakit geçiremiyorsak bile kaliteli vakit geçirebilmek bizim elimizde. Yeter ki isteyelim, yeter ki fark edelim... Bakın nasıl düzelme-yeye başlıyor her şey yavaş yavaş. Siz onlarla ilgilendikçe, çocuğunuza ve eşinize onu sevdiğinizi hissettirdikçe o da zamanla bağımlısı olduğu bilgisayardan ve oyunlardan uzak durmaya başlayacaktır. Tabii ki bu durum sadece sevgiye ve ilgiye bağlı olmayabilir ama etkisini de göz ardı etmemek gerekir.

Hiçbir şeye vaktimiz yok derken aslında vaktimizi ne kadar da boş harcıyoruz! Hâlbuki zaman çok kıymetli. Yaşadığımız ‘an’ın bile tekrarı yokken vaktimizi daha güzel nasıl kullanırız onu düşünelim ve yazımızı Âlemlerin Efendisi’nin bir hadisi ile noktalayalım.

Allah Rasülü’nün (s.a.s.) amcazadesi Hz. Abdullah b. Abbas (r.a.), Peygamber Efendimiz’in şöyle buyurduğunu naklediyor: “İki nimet vardır ki insanların çoğu bunlar hususunda aldanmıştır, kıymetini takdir edip onları değerlendirmekten mahrumdur. Bu iki nimet: Sağlık ve boş vaktir.” (Buhari, Rikak, 1, 60; Tirmizi, Zühd, 1; İbn Mace, Zühd, 15; Müsned, 1/344.) ■

MAVERAÜNNEHİR NOTLARI

Dr. Muammer ULUTÜRK | Necmeddin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi

9

Nisan 2018 günü daima özleyeceğimi düşündüğüm Buhara'dan ayrılıp Semerkant'a doğru yola çıkıyoruz. Yoğunluğumun farkındayım ama zihnim hep dinç. Bir daha buralara ne zaman gelinir bilemem çünkü. Bir grupla birlikte yollardaysanız daha çok fotoğraf çekmek, daha

fazla detay yakalamak için herkesten çok çabalamanız gerekir. Buhara-Semerkant yolu üzerindeki Abdülhalik Gücdüvani Külliyesine ulaşıyoruz. Abdülhalik Gücdüvani, Orta Asya sufiliğinin gelişmesinde büyük rol oynayan Hâcegân silsilesinin kurucusu. Buhara'ya yaklaşık 30 km. uzaklıktaki Gücdüvan, yerel halkın tabiriyle Gücdüvan

köyünde 575/1179 veya 617/1220 yılında doğmuş. Buradaki medresenin ön kısmındaki açık alanda merkadi bulunuyor. Buhara-Semerkand arasındaki Malik bozkırındayız şimdi. Kermin yakınlarında bulunan Ribat-ı Melik Kervansarayı uzaktan görünüyor. Şemsü'l-Mülk unvanı ile tanınan Karahanlı hükümdarı Nasır bin İb-

rahim tarafından 471/1078-1079 yılında inşa edilmiş. Geriye portali kalmış sadece. Yeterli zamanımız olmadığından yola devam ediyoruz.

"Bu Semerkant nasıl güzel bir şehirdir öyle, nasıl!" Sosyal medya sayfa-böyle yazmışım. Orta Asya ticaret yolları üzerindeki önemli merkezlerden biri olan, İbn Havkal'ın Mâ-verâünnehir'in limanı dediği Semerkant, dünyanın her tarafından gelen tüccarlar ve getirdikleri mallarla dolup taşarmış. İslam fethinden önce Budizm, Zerdüştilik, Maniheizm ve Hristiyanlık gibi dinler yaygındı buralarda. Timurlu Rönesansı denen bir vakıa var Özbek coğrafyasında. Özellikle de Semerkant'ta. Biz Ankara Savaşı'nı ve Yıldırım Bayezid'i hatırlayıp Timur hakkında iyi şeyler düşünmesek de böyle. Onlarca farklı yapılar, bahçeler, medreseler, kütüphaneler, yollar, çarşılar yaptırmış, kıta ötesi anlaşmalara imza atmış. Semerkant'a gelince gideceğiniz ilk yer Registan Meydanı'dır. Kuruluşundan asırlar sonra bile görkemini koruyan meydanda, Uluğ Bey Medresesi, Şirdor Medresesi ve Tilakari Medresesi bulunuyor. Dünyada benzeri bulunmayan Registan Külliyesi, yüzyıllar boyunca çeşitli hükümdarlarca başkent olarak kullanılan Semerkant'ın gözbebeği olmuş. Kelime anlamı "kumluk yer" olan meydan "Orta Asya'nın incisi" olarak biliniyor. Meydan türlü etkinliklere sahne olurken üç medresede zamanın şöhretli ilim insanları bilgi ocakları kurmuşlar. Akşam sonrası aydınlatmalar kapatılıyor. Üç medrese ve aralarındaki avluya hem gündüzünde hem gecesinde gelmeme rağmen hakkını verdiğimi söyleyemem.

Timur'un son yıllarında inşaatıyla bizzat ilgilenerek başşehri Semer-

kant'ta yaptırdığı devasa ölçülere sahip Bibi Hanım Camii'nin taç kapısının yüksekliği tam 40 metre. İnşası Timur'un öldüğü yıl olan 1405'te tamamlanmış. Devletin gücü, büyüklüğü ve ihtişamı kadar kendi şahsi gücünü de sembolize ediyor cami. Adını, Timur'a "han damadı" anlamındaki küreken (gürkan) unvanının verilmesine sebep olan gözde eşi, Çağatay Hanı

**Registan Külliyesi,
yüzyıllar boyunca
çeşitli hüküm-
darlarca başkent
olarak kullanılan
Semerkant'ın
gözbebeği olmuş.
Kelime anlamı
"kumluk yer" olan
meydan "Orta
Asya'nın incisi"
olarak biliniyor.
Meydan türlü
etkinliklere sahne
olurken üç med-
resede zamanın
şöhretli ilim insan-
ları bilgi ocakları
kurmuşlar.**

Kazan Halil Han'ın kızı Saray Melik Hanım'ın halk arasındaki lakabından alıyor. Aslında cuma camisi olarak planlanmış olan caminin görkemli taç kapısından ilerleyince kible eyvanında bir mermer rahle karşılıyor ziyaretçileri. Bunun Hz. Osman'a ait Kur'an rahlesi olduğu-na ve altından geçen çocuk sahi-bi olacağına inanılıyor. Geçenler de eksik olmuyor. Caminin iç kısmı

tadilatla olduğundan kapalı idi ve ben zorlukla da olsa mihrap kısmından birkaç fotoğraf alabildim. Bibi Hanım'ın türbesi ise caminin tam karşısında yer alıyor.

Şehirleri gezerken pazar yerlerini ihmal etmek olmaz. İnsanlarla hasbihâl etmemek hiç olmaz. Dehqon Siyob Bozori yani pazar yerindeki satıcılara selam vererek dolaşıyorum. Birinde karar kılıyorum. Tezgâhın ardındaki Osman, kavun kurusu, erik kurusu satacak bana. Fiyatını soruyorum, gayet uygun ama illa pazarlık etmek lazım. Mesele daha az ödemek değil benim açımdan. Muhabbet kurmak. Yanında ailesi olduğunu düşündüğüm insanlar var. "Aranıza gelebilir miyim?" diye soruyorum. Tebessümle buyur ediyorlar beni. Oradan buradan, Türkiye'den Semerkant'tan konuşuyoruz. Selamlaşmayı hiç ihmal etmeyen ve yüzlerinde dinginlik gördüğüm bu insanlar ne kadar konukseverler. Kavun kurusu bizde bilinmez. Nefis bir tadı var. Haylice alıyor ve aralarından ayrılıyorum.

810 yılında Buhara'da doğan İmam Buhari, el-Camiu's-sahih adlı eseriyle tanınmış büyük muhaddistir. İmam Buhari Türbesi de Semerkant'ta bulunuyor. Kaynaklar, kendilerinden hadis yazdığı muhaddislerin sayısının 1080 olduğunu ve odasında adım atacak yer bulunmadığını, bir gece uyumayıp o güne kadar yazdığı hadisleri hesapladığını ve senetleri muttasıl 200.000 hadis kaydetmiş olduğunu söylüyor. 90 bin öğrencisi olmuş hayatı boyunca. Ömrü boyunca ilim öğrenmek adına seyahatler yapmış. Türbesi ziyaretçilerle dolup taşıyor. Buradan İmam Maturidi Türbesi'ne geçiyoruz. Asıl adı Ebu Mansur Muhammed b. el-Matüri-

di olan ve Türk kültür çevresinde yetişen en çok da Türkler arasında isim olarak bilinen Türk din bilgini Matürîdî, Ebu Hanîfe'nin yolunu izlemiş, ölümüne kadar (333/944) ehli-sünnet çizgisinden ayrılmamış bilindiği gibi. Cenazesi Semerkant'ın Cakerdize Mahallesi'ndeki bilginlerin gömüldükleri mezarlığa defnedilmiş. 2005 yılında da kabri üzerine türbe yaptırılmış. Semerkant'ın kenar bir mahallesindeki türbeye geldiğimizde ortalık gayet sakindi. Güllerle dolu güzel bir bahçe ile çevrilmiş türbesi.

Şah-ı Zinde, 676 yılında Maverâ-ünnehir'de İslâm'ın yayılmasına çalıştığı sırada öldüğü rivayet edilen Hz. Peygamber'in yeğeni Kusem b. Abbas'ın türbesi etrafında zamanla oluşan yapılar topluluğuna verilen ad. Yapılar topluluğu kaynaklarda Mecmûa-i (Gûristân-ı/ Kabristân-ı/ Ârâmgâh-ı) Şâh-ı Zinde (Şâh-ı Zend) şeklinde geçiyor. Kasım b. Abbas mezarının etrafında daha sonraki dönemlerde yapılan türbelerle oluşan bu yapılar topluluğu, Kasım b. Abbas'ın şehit olmasına izafeten Bakara suresinin 154. ayetinden hareketle Şah-ı Zinde (Yaşayan Şah) olarak isimlendirilmiş. Buradan Emir Timur Türbesi'ne geçiyoruz. Timurlu hânedanının kurucusu ve ilk hükümdarı Emir Timur (1370-1405) Türkçe konuşan, nesebi Türk olan bir hükümdardı. Semerkant merkezli büyük bir medeniyet inşa ettiğini söylemiş ve Timurlu Rönesansı demiştik az evvel. 1405 Şubat'ında bugün Kazakistan'da bulunan Otrar bölgesinde ölünce naaşı başkenti Semerkant'a getirilip defnedilmiş ve üzerine İslam mimarisinin en güzel ve en şatafatlı eserlerinden olan türbesi, yani "Gur-ı Emîr" yaptırılmış. Türbenin muhteşem bir mimarisi ve

Bibi Hanım Camii

hakkında bitmek bilmeyen söylenceleri var.

10 Nisan günü de Semerkant gezimiz devam etti. Bu tarih hazinesi şehrin bilinenlerinin dışında kim bilir bilinmeyen neleri vardı. Bazı şehirlerin sembol mekânları vardır bizde. Bunlardan biri de elbette ki Uluğ Bey Rasathanesi. 1394 yılında Azerbaycan'ın Sultaniye şehrinde doğan Uluğ Bey'in babası; Timur'un küçük oğlu Şahruh, annesi ise Gevher Şad. Uluğ Bey unvanı Timurlulardaki "emîr-i kebîr" in Türkçe karşılığı oluyor. Matematikçi, astronom, edip ve şair olmasının yanı sıra Kur'an-ı Kerim'i yedi kıraat üzere okuyacak kadar kıraat ilmine vâkıf bir âlim aynı zamanda. Hükümdarlığı iki yıl sekiz ay süren Uluğ Bey'in kabri Gûr-ı Emîr'de bulunuyor. Uluğ Bey'in ölüm tarihi olan 1449 yılına kadar 30 yıl boyunca çalışan rasathane zamanla kaybolmuş. Burada oluşturulan astronomi tablolarının teleskopun icadına kadar ilim dünyasında etki-

li olduğunu öğreniyoruz. Rusların yaptığı bir kazı sırasında bulunmuş ve onarılmış.

Özbekistan düzlüklerinde onca yol katettikten sonra Semerkant'tan ayrılıp dağlara doğru çıkıyoruz. Semerkant ile Buhara arasındaki Zerefşan Vadisi dünyanın dört cennetinden biri kabul edilmiş zamanında. Vadi, güneyinde yer alan Kaşkaderya Nehri ve Bakteria bölgesi, kuzeybatısında Aral Gölü'nün hemen altında Harezmi bölgesi, doğusunda en eski Türk şehirlerinin bulunduğu Fergana bölgesi ile çevrilmiş. Semerkant ve Buhara gibi Batı Türkistan coğrafyası ve İpek Yolu'nun en önemli iki şehrinin bulunduğu Zerefşan Vadisi Batılı birçok kaynakta "Sogdiana", Gök-Türk Abidelerinde "Sogdak, Kengeres" ili olarak geçiyor.

Beni en çok heyecanlandıran yerlerden biri de öteden beri Siri Derya ile Amu Derya'dır. Maverâünnehr'deyiz. Siri Derya, tarihin her döneminde kuzeyde göçebelerin

İmam Maturidi Türbesi

yaşadığı steplerin sınırını oluşturmuş. Siri Derya, Tienşan Dağları'ndan (Tanrı Dağları), Kırgızistan'dan; Orta Asya'nın en büyük nehri Amu Derya Hindikuş Dağları'ndan, Afganistan'ın merkezi ile Pakistan'ın kuzeyinden, Tacikistan'dan doğuyor. Amu Derya ile birlikte Aral Gölü'ne dökülüyor. Siri Derya'nın boyu olarak kabul edilen 2865 kilometrelik uzunluk, Narinderya ile Karaderya'nın Özbekistan'da birleştiği noktadan döküldüğü Aral Gölü'ne kadar olan mesafe. İkinci üzeri nehre yakın bir yerde yemek molası veriyoruz. Güzel bir balıkçı tesisinin çardağında Siri Derya'dan tutulmuş sazan akşam yemeğimiz oluyor.

11 Nisan günü Taşkent'ten Kazakistan'a giriyor ve üç gün boyunca kalacağımız Divan-ı Hikmet'in müellifi Ahmet Yesevi'nin yurduna, Türkistan (Yesi) şehrine ulaşıyoruz. Aslına bakılırsa Sovyet Rusya ön-

cesine kadar Orta Asya'daki bütün Türk ülkelerinin adı Türkistan'dı. Şehir Türkistan bir Türk boyları mozayığı oluşturuyor. Kıpçaklar, Oğuzlar, Ahıska Türkleri, Kaşgaylar hep buradalar. Öncelikle usule uyarak Yesevi'nin hocası Arslan Baba Türbesi'ne gitmemiz gerekiyor. Uçsuz bucaksız Kazak bozkırları dümdüz. Yolda deve sürüleri görüyoruz çokça. Gittiğimiz bakımsız 30 kilometrelik yol Arslan Baba'ya ulaştırıyor bizi. Türbe iki parçalı bir yapıdan oluşuyor. Girişin solunda kalan kısmını müze yapmışlar. Burada yapının eskisinden kalan ahşap direkleri ve birkaç parça ahşap malzemeyi sergilemişler. Türbe çevresinde çok geniş bir kabristan var. İrili ufaklı kabirler, türbeler bunlar. Türbeyi ziyaretten sonra avluda bulunan kuyunun suyunu içiyorum. Ziyaretçiler kuyunun tuzlu suyunu içip adak mahalli yaptıkları masa-

nın üzerine bozuk tenge bırakıyorlar. Kabristandan çıkarken hediyelik eşya satıcısından 70 tengeye bir at kamçısı satın alıyorum gördükçe bana hatırlatsın bu diyarları diye. Buradan hazin bir mağlubiyet öyküsüne sahne olan Otrar çok yakın. Moğolların Harezmsah ordusunu perişan ettiği Otrar aynı zamanda Farabi'nin de doğum yeri. Hikâye uzun olduğundan Ortar Savaşı'nı anlatmaktan sarf-ı nazar ediyorum. Hayli zamandır görmek arzusunda olduğum bir yerdin burası. Şimdilerde bir kısmı çöle dönmüş arazilerin sulanabilir kısımlarında tarım yapılıyor. Buradan ayrılıp cuma namazı evvelinde tarihte bilinen ilk büyük Türk mutasavvıfı unvanını taşıyan Ahmet bin İbrahim bin İlyas Yesevi'nin türbesine varıyoruz. Türbe girişinde fotoğraf çekmenin yasak olduğu uyarısını duyunca görevliye çıkışıyorum Türkçeyle; öğrencilerime ne göstereceğim ben? Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesinde çalışan bir öğretim görevlisi arkadaş, olaya muttali olunca bana dönerek maalesef diyor. Külliye'nin içi dışı zaten tuğla, taş. Mesele anlaşılıyor. İçeride dolaşan bir fotoğrafçı var. Emir Timur 1396 yılında Ahmet Yesevi'nin o vakitlerde gayet mütevazı olan türbesini ziyaret etmiş ve Mevlana Abdullah Sadri'yi, Ahmet Yesevi'ye ait kabrin üzerine bir türbe yapımıyla görevlendirerek ve türbe yapımına ilişkin bazı ölçüler bizzat belirlemiş. Hoca Hüseyin Şirazi adlı bir mimar tarafından külliye'nin inşasına başlanmış. Devrin mimari şaheserlerinden olan türbenin yapımı iki yılda tamamlanarak mescit, dergâh, mutfak ve diğer hizmet binaları ile beraber büyük bir külliye hâlini almış. Orta Asya'da Türk soylular başta olmak üzere büyük kitleleri bir araya getiren büyük bilgini rahmetle anıyorum. ■

Eserde, Kur'an'ın önemli kavramlarından biri olan salâh kavramı hakkında bilgi verilmekte; kavram, Kur'an bütünlüğü içinde incelenmekte, mümin bir kulun Allah ile olan ilişkisini ortaya koymakta, mümine dünyada ve ahirette ebedî saadet yolunu göstermekte ve gerek ferdin gerekse toplumun çeşitli meselelerine ışık tutmaktadır.

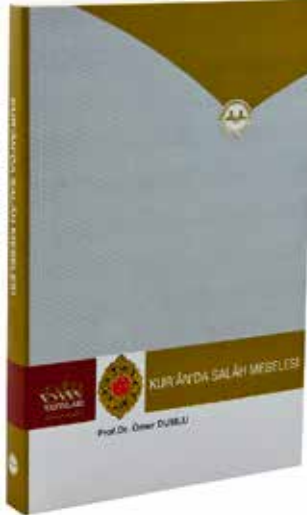
KUR'AN'DA SALÂH MESELESİ

Mehmet DERE

Salâh; Kur'an-ı Kerim'de üzerinde önemle durulan kavramlardan biridir. Çünkü bu kavram, insan hayatının her dönemini içerisine almakta olup onun ölümünden sonra da ebedî saadete ermesine yardımcı olacak anahtar kavramlar arasında yer almaktadır. Salâh, aynı zamanda müminlerin en temel vasıflarından biri olup Müslümanların gerek kendi aralarındaki ilişkiyi ve gerekse diğer insanlarla olan münasebetlerini de kapsamaktadır.

Eserde, Kur'an'ın önemli kavramlarından biri olan salâh kavramı hakkında bilgi verilmekte; kavram, Kur'an bütünlüğü içinde incelenmekte, mümin bir kulun Allah ile olan ilişkisini ortaya koymakta, mümine dünyada ve ahirette ebedî saadet yolunu göstermekte ve gerek ferdin gerekse toplumun çeşitli meselelerine ışık tutmaktadır.

Müellif Prof. Dr. Ömer Dumlü, eserin yazılma gerekçesini ise şöyle açıklamaktadır: “Her inceleme ve araştırmanın belli bir hedefi vardır. Bu araştırmanın hedefi de salâh kavramının Kur'an bütünlüğü çerçevesinde ele alıp incelenmesidir. Çünkü bu kavram, kulun Allah ile olan ilişkisinin yanında O'nun yaratıklarla olan münasebetini ortaya koymakta; insana dünya ve ahirette ebedî saadet yolunu göstermekte, ayrıca gerek fert ve gerekse toplumun çeşitli meselelerine ışık tutmaktadır. Kur'an'ı anlama imkânı elde etme azim ve isteğimiz, bu çalışmayı yapmamızın bir diğer nedenidir. Böylece Kur'an'ı mümkün mertebe gücümüzün yettiği kadarıyla inceleme ve okuyup anlama imkânına sahip olduk.”

Eser; giriş, üç bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Girişte, konulu tefsirin doğuşu, gelişmesi, diğer tefsirlerle mukayesesi ve önemi hakkında kısa bir bilgi veriliyor. Birinci bölümde, salâh kavramının tahlili, lügat ve terim manası, Kur'an'daki kullanılışı, salâh-fesat ilişkisi, amel kavramının salâh ile olan irtibatı üzerinde duruluyor. Yine bu bölümde “salih amel” kavramı ağırlıklı olarak inceleniyor; salih ameli ifade eden bazı kavramların (birr/iyilik, ihsan, hayır, infak, marûf) tahlili yapıldıktan sonra salih amelin tövbe, takva, hidayet, ihlâs, zikir, sabır, şükür, tevekkül gibi kalbî fiillerle olan ilişkisi belirtilmeye çalışılıyor. Bunun yanında Kur'an'da salih amel ifadesinin mutlak, mukayyet ve emir sigası /çekimi ile gelmesinin nedenleri üzerinde duruluyor ve tüm salih amelleri işlemenin imkân dâhilinde olup olmadığı araştırılıyor.

İkinci bölümde, salâh kavramı kendi bütünlüğü içinde ele alınıyor. Fert olarak iyi bir insanın Kur'an'a göre nasıl olacağı sorularının cevabı araştırılıyor. Toplum olarak da muslihler kimlerdir, Allah'ın ıslah etmesi, muslihin zıddı olan müfsit ve cebbar kavramları ile mukayesesi yapılıyor.

Üçüncü Bölümde ise salâhın sonuçları dünyevi ve uhrevi açıdan ele alınmış; iman eden, kendini düzelten, salih ameller/güzel davranışlar işleyen müminlere Kur'an'ın neler vaat ettiği hususu üzerinde durulmuş, böylece “Kur'an-ı Kerim'de Salâh Meselesi” Kur'an bütünlüğü içinde ele alınıp incelenmiştir. Sonuç kısmında ise çalışmanın özeti ve genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. ■

YAYINLARIMIZ

{ HAC İLMİHALİ }

Doç. Dr. İsmail KARAGÖZ
Mehmet KESKİN
Doç. Dr. Halil ALTUNTAŞ

Eser, bir giriş ve yedi bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde haccın dindeki yeri, farz oluşunun delilleri ve kimlere farz olduğu; birinci bölümde hac ile ilgili kavramlar (farz, vacip ve sünnet terimlerinin hac açısından ne anlamlara geldiği, ihram, tavaf, sa'y, Arafat ve Müzdelife vakfesi...); ikinci bölümde ihsâr ve fevât; üçüncü bölümde bedel hac; dördüncü bölümde kurallara uymama ve cezalar; beşinci bölümde haccın yapılışı; altıncı bölümde umre konusu; yedinci bölümde Medine ziyareti ele alınmıştır.

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

**(Allah'ım!) Yalnız sana
ibadet ederiz ve yalnız
senden yardım dileriz. Bizi
doğru yola, kendilerine
nimet verdiklerinin
yoluna ilet; gazaba
uğrayanlarınkine ve
sapıklarınkine değil.**

(Fatiha, 1/5-7.)

FIYATI: 7TL